Kohtulahendite kogumik

ÜLDKOHTU OTSUS (kaheksas koda)

13. juuli 2011 *

Konkurents – Kartellikokkulepped – Liftide ja eskalaatorite paigaldamise ja hooldamise turg – EÜ artikli 81 rikkumise tuvastamise otsus – Hankemenetluste manipuleerimine – Turgude jagamine – Hindade kindlaksmääramine

Kohtuasjades T-141/07, T-142/07, T-145/07 ja T-146/07,

General Technic-Otis Sàrl, asukoht Howald (Luksemburg), esindajad: advokaat M. Nosbusch, hiljem advokaat A. Winckler ja *solicitor* J. Temple Lang,

hageja kohtuasjas T-141/07,

General Technic Sàrl, asukoht Howald, esindaja: M. Nosbusch,

hageja kohtuasjas T-142/07,

Otis SA, asukoht Dilbeek (Belgia),

Otis GmbH & Co. OHG, asukoht Berliin (Saksamaa),

Otis BV, asukoht Amersfoort (Madalmaad),

Otis Elevator Company, asukoht Farmington, Connecticut (Ühendriigid),

esindajad: A. Winckler ja J. Temple Lang,

hagejad kohtuasjas T-145/07,

United Technologies Corporation, asukoht Wilmington, Delaware (Ühendriigid), esindajad: A. Winckler ja J. Temple Lang,

hageja kohtuasjas T-146/07,

versus

Euroopa Komisjon, esindajad kohtuasjades T-141/07, T-142/07 A. Bouquet ja R. Sauer, keda abistas advokaat A. Condomines, ning kohtuasjades T-145/07 ja T-146/07 A. Bouquet, R. Sauer ja J. Bourke, keda abistas A. Condomines,

kostja,

* Kohtumenetluse keeled: prantsuse ja inglise.

mille ese on nõuded tühistada komisjoni 21. veebruari 2007. aasta otsus K(2007) 512 (lõplik), mis käsitleb [EÜ] artikli 81 alusel algatatud menetlust (juhtum nr COMP/E-1/38.823 – Liftid ja eskalaatorid), või teise võimalusena nõue vähendada hagejatele määratud trahve,

ÜLDKOHUS (kaheksas koda),

koosseisus: esimees M. E. Martins Ribeiro (ettekandja), kohtunikud N. Wahl ja A. Dittrich,

kohtusekretär: ametnik K. Andová,

arvestades kirjalikus menetluses ja 1., 6. ja 7. oktoobri 2009. aasta kohtuistungil esitatut,

on teinud järgmise

otsuse

1 Käesolevate asjade ese on nõuded tühistada komisjoni 21. veebruari 2007. aasta otsus K(2007) 512 (lõplik), mis käsitleb [EÜ] artikli 81 alusel algatatud menetlust (juhtum nr COMP/E-1/38.823 – Liftid ja eskalaatorid) (edaspidi „vaidlustatud otsus"), mille kokkuvõte on avaldatud 26. märtsi 2008. aasta Euroopa Liidu Teatajas (ELT C 75, lk 19), või teise võimalusena nõue vähendada hagejatele määratud trahve.

2 Vaidlustatud otsuses leidis Euroopa Ühenduste Komisjon, et järgmised äriühingud on rikkunud EÜ artiklit 81:

– Kone Belgium SA (edaspidi „Kone Belgia"), Kone GmbH (edaspidi „Kone Saksamaa"), Kone Luxembourg Sàrl (edaspidi „Kone Luksemburg"), Kone BV Liften en Roltrappen (edaspidi „Kone Madalmaad") ja Kone Oyj (edaspidi „KC") (edaspidi koos või eraldi „Kone");

– Otis SA (edaspidi „Otis Belgia"), Otis GmbH & Co. OHG (edaspidi „Otis Saksamaa"), General Technic-Otis Sàrl (edaspidi „GTO"), General Technic Sàrl (edaspidi „GT"), Otis BV (edaspidi „Otis Madalmaad"), Otis Elevator Company (edaspidi „OEC") ja United Technologies Corporation (edaspidi „UTC") (edaspidi koos või eraldi „Otis");

– Schindler SA (edaspidi „Schindler Belgia"), Schindler Deutschland Holding GmbH (edaspidi „Schindler Saksamaa"), Schindler Sàrl (edaspidi „Schindler Luksemburg"), Schindler Liften BV (edaspidi „Schindler Madalmaad") ja Schindler Holding Ltd (edaspidi „Schindler Holding") (edaspidi koos või eraldi „Schindler");

– ThyssenKrupp Liften Ascenseurs NV (edaspidi „TKLA"), ThyssenKrupp Aufzüge GmbH (edaspidi „TKA"), ThyssenKrupp Fahrtreppen GmbH (edaspidi „TKF"), ThyssenKrupp Elevator AG (edaspidi „TKE"), ThyssenKrupp AG (edaspidi „TKAG"), ThyssenKrupp Ascenseurs Luxembourg Sàrl (edaspidi „TKAL") ja ThyssenKrupp Liften BV (edaspidi „TKL") (edaspidi koos või eraldi „ThyssenKrupp");

– Mitsubishi Elevator Europe BV (edaspidi „MEE").

3 UTC on ehitussüsteemide ja lennundustööstuse poolest maailmas esikohal. OEC on UTC 100% osalusega tütarettevõtja, kes asub Ühendriikides ning viib oma tegevust eskalaatorite ja liftide valdkonnas läbi siseriiklike tütarettevõtjate kaudu. Viimased on muu hulgas Belgias Otis Belgia, Saksamaal Otis Saksamaa, Luksemburgis GTO ja Madalmaades Otis Madalmaad. Vaidlustatud otsuse vastuvõtmise ajal kuulus Otis Belgiale GTO kapitalis 75% osalus, ülejäänud 25% kuulus GT-le (vaidlustatud otsuse põhjendused 21–26).

Haldusmenetlus

Komisjoni uurimine

4 2003. aasta suvel edastati komisjonile teavet selle kohta, et nelja Euroopa peamise liftide ja eskalaatorite tootjate vahel, kes tegelevad liidus kaubandustegevusega, st Kone, Otis, Schindler ja ThyssenKrupp, võib olla kartell (vaidlustatud otsuse põhjendused 3 ja 91).

Belgia

5 Komisjon viis alates 28. jaanuarist 2004 ja 2004. aasta märtsis nõukogu 6. veebruari 1962. aasta määruse nr 17 esimene määrus [EÜ] artiklite [81] ja [82] rakendamise kohta (EÜT 1962, 13, lk 204; ELT eriväljaanne 08/01, lk 3) artikli 14 lõigete 2 ja 3 alusel läbi uurimise muu hulgas Kone, Otise, Schindleri ja ThyssenKruppi tütarettevõtjate ruumides Belgias (vaidlustatud otsuse põhjendused 92, 93, 95 ja 97).

6 Kone, Otis, ThyssenKrupp ja Schindler esitasid üksteise järel taotlusi komisjoni teatise alusel, mis käsitleb kaitset trahvide eest ja trahvide vähendamist kartellide puhul (EÜT 2002, C 45, lk 3; ELT eriväljaanne 08/02, lk 155) (edaspidi „2002. aasta koostööteatis”). Asjaomased ettevõtjad täiendasid neid taotlusi (vaidlustatud otsuse põhjendused 94, 96, 98 ja 103).

7 Konele anti 29. juunil 2004 selle teatise lõike 8 punkti b alusel tingimuslik kaitse (vaidlustatud otsuse põhjendus 99).

8 Ajavahemikus 2004. aasta septembrist detsembrini saatis komisjon nõukogu 16. detsembri 2002. aasta määruse (EÜ) nr 1/2003 [EÜ] artiklites 81 ja 82 sätestatud konkurentsieeskirjade rakendamise kohta (EÜT 2003 L 1, lk 1; ELT eriväljaanne 08/02, lk 205) artikli 18 alusel Belgias rikkumises osalenud ettevõtjatele, mitmele selle liikmesriigi kliendile ja Belgia ühendusele Agoria ka teabenõuded (vaidlustatud otsuse põhjendused 101 ja 102).

Saksamaa

9 Komisjon viis alates 28. jaanuarist 2004 ja 2004. aasta märtsis määruse nr 17 artikli 14 lõike 3 alusel läbi uurimise muu hulgas Otise ja ThyssenKruppi tütarettevõtjate ruumides Saksamaal (vaidlustatud otsuse põhjendused 104 ja 106).

10 Kone täiendas 12. ja 18. veebruaril 2004. aastal 2002. aasta koostööteatise alusel esitatud 2. veebruari 2004. aasta taotlust, mis puudutas Belgiat, Saksamaad puudutava teabega. Ka Otis täiendas ajavahemikus 2004. aasta märtsist kuni 2005. aasta veebruarini oma taotlust, mis puudutas Belgiat, Saksamaad puudutava teabega. Schindler esitas 25. novembril 2004 nimetatud teatise alusel taotluse, mis sisaldas Saksamaad puudutavat teavet, ning täiendas seda ajavahemikus 2004. aasta detsembrist kuni 2005. aasta veebruarini. Viimaseks, ThyssenKrupp edastas 2005. aasta detsembris komisjonile samuti selle teatise alusel Saksamaad puudutava taotluse (vaidlustatud otsuse põhjendused 105, 107, 112 ja 114).

11 Ajavahemikus 2004. aasta septembrist novembrini saatis komisjon määruse nr 1/2003 artikli 18 alusel Saksamaal rikkumises osalenud ettevõtjatele, mitmele selle liikmesriigi kliendile ja ühendustele VDMA, VFA ja VMA ka teabenõuded (vaidlustatud otsuse põhjendused 110, 111 ja 113).

Luksemburg

12 Kone täiendas 5. veebruaril 2004 oma 2. veebruari 2004. aasta taotlust, mis puudutas Belgiat, Luksemburgi puudutava teabega. Otis ja ThyssenKrupp esitasid 2002. aasta koostööteatise alusel suuliselt Luksemburgi puudutava taotluse. Schindler esitas sama teatise alusel Luksemburgi puudutava taotluse (vaidlustatud otsuse põhjendused 115, 118, 119 ja 124).

13 Komisjon viis alates 9. märtsist 2004 määruse nr 17 artikli 14 lõike 3 alusel läbi uurimise muu hulgas Schindleri ja ThyssenKruppi tütarettevõtjate ruumides Luksemburgis (vaidlustatud otsuse põhjendus 116).

14 Konele anti 29. juunil 2004.aastal 2002. aasta koostööteatise lõike 8 punkti b alusel tingimuslikku kaitset tema taotluse Luksemburgi puudutavas osas (vaidlustatud otsuse põhjendus 120).

15 2004. aasta septembris ja oktoobris saatis komisjon määruse nr 1/2003 artikli 18 alusel Luksemburgis rikkumises osalenud ettevõtjatele, mitmele selle liikmesriigi kliendile ja Fédération luxembourgeoise des ascensoristes'ile (Luksemburgi liftimehhaanikute liit) teabenõuded (vaidlustatud otsuse põhjendused 122 ja 123).

Madalmaad

16 Otis esitas 2004. aasta märtsis 2002. aasta koostööteatise alusel Madalmaasid puudutava taotluse, mida hiljem täiendati. ThyssenKrupp esitas 2004. aasta aprillis selle teatise alusel taotluse, mida samuti hiljem mitmel korral täiendati. Viimaseks, 19. juulil 2004 täiendas Kone oma 2. veebruari 2004. aasta taotlust, mis puudutas Belgiat, Madalmaasid puudutava teabega (vaidlustatud otsuse põhjendused 127, 129 ja 130).

17 Otisele anti 27. juulil 2004 nimetatud teatise lõike 8 punkti b alusel tingimuslik kaitse (vaidlustatud otsuse põhjendus 131).

18 Komisjon viis alates 28. aprillist 2004 määruse nr 17 artikli 14 lõike 3 alusel läbi uurimise muu hulgas Kone, Schindleri, ThyssenKruppi ja MEE tütarettevõtjate ruumides Madalmaades ning ühenduse Boschduin ruumides (vaidlustatud otsuse põhjendus 128).

19 2004. aasta septembris saatis komisjon määruse nr 1/2003 artikli 18 alusel Madalmaades rikkumises osalenud ettevõtjatele, mitmele selle liikmesriigi kliendile ja ühendustele VLR ja Boschduin teabenõuded (vaidlustatud otsuse põhjendused 133 ja 134).

Vastuväiteteatis

20 Komisjon võttis 7. oktoobril 2005 vastu vastuväiteteatise, mis oli adresseeritud muu hulgas eespool punktis 2 nimetatud äriühingutele. Kõik vastuväiteteatise adressaadid esitasid vastuseks komisjoni vastuväidetele kirjalikke märkusi (vaidlustatud otsuse põhjendused 135 ja 137).

21 Ärakuulamist ei toimunud, kuna ükski vastuväiteteatise adressaat ei esitanud sellekohast taotlust (vaidlustatud otsuse põhjendus 138).

Vaidlustatud otsus

22 Komisjon võttis 21. veebruaril 2007 vastu vaidlustatud otsuse, milles tuvastas, et otsuse adressaatideks olevad äriühingud osalesid neljas liikmesriigis neljas üksikus, keerulises ja vältavas EÜ artikli 81 lõike 1 rikkumises, jagades turge, leppides kokku ja/või nõustudes jaotama omavahel pakkumismenetlusi ja lepinguid liftide ja eskalaatorite müügiks, paigaldamiseks, hooldamiseks ja moderniseerimiseks (vaidlustatud otsuse põhjendus 2).

23 Vaidlustatud otsuse adressaatide osas leidis komisjon, et lisaks asjaomaste ettevõtjate Belgias, Saksamaal, Luksemburgis ja Madalmaades asuvatele tütarettevõtjatele tuleb nende tütarettevõtjate emaettevõtjaid pidada solidaarselt vastutavaks EÜ artikli 81 rikkumiste eest, mille on toime pannud nende vastavad tütarettevõtjad, kuna nad võisid rikkumisperioodil nende äripoliitikale otsustavat mõju avaldada, ning võis eeldada, et nad kasutasid seda õigust (vaidlustatud otsuse põhjendused 608, 615, 622, 627 ja 634–641). MEE emaettevõtjaid ei peetud tütarettevõtja tegevuse eest solidaarselt vastutavaks, kuna ei olnud võimalik tõendada, et nad avaldasid tema tegevusele otsustavat mõju (vaidlustatud otsuse põhjendus 643).

24 Trahvide arvutamisel kasutas komisjon vaidlustatud otsuses meetodit, mis on sätestatud suunistes määruse nr 17 artikli 15 lõike 2 ja [ST] artikli 65 lõike 5 kohaselt määratavate trahvide arvutamise meetodi kohta (EÜT 1998, C 9, lk 3; ELT eriväljaanne 08/01, lk 171; edaspidi „1998. aasta suunised”). Samuti uuris komisjon seda, kas ja mil määral vastavad asjaomased ettevõtjad 2002. aasta koostööteatises kehtestatud nõuetele.

25 Komisjon kvalifitseeris rikkumised „väga raskeks”, arvestades nende laadi ja seda, et iga rikkumine hõlmas ühe liikmesriigi (Belgia, Saksamaa, Luksemburg või Madalmaad) kogu territooriumi, isegi kui nende tegelikku mõju ei olnud võimalik mõõta (vaidlustatud otsuse põhjendus 671).

26 Selleks et võtta arvesse asjaomaste ettevõtjate tegelikku majanduslikku suutlikkust märkimisväärselt konkurentsi kahjustada, liigitas komisjon need ettevõtjad iga riigi puhul mitmesse kategooriasse lifti- ja/või eskalaatoriturul saadud käibe alusel, sealhulgas vajaduse korral hooldus- ja moderniseerimisteenustest saadud käive (vaidlustatud otsuse põhjendused 672 ja 673).

27 Belgia kartelli puhul liigitati Kone ja Schindler esimesse kategooriasse ning nende rikkumise raskuse alusel kindlaks määratud trahvi lähtesummaks kehtestati 40 000 000 eurot. Otis liigitati teise kategooriasse ning tema trahvi lähtesummaks kehtestati 27 000 000 eurot. ThyssenKrupp liigitati kolmandasse kategooriasse ning tema trahvi lähtesummaks kehtestati 16 500 000 eurot (vaidlustatud otsuse põhjendused 674 ja 675). Otisele määratavale trahvi lähtesummale kohaldati korrutustegurit 1,7, ThyssenKruppi trahvi lähtesummale korrutustegurit 2, et võtta arvesse nende suurust ja koguvahendeid, mistõttu nende trahvide lähtesummasid suurendati vastavalt 45 900 000 eurole ja 33 000 000 eurole (vaidlustatud otsuse põhjendused 690 ja 691). Kuna rikkumine kestis seitse aastat ja kaheksa kuud (9. maist 1996 kuni 29. jaanuarini 2004), siis suurendas komisjon asjaomaste ettevõtjate trahvi lähtesummat 75% võrra. Konele määrati trahvi põhisummaks niisiis 70 000 000 eurot, Otisele 80 325 000 eurot, Schindlerile 70 000 000 eurot ja ThyssenKruppile 57 750 000 eurot (vaidlustatud otsuse põhjendused 692 ja 696). Komisjon asus seisukohale, et ThyssenKruppi tuleb pidada korduvaks rikkujaks, ning suurendas tema trahvi selle raskendava asjaolu alusel 50% võrra (vaidlustatud otsuse põhjendused 697, 698 ja 708–710). Asjaomaste ettevõtjate osas ei leitud ühtegi kergendavat asjaolu (vaidlustatud otsuse põhjendused 733, 734, 749, 750 ja 753–755). Konele anti 2002. aasta koostööteatise alusel täielik kaitse trahvide eest. Otise trahvi vähendati esiteks 40% nimetatud teatise lõike 23 punkti b esimese lõigu esimeses taandes ette nähtud vahemikus ja teiseks 1% võrra faktide vaidlustamata jätmise eest. ThyssenKruppi trahvi vähendati esiteks 20% selle teatise lõike 23 punkti b esimese lõigu teises taandes ette nähtud vahemikus ja teiseks 1% võrra faktide vaidlustamata jätmise eest. Schindleri trahvi vähendati 1% võrra faktide vaidlustamata jätmise eest (vaidlustatud otsuse põhjendused 760–777).

28 Saksamaa kartelli puhul liigitati Kone, Otis ja ThyssenKrupp esimesse kategooriasse ning nende trahvi lähtesummaks kehtestati 70 000 000 eurot. Schindler liigitati teise kategooriasse ning tema trahvi lähtesummaks kehtestati 17 000 000 eurot (vaidlustatud otsuse põhjendused 676–679). Otisele määratavale trahvi lähtesummale kohaldati korrutustegurit 1,7 ning ThyssenKruppi trahvi lähtesummale korrutustegurit 2, et võtta arvesse nende suurust ja nende koguvahendeid, mistõttu nende trahvide lähtesummasid suurendati vastavalt 119 000 000 eurole ja 140 000 000 eurole (vaidlustatud otsuse põhjendused 690 ja 691). Kuna Kone, Otise ja ThyssenKruppi toime pandud rikkumine kestis kaheksa aastat ja neli kuud (1. augustist 1995 kuni 5. detsembrini 2003), siis suurendas komisjon nende ettevõtjate trahvi lähtesummat 80% võrra. Kuna Schindleri toime pandud rikkumine kestis viis aastat ja neli kuud (1. augustist 1995 kuni 6. detsembrini 2000), siis suurendas komisjon selle ettevõtja trahvi lähtesummat 50% võrra. Konele määrati trahvi põhisummaks niisiis 126 000 000 eurot, Otisele 214 200 000 eurot, Schindlerile 25 500 000 eurot ja ThyssenKruppile 252 000 000 eurot (vaidlustatud otsuse põhjendused 693 ja 696). Komisjon asus seisukohale, et ThyssenKruppi tuleb pidada korduvaks rikkujaks, ning suurendas tema trahvi selle raskendava asjaolu alusel 50% võrra (vaidlustatud otsuse põhjendused 697–707). Asjaomaste ettevõtjate osas ei leitud ühtegi kergendavat asjaolu (vaidlustatud otsuse põhjendused 727–729, 735, 736, 742–744, 749, 750 ja 753–755). Kone trahvisummat vähendati esiteks 2002. aasta koostööteatise lõike 23 punkti b esimese lõigu esimeses taandes ette nähtud maksimaalse 50% võrra ja teiseks 1% võrra faktide vaidlustamata jätmise eest. Otise trahvi vähendati esiteks 25% võrra nimetatud teatise lõike 23 punkti b esimese lõigu teises taandes ette nähtud vahemikus ja teiseks 1% võrra faktide vaidlustamata jätmise eest. Schindleri trahvi vähendati esiteks 15% võrra selle teatise lõike 23 punkti b esimese lõigu kolmandas taandes ette nähtud vahemikus ja teiseks 1% võrra faktide vaidlustamata jätmise eest. ThyssenKruppi trahvi vähendati 1% võrra faktide vaidlustamata jätmise eest (vaidlustatud otsuse põhjendused 778–813).

29 Luksemburgi kartelli puhul liigitati Otis ja Schindler esimesse kategooriasse ning nende trahvi lähtesummaks kehtestati 10 000 000 eurot. Kone ja ThyssenKrupp liigitati teise kategooriasse ning nende trahvi lähtesummaks kehtestati 2 500 000 eurot (vaidlustatud otsuse põhjendused 680–683). Otisele määratava trahvi lähtesummale kohaldati korrutustegurit 1,7 ning ThyssenKruppi trahvi lähtesummale korrutustegurit 2, et võtta arvesse nende suurust ja nende koguvahendeid, mistõttu nende trahvide lähtesummasid suurendati vastavalt 17 000 000 eurole ja 5 000 000 eurole (vaidlustatud otsuse põhjendused 690 ja 691). Kuna rikkumine kestis kaheksa aastat ja kolm kuud (7. detsembrist 1995 kuni 9. märtsini 2004), siis suurendas komisjon asjaomaste ettevõtjate trahvi lähtesummat 80% võrra. Konele määrati trahvi põhisummaks niisiis 4 500 000 eurot, Otisele 30 600 000 eurot, Schindlerile 18 000 000 eurot ja ThyssenKruppile 9 000 000 eurot (vaidlustatud otsuse põhjendused 694 ja 696). Komisjon asus seisukohale, et ThyssenKruppi tuleb pidada korduvaks rikkujaks, ning suurendas tema trahvi selle raskendava asjaolu alusel 50% võrra (vaidlustatud otsuse põhjendused 697, 698 ja 711–714). Asjaomaste ettevõtjate osas ei leitud ühtegi kergendavat asjaolu (vaidlustatud otsuse põhjendused 730, 749, 750 ja 753–755). Konele anti 2002. aasta koostööteatise alusel täielik kaitse trahvide eest. Otise trahvi vähendati esiteks 40% nimetatud teatise lõike 23 punkti b esimese lõigu esimeses taandes ette nähtud vahemikus ja teiseks 1% võrra faktide vaidlustamata jätmise eest. Schindleri ja ThyssenKruppi trahvi vähendati vaid 1% võrra faktide vaidlustamata jätmise eest (vaidlustatud otsuse põhjendused 814–835).

30 Madalmaade kartelli puhul liigitati Kone esimesse kategooriasse ning tema trahvi lähtesummaks kehtestati 55 000 000 eurot. Otis liigitati teise kategooriasse ning tema trahvi lähtesummaks kehtestati 41 000 000 eurot. Schindler liigitati kolmandasse kategooriasse ning tema trahvi lähtesummaks kehtestati 24 500 000 eurot. ThyssenKrupp ja MEE liigitati neljandasse kategooriasse ning nende trahvi lähtesummaks kehtestati 8 500 000 eurot (vaidlustatud otsuse põhjendused 684 ja 685). Otisele määratava trahvi lähtesummale kohaldati korrutustegurit 1,7 ning ThyssenKruppi trahvi lähtesummale korrutustegurit 2, et võtta arvesse nende suurust ja nende koguvahendeid, mistõttu nende trahvide lähtesummasid suurendati vastavalt 69 700 000 eurole ja 17 000 000 eurole (vaidlustatud otsuse põhjendused 690 ja 691). Kuna Otise ja ThyssenKruppi toime pandud rikkumine kestis viis aastat ja kümme kuud (15. aprillist 1998 kuni 5. märtsini 2004), siis suurendas komisjon nende ettevõtjate

trahvi lähtesummat 55% võrra. Kuna Kone ja Schindleri toime pandud rikkumine kestis neli aastat ja üheksa kuud (1. juunist 1999 kuni 5. märtsini 2004), siis suurendas komisjon nende ettevõtjate trahvi lähtesummat 45% võrra. Kuna MEE toime pandud rikkumine kestis neli aastat ja ühe kuu (11. jaanuarist 2000 kuni 5. märtsini 2004), siis suurendas komisjon selle ettevõtja trahvi lähtesummat 40% võrra. Konele määrati niisiis trahvi põhisummaks 79 750 000 eurot, Otisele 108 035 000 eurot, Schindlerile 35 525 000 eurot, ThyssenKruppile 26 350 000 eurot ja MEE-le 11 900 000 eurot (vaidlustatud otsuse põhjendused 695 ja 696). Komisjon asus seisukohale, et ThyssenKruppi tuleb pidada korduvaks rikkujaks, ning suurendas tema trahvi selle raskendava asjaolu alusel 50% võrra (vaidlustatud otsuse põhjendused 697, 698 ja 715–720). Asjaomaste ettevõtjate osas ei leitud ühtegi kergendavat asjaolu (vaidlustatud otsuse põhjendused 724–726, 731, 732, 737, 739–741, 745–748 ja 751–755). Otisele anti 2002. aasta koostööteatise alusel täielik kaitse trahvide eest. ThyssenKruppi trahvi vähendati esiteks 40% nimetatud teatise lõike 23 punkti b esimese lõigu esimeses taandes ette nähtud vahemikus ja teiseks 1% võrra faktide vaidlustamata jätmise eest. Schindleri ja MEE trahvi vähendati 1% võrra faktide vaidlustamata jätmise eest (vaidlustatud otsuse põhjendused 836–855).

31 Vaidlustatud otsuse resolutsioon on sõnastatud järgmiselt:

„Artikkel 1

1. Mis puudutab Belgiat, siis on järgmised ettevõtjad rikkunud [EÜ] artiklit 81, kooskõlastades oma tegevust nimetatud ajavahemikel regulaarselt ja kollektiivselt riiklikul tasandil lifte ja eskalaatoreid puudutavate kokkulepete ja kooskõlastatud tegevuse raames, et jagada turud, jaotada omavahel riigi- ja erahanked ning muud lepingud vastavalt eelnevalt kokku lepitud müüki ja paigaldamist puudutavatele turuosadele ning et hoiduda üksteisega konkureerimast hooldus- ja moderniseerimislepingute osas:

– Kone: [KC] ja [Kone Belgia]: 9. mai 1996 – 29. jaanuar 2004;

– Otis: [UTC], [OEC] ja [Otis Belgia]: 9. mai 1996 – 29. jaanuar 2004;

– Schindler: Schindler Holding […] ja [Schindler Belgia]: 9. mai 1996 – 29. jaanuar 2004; ja

– ThyssenKrupp: [TKAG], [TKE] ja [TKLA]: 9. mai 1996 – 29. jaanuar 2004.

2. Mis puudutab Saksamaad, siis on järgmised ettevõtjad rikkunud [EÜ] artiklit 81, kooskõlastades oma tegevust nimetatud ajavahemikel regulaarselt ja kollektiivselt riiklikul tasandil lifte ja eskalaatoreid puudutavate kokkulepete ja kooskõlastatud tegevuse raames, et jagada turud, jaotada omavahel riigi- ja erahanked ning muud lepingud vastavalt eelnevalt kokku lepitud müüki ja paigaldamist puudutavatele turuosadele:

– Kone: [KC] ja [Kone Saksamaa]: 1. august 1995 – 5. detsember 2003;

– Otis: [UTC], [OEC] ja [Otis Saksamaa]: 1. august 1995 – 5. detsember 2003;

– Schindler: Schindler Holding […] ja [Schindler Saksamaa]: 1. august 1995 – 6. detsember 2000; ja

– ThyssenKrupp: [TKAG], [TKE], [TKA] ja [TKF]: 1. august 1995 – 5. detsember 2003.

3. Mis puudutab Luksemburgi, siis on järgmised ettevõtjad rikkunud [EÜ] artiklit 81, kooskõlastades oma tegevust nimetatud ajavahemikel regulaarselt ja kollektiivselt riiklikul tasandil lifte ja eskalaatoreid puudutavate kokkulepete ja kooskõlastatud tegevuse raames, et jagada turud, jaotada omavahel riigi- ja erahanked ning muud lepingud vastavalt eelnevalt kokku lepitud müüki ja paigaldamist puudutavatele turuosadele ning et hoiduda üksteisega konkureerimast hooldus- ja moderniseerimislepingute osas:

– Kone: [KC] ja [Kone Luksemburg]: 7. detsember 1995 – 29. jaanuar 2004;

– Otis: [UTC], [OEC], [Otis Belgia], [GTO] ja [GT] : 7. detsember 1995 – 9. märts 2004;

– Schindler: Schindler Holding […] ja [Schindler Luksemburg]: 7. detsember 1995 – 9. märts 2004; ja

– ThyssenKrupp: [TKAG], [TKE] ja [TKAL]: 7. detsember 1995 – 9. märts 2004.

4. Mis puudutab Madalmaasid, siis on järgmised ettevõtjad rikkunud [EÜ] artiklit 81, kooskõlastades oma tegevust nimetatud ajavahemikel regulaarselt ja kollektiivselt riiklikul tasandil lifte ja eskalaatoreid puudutavate kokkulepete ja kooskõlastatud tegevuse raames, et jagada turud, jaotada omavahel riigi- ja erahanked ning muud lepingud vastavalt eelnevalt kokku lepitud müüki ja paigaldamist puudutavatele turuosadele ning et hoiduda üksteisega konkureerimast hooldus- ja moderniseerimislepingute osas:

– Kone: [KC] ja [Kone Madalmaad]: 1. juuni 1999 – 5. märts 2004;

– Otis: [UTC], [OEC] ja [Otis Madalmaad]: 15. aprill 1998 – 5. märts 2004;

– Schindler: Schindler Holding […] ja [Schindler Madalmaad]: 1. juuni 1999 – 5. märts 2004;

– ThyssenKrupp: [TKAG] ja [TKL]: 15. märts 1998 – 5. märts 2004; ja

– [MEE]: 11. jaanuar 2000 – 5. märts 2004.

Artikkel 2

1. Artikli 1 lõikes 1 nimetatud Belgias toimunud rikkumiste eest määratakse järgmised trahvid:

– Kone: [KC] ja [Kone Belgia] solidaarselt: 0 eurot;

– Otis: [UTC], [OEC] ja [Otis Belgia] solidaarselt: 47 713 050 eurot;

– Schindler: Schindler Holding […] ja [Schindler Belgia] solidaarselt: 69 300 000 eurot; ja

– ThyssenKrupp: [TKAG], [TKE] ja [TKLA] solidaarselt: 68 607 000 eurot.

2. Artikli 1 lõikes 2 nimetatud Saksamaal toimunud rikkumiste eest määratakse järgmised trahvid:

– Kone: [KC] ja [Kone Saksamaa] solidaarselt: 62 370 000 eurot;

– Otis: [UTC], [OEC] ja [Otis Saksamaa] solidaarselt: 159 043 500 eurot;

– Schindler: Schindler Holding […] ja [Schindler Saksamaa] solidaarselt: 21 458 250 eurot; ja

– ThyssenKrupp: [TKAG], [TKE], [TKA] ja [TKF] solidaarselt: 374 220 000 eurot.

3. Artikli 1 lõikes 3 nimetatud Luksemburgis toimunud rikkumiste eest määratakse järgmised trahvid:

– Kone: [KC] ja [Kone Luksemburg] solidaarselt: 0 eurot;

– Otis: [UTC], [OEC], [Otis Belgia], [GTO] ja [GT] solidaarselt: 18 176 400 eurot;

– Schindler: Schindler Holding […] ja [Schindler Luksemburg] solidaarselt: 17 820 000 eurot; ja

– ThyssenKrupp: [TKAG], [TKE] ja [TKAL] solidaarselt: 13 365 000 eurot.

4. Artikli 1 lõikes 4 nimetatud Madalmaades toimunud rikkumiste eest määratakse järgmised trahvid:

– Kone: [KC] ja [Kone Madalmaad] solidaarselt: 79 750 000 eurot;

– Otis: [UTC], [OEC] ja [Otis Madalmaad] solidaarselt: 0 eurot;

– Schindler: Schindler Holding […] ja [Schindler Madalmaad] solidaarselt: 35 169 750 eurot;

– ThyssenKrupp: [TKAG] ja [TKL] solidaarselt: 23 477 850 eurot; ja

– [MEE]: 1 841 400 eurot.

[…]”

Menetlus ja poolte nõuded

32 Hagejad GTO, GT, Otis Belgia, Otis Saksamaa, Otis Madalmaad, OEC ja UTC esitasid hagiavaldused, mis saabusid Üldkohtu kantseleisse 4. mail 2007 (kohtuasjades T-141/07 ja T-142/07) ja 7. mail 2007 (kohtuasjades T-145/07 ja T-146/07).

33 Üldkohus (kaheksas koda) otsustas ettekandja-kohtuniku ettekande põhjal avada suulise menetluse, esitas Üldkohtu kodukorra artiklis 64 ette nähtud menetlust korraldavate meetmete raames pooltele kirjalikud küsimused ning palus neil esitada dokumente. Pooled täitsid need nõuded ettenähtud tähtaja jooksul.

34 Komisjoni poolt kohtuasjas T-145/07 18. augustil 2009 esitatud taotluse alusel palus Üldkohus kodukorra artiklis 64 ette nähtud menetlust korraldavate meetmete raames komisjonil ka vastata teatavatele küsimustele ja esitada dokumente. Komisjon täitis need nõuded ettenähtud tähtaja jooksul.

35 Kohtuasjade T-141/07, T-145/07 ja T-146/07 poolte kohtukõned ja vastused Üldkohtu suulistele küsimustele kuulati ära 1., 6. ja 7. oktoobri 2009. aasta kohtuistungil.

36 Hageja kohtuasjas T-142/07 ei olnud 1. oktoobri 2009. aasta kohtuistungil esindatud. Komisjon vastas sellel kohtuistungil sellegipoolest Üldkohtu küsimustele.

37 Kohtuasjas T-141/07 esitas hageja 12. oktoobril 2009 Üldkohtu nõudel kirja, mis täpsustas toimiku andmeid, mille väljajätmist Üldkohtu väljaannetest oli hageja kohtuistungil taotlenud. Komisjon esitas oma märkused selle kirja kohta 12. novembril 2009. Suuline menetlus selles kohtuasjas seejärel lõpetati.

38 Kohtuasjas T-142/07 teatas hageja 12. oktoobri 2009. aasta kirjas Üldkohtule, et tal ei ole midagi selle vastu, et nimetatud kohtuasi liidetakse kohtuotsuse huvides kohtuasjadega T-141/07, T-145/07 ja T-146/07. Suuline menetlus kohtuasjas T-142/07 seejärel lõpetati.

39 Kohtuasjades T-145/07 ja T-146/07 esitasid hagejad 15. oktoobril 2009 Üldkohtu nõudel kirja, mis täpsustas toimiku andmeid, mille väljajätmist Üldkohtu väljaannetest olid hagejad kohtuistungil taotlenud. Suuline menetlus nendes kohtuasjades seejärel lõpetati.

40 Kuulanud kohtuistungil selles küsimuses ära hagejad kohtuasjades T-141/07, T-145/07 ja T-146/07 ja pärast seda, kui ka kohtuasja T-142/07 hageja oli kirjalikult oma märkused esitanud, otsustas Üldkohus kodukorra artikli 50 alusel käesolevad kohtuasjad otsuse tegemiseks liita.

41 Kohtuasjas T-141/07 palub hageja Üldkohtul:

– tühistada vaidlustatud otsus teda puudutavas osas;

– teise võimalusena tühistada talle vaidlustatud otsuses määratud trahv või vähendada seda;

– mõista kohtukulud välja komisjonilt.

42 Kohtuasjas T-142/07 palub hageja Üldkohtul:

– tühistada vaidlustatud otsus teda puudutavas osas;

– teise võimalusena tühistada talle vaidlustatud otsuses määratud trahv või vähendada seda;

– mõista kohtukulud välja komisjonilt.

43 Kohtuasjas T-145/07 paluvad hagejad Üldkohtul:

– tühistada vaidlustatud otsuses neile määratud trahvid või vähendada neid oluliselt;

– mõista kohtukulud välja komisjonilt;

– võtta kõik muud meetmed, mida Üldkohus vajalikuks peab.

44 Kohtuasjas T-146/07 palub hageja Üldkohtul:

– tühistada vaidlustatud otsuses talle määratud trahvid või vähendada neid oluliselt;

– mõista kohtukulud välja komisjonilt;

– võtta kõik muud meetmed, mida Üldkohus vajalikuks peab.

45 Komisjon palub Üldkohtul kõigis kohtuasjades:

– jätta hagid rahuldamata;

– mõista kohtukulud välja hagejatelt.

Õiguslik käsitlus

46 Sissejuhatuseks olgu märgitud, et kohtuasjade T-141/07 ja T-142/07 hagejate esitatud hagidel on kaks eset, st esimese võimalusena vaidlustatud otsuse tühistamise ja teise võimalusena trahvisummade vähendamise nõue. Seevastu T-145/07 ja T-146/07 hagejate esitatud hagide eesmärk on üksnes trahvisummade tühistamine või vähendamine.

47 Kui Üldkohus palus kohtuasja T-141/07 hagejal kohtuistungil esitada seisukohad oma argumentatsiooni täpse ulatuse kohta, teatas ta sisuliselt, et ainult üks väide võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumise kohta, mis esitati GTO tegevuse süüks panemise raames tema emaettevõtjatele, võib kaasa tuua vaidlustatud otsuse tühistamise tervikuna.

48 Hagejad kohtuasjades T-141/07, T-142/07, T-145/07 ja T-146/07 esitavad koos kaheksa väidet. Esimese väite kohaselt on emaettevõtjatele nende vastavate tütarettevõtjate toime pandud rikkumiste süüks panemisel rikutud EÜ artikli 81 rikkumiste eest vastutuse omistamist reguleerivaid põhimõtteid,

süütuse presumptsiooni, karistuste individuaalsuse, võrdse kohtlemise põhimõtteid, kaitseõigusi ja EÜ artiklit 253. Teise väite kohaselt on trahvi lähtesummade kindlaksmääramisel rikkumiste raskuse alusel rikutud 1998. aasta suuniseid, proportsionaalsuse ja võrse kohtlemise põhimõtteid, kaitseõigusi ja EÜ artiklit 253. Kolmas väide, mille esitasid ainult hagejad kohtuasjas T-145/07, puudutab 1998. aasta suuniste ja proportsionaalsuse põhimõtte rikkumist trahvi lähtesummade kindlaksmääramisel Saksamaal toimunud rikkumise kestuse alusel. Neljanda väite kohaselt, mille esitasid hagejad kohtuasjades T-145/07 ja T-146/07, on trahvi lähtesummade kindlaksmääramisel hoiatava mõju eesmärgi arvessevõtmiseks kontsernile kohaldatud korrutusteguri kohaldamisel rikutud 1998. aasta suuniseid ja proportsionaalsuse põhimõtet. Viies väide, mille esitasid hagejad kohtuasjades T-141/07 ja T-145/07, on selle kohta, et koostöö hindamisel on rikutud 2002. aasta koostööteatist, EÜ artiklit 253 ning õiguspärase ootuse kaitse, proportsionaalsuse, võrdsuse, võrdse kohtlemise põhimõtteid ja kaitseõigusi. Kuuenda väite kohaselt, mille esitasid hagejad kohtuasjades T-141/07 ja T-145/07, on rikutud õiguspärase ootuse kaitse ja proportsionaalsuse põhimõtteid, kui määrati kindlaks väljaspool 2002. aasta koostööteatist tehtud koostöö eest võimaldatud trahvide vähendamise suurus. Seitsmenda väite kohaselt, mille esitasid hagejad kohtuasjades T-141/07 ja T-145/07, on rikutud määruse nr 1/2003 artikli 23 lõiget 2. Viimaseks, kaheksanda väite kohaselt, mille esitas hageja kohtuasjas T-141/07, on lõplike trahvisummade arvutamisel rikutud proportsionaalsuse põhimõtet.

Väide, et tütarettevõtjate toime pandud rikkumiste süüks panemisel emaettevõtjatele on rikutud EÜ artikli 81 rikkumiste eest vastutuse omistamist reguleerivaid põhimõtteid, süütuse presumptsiooni, karistuste individuaalsuse, võrdse kohtlemise põhimõtteid, kaitseõigusi ja EÜ artiklit 253

Sissejuhatavad märkused

49 Selle väite raames vaidlustavad hagejad kohtuasjades T-141/07, T-142/07, T-145/07 ja T-146/07 UTC, OEC, Otis Belgia ja GT vastutuse, mis neile omistati nende vastavate Belgia, Saksamaa, Luksemburgi ja Madalmaade tütarettevõtjate konkurentsivastase tegevuse eest.

50 Kuigi hagejad kohtuasjades T-145/07 ja T-146/07 esitasid selle väite üksnes trahvisummade tühistamise või vähendamise nõude raames, tuleb nentida, et käesoleva väitega taotlevad nimetatud hagejad sarnaselt hagejatega kohtuasjades T-141/07 ja T-142/07 mitte ainult määratud trahvisummade tühistamist või vähendamist, vaid ka vaidlustatud otsuse artikli 1 tühistamist, kuivõrd komisjon tuvastab selles vääralt asjaomastele emaettevõtjatele süüks pandud rikkumise.

51 Seega puudutab käesolev väide esiteks vaidlustatud otsuse artiklis 1 nimetatud emaettevõtjate toime pandud rikkumise tuvastamise õiguspärasust ja teiseks vaidlustatud otsuse artiklis 2 nimetatud äriühingutele määratud trahvide õiguspärasust.

52 Seoses emaettevõtja solidaarvastutusega tütarettevõtja tegevuse eest tuleb meenutada, et asjaolu, et tütarettevõtjal on iseseisev õigusvõime, ei ole piisav välistamaks võimalust, et tema rikkumine pannakse süüks emaettevõtjale (Euroopa Kohtu 14. juuli 1972. aasta otsus kohtuasjas 48/69: Imperial Chemical Industries *vs*. komisjon, EKL 1972, lk 619, punkt 132).

53 Nimelt on liidu konkurentsiõigus suunatud ettevõtjate tegevusele ja ettevõtja mõiste hõlmab mis tahes majandustegevusega tegelevat üksust, sõltumata selle üksuse õiguslikust vormist ja rahastamisviisist (vt Euroopa Kohtu 10. septembri 2009. aasta otsus kohtuasjas C-97/08 P: Akzo Nobel jt *vs*. komisjon, EKL 2009, lk I-8237, punkt 54 ja seal viidatud kohtupraktika).

54 Liidu kohus täpsustas ka, et mõistet „ettevõtja” tuleb selles kontekstis mõista kui majandusüksust, ja seda isegi siis, kui õiguslikult koosneb see majandusüksus mitmest füüsilisest või juriidilisest isikust (vt Euroopa Kohtu 12. juuli 1984. aasta otsus kohtuasjas 170/83: Hydrotherm Gerätebau, EKL 1984,

lk 2999, punkt 11, ja eespool punktis 53 viidatud kohtuotsus Akzo Nobel jt *vs.* komisjon, punkt 55 ja seal viidatud kohtupraktika; Üldkohtu 29. juuni 2000. aasta otsus kohtuasjas T-234/95: DSG *vs.* komisjon, EKL 2000, lk II-2603, punkt 124). Kohus toonitas niisiis, et konkurentsieeskirjade kohaldamiseks ei ole määrava tähtsusega kahe ettevõtja formaalne eraldamine, mis tuleneb nende iseseisva õigussubjekti staatustest; oluline on määratleda, kas nad tegutsevad turul ühiselt. Seega võib olla vaja tuvastada, kas kaks eraldiseisvat õigusvõimelist äriühingut moodustavad ühe ja sama ettevõtte või majandusüksuse või kuuluvad sellesse, mis turul ühtsena ka tegutseb (eespool punktis 52 viidatud kohtuotsus Imperial Chemical Industries *vs.* komisjon, punkt 140, ja Üldkohtu 15. septembri 2005. aasta otsus kohtuasjas T-325/01: DaimlerChrysler *vs.* komisjon, EKL 2005, lk II-3319, punkt 85).

55 Juhul kui selline majandusüksus rikub konkurentsieeskirju, tuleb tal isikliku vastutuse põhimõtte alusel ka selle rikkumise eest vastutada (vt eespool punktis 53 viidatud kohtuotsus Akzo Nobel jt *vs.* komisjon, punkt 56 ja seal viidatud kohtupraktika).

56 Tütarettevõtja tegevuse võib niisiis süüks arvata emaettevõtjale eelkõige siis, kui tütarettevõtja – olgugi et tal on eraldi õigusvõime – ei otsusta oma tegutsemise üle turul sõltumatult, vaid rakendab peamiselt talle emaettevõtja poolt antud juhiseid, arvestades eelkõige majanduslikke, organisatsioonilisi ja õiguslikke sidemeid, mis neid kahte üksust ühendavad (vt Euroopa Kohtu 16. novembri 2000. aasta otsus kohtuasjas C-294/98 P: Metsä-Serla jt *vs.* komisjon, EKL 2000, lk I-10065, punkt 27; 28. juuni 2005. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P – C-208/02 P ja C-213/02 P: Dansk Rørindustri jt *vs.* komisjon, EKL 2005, lk I-5425, punkt 117, ja eespool punktis 53 viidatud kohtuotsus Akzo Nobel jt *vs.* komisjon, punkt 58 ja seal viidatud kohtupraktika).

57 Nimelt kuuluvad sellises olukorras emaettevõtja ja tema tütarettevõtja samasse majandusüksusesse ja moodustavad seega ühe ettevõtja eespool punktis 54 viidatud kohtupraktika tähenduses. Seega võimaldab asjaolu, et emaettevõtja ja tema tütarettevõtja kujutavad endast ühte ettevõtjat EÜ artikli 81 tähenduses, komisjonil adresseerida trahve määrava otsuse emaettevõtjale, ilma et oleks vaja tuvastada emaettevõtja isiklikku seotust rikkumisega (eespool punktis 53 viidatud kohtuotsus Akzo Nobel jt *vs.* komisjon, punkt 59).

58 Selles osas tuleb täpsustada, et komisjon ei saa piirduda konstateeringuga, et ettevõtja võib teisele ettevõtjale otsustavat mõju avaldada, ilma et ta peaks kontrollima, kas sellist mõju tegelikult ikka avaldati. Vastupidi, üldreeglina lasub komisjonil kohustus faktiliste asjaolude kogumi alusel tõendada otsustava mõju olemasolu ja eriti seda, et üks ettevõtja saab teist ettevõtjat juhtida (vt selle kohta Euroopa Kohtu 2. oktoobri 2003. aasta otsus kohtuasjas C-196/99 P: Aristrain *vs.* komisjon, EKL 2003, lk I-11005, punktid 96–99, ja eespool punktis 56 viidatud kohtuotsus Dansk Rørindustri jt *vs.* komisjon, punktid 118–122; Üldkohtu 27. septembri 2006. aasta otsus kohtuasjas T-314/01: Avebe *vs.* komisjon, EKL 2006, lk II-3085, punkt 136).

59 Juhul kui emaettevõtja omab liidu konkurentsieeskirju rikkunud tütarettevõtja aktsia- või osakapitalis 100% osalust, võib esiteks see emaettevõtja selle tütarettevõtja käitumisele otsustavat mõju avaldada ja teiseks esineb ümberlükatav eeldus, et nimetatud emaettevõtja avaldab tegelikult otsustavat mõju oma tütarettevõtja käitumisele (vt eespool punktis 53 viidatud kohtuotsus Akzo Nobel jt *vs.* komisjon, punkt 60 ja seal viidatud kohtupraktika).

60 Neil asjaoludel piisab, kui komisjon tõendab, et emaettevõtja omab tütarettevõtja aktsia- või osakapitalis 100% osalust, et järeldada, et emaettevõtja avaldab otsustavat mõju tütarettevõtja äripoliitikale. Seejärel võib komisjon pidada tütarettevõtjale määratud trahvi maksmise eest solidaarselt vastutavaks emaettevõtjat, välja arvatud juhul, kui emaettevõtja, kel lasub kohustus see eeldus ümber lükata, esitab piisavaid tõendeid, mis kinnitavad, et tema tütarettevõtja tegutseb turul iseseisvalt (vt eespool punktis 53 viidatud kohtuotsus Akzo Nobel jt *vs.* komisjon, punkt 61 ja seal viidatud kohtupraktika).

61 Lisaks, kuigi on tõsi, et Euroopa Kohus tugines 16. novembri 2000. aasta otsuse kohtuasjas C-286/98 P: Stora Kopparbergs Bergslags *vs*. komisjon (EKL 2000, lk I-9925) punktides 28 ja 29 peale 100% osaluse tütarettevõtja aktsia- või osakapitalis muudele asjaoludele, nagu emaettevõtja mõju tütarettevõtja äripoliitikale mittevaidlustamine ja äriühingute ühine esindamine haldusmenetluses, tõstis Euroopa Kohus need asjaolud esile siiski üksnes eesmärgiga näidata tõendite kogumit, millele Üldkohus oli oma põhjendused rajanud, mitte aga selleks, et seada eespool punktis 59 nimetatud eelduse kohaldamine sõltuvusse selliste täiendavate tõendite esitamisest, mis puudutavad emaettevõtja mõju tegelikku avaldamist (eespool punktis 53 viidatud kohtuotsus Akzo Nobel jt *vs*. komisjon, punkt 62).

62 Eespool meenutatud põhimõtetest lähtuvalt tuleb analüüsida Otis Saksamaa, Otis Belgia, Otis Madalmaade ja GTO toime pandud rikkumiste süüks panemist nende vastavatele emaettevõtjatele. Sellega seoses tuleb üksteise järel uurida esiteks Otis Belgia, Otis Saksamaa ja Otis Madalmaade (edaspidi koos „Otise tütarettevõtjad") Belgias, Saksamaal, ja Madalmaades toime pandud rikkumiste süüks panemist UTC-le ja OEC-le (vaidlustatud otsuse põhjendused 615–621) ning teiseks GTO Luksemburgis toime pandud rikkumiste süüks panemist UTC-le, OEC-le Otis Belgiale ja GT-le (vaidlustatud otsuse põhjendused 622–626).

Otise tütarettevõtjate toime pandud rikkumiste süüks panemine UTC-le ja OEC-le

63 Vaidlustatud otsuse põhjenduses 615 selgitab komisjon, et „[k]uigi [Otise tütarettevõtjad] on juriidilised üksused, kes osalesid otseselt kartellides, oli nende omanikul OEC-l ja selle ainuomanikul ja kõrgeima tasandi emaettevõtjal UTC-l võimalik avaldada rikkumisperioodil otsustavat mõju iga tütarettevõtja äripoliitikale ning võib eeldada, et nad kasutasid seda õigust".

64 Vaidlustatud otsuse põhjendustes 616–618 leiab komisjon, et argument, mille kohaselt teevad Otise tütarettevõtjad kõik oma äriotsused iseseisvalt ja ilma ühegi OEC juhiseta, või argument, mille kohaselt ei pidanud igapäevane tegevus, sh [*konfidentsiaalne*][1] pakkumistes osalemise või mitteosalemise otsused, OEC tasandil heakskiitu saama, või veel argument, et [*konfidentsiaalne*], „ei ole piisav[ad], et lükata ümber eeldus, mille kohaselt ei otsustanud [Otise tütarettevõtjad] oma tegevuse üle turul iseseisvalt". Viimase argumendi osas lisab komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 618 esiteks, et [*konfidentsiaalne*] ja teiseks, et [*konfidentsiaalne*].

65 Samuti märkis komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 619, et „OEC, UTC ja nende vastavad tütarettevõtjad [ei esitanud talle] oma vastustes vastuväiteteatisele mingisugust teavet, mis selgitaks nende sotsiaalseid suhteid, hierarhilist struktuuri ega aruandekohustusi, et lükata ümber eeldus, mille kohaselt OEC ja UTC avaldasid oma tütarettevõtjatele otsustavat mõju, takistades viimati nimetatutel otsustada iseseisvalt oma tegevuse üle turul".

66 Lõpetuseks, vaidlustatud otsuse põhjenduses 620 märgib komisjon, et vastupidi OEC väidetule, ei peetud viimati nimetatut „solidaarselt vastutavaks erinevate [EÜ] artikli 81 rikkumiste eest „praktilistel või poliitilistel" põhjustel, vaid pigem üksnes seetõttu, et OEC ja UTC kuuluvad ühte majandusüksusesse, kes pani toime [liidu] konkurentsieeskirjade väga rasked rikkumised […]"

67 Esimeses osas väidavad hagejad kohtuasjades T-145/07 ja T-146/07 sisuliselt, et arvestades seda, et vastutus konkurentsiõiguse rikkumise eest on isiklik, tunnistatakse konkurentsiõiguses vaid kahte olukorda, kus emaettevõtjat võib tütarettevõtja tegevuse eest vastutavaks pidada, st esiteks juhul, kui tütarettevõtja ei otsustanud oma äripoliitika üle iseseisvalt, vaid kohaldas täies ulatuses emaettevõtjalt saadud juhiseid, mida komisjon peab tõendama, ning teiseks siis, kui emaettevõtja oli tütarettevõtja õigusvastasest tegevusest teadlik ega lõpetanud seda, kuigi tal oli õigus seda teha. Ent vaidlustatud otsuses ei ole ühtegi sellekohast tõendit.

1 Konfidetsiaalsed andmed on kustutatud.

68 Seega ei saa emaettevõtja vastutuse aluseks olla viimati nimetatu suutlikkus avaldada mõju, nagu on aluseks võetud nõukogu 20. jaanuari 2004. aasta määruse (EÜ) nr 139/2004 kontrolli kehtestamise kohta ettevõtjate koondumiste üle (ELT L 24, lk 1; ELT eriväljaanne 08/03, lk 40) kohaldamisel. Komisjoni seisukoht tähendab, et ükski emaettevõtja ei ole suuteline ümber lükkama sellist eeldust, nagu komisjon on esitanud, kuna on võimatu, et äriühingul, kellele kuulub täies ulatuses teine aktsiaselts, ei ole õiguslikult võimalik mõju avaldada, välja arvatud äärmuslikel asjaoludel. Hageja kohtuasjas T-146/07 kinnitab lisaks, et komisjoni tees on vastuolus Roomas 4. novembril 1950 alla kirjutatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi „EIÕK") artiklis 6 tagatud süütuse presumptsiooniga ja määruse nr 1/2003 artikli 23 lõikega 2, mille kohaselt on komisjonil lubatud trahve määrata vaid siis, kui rikkumine pandi toime tahtlikult või hooletusest.

69 Sellega seoses tuleb esiteks märkida, et hagejate argumentatsioon tuleneb eespool punktides 52–61 meenutatud kohtupraktika valest tõlgendamisest. Selle kohtupraktika kohaselt ei saa komisjon ühe äriühingu konkurentsivastase tegevuse süüks panemisel teisele äriühingule tugineda niisuguse äriühingu pelgale suutlikkusele avaldada mõju, nagu on aluseks võetud määruse nr 139/2004 kohaldamisel, ilma et oleks vaja kontrollida, kas niisugust mõju tegelikult avaldati. Vastupidi, komisjon peab põhimõtteliselt tõendama faktiliste asjaolude kogumi alusel niisugust otsustavat mõju ja eriti seda, et üks äriühing saab teist äriühingut juhtida. Siiski, vastavalt sellele kohtupraktikale, kui emaettevõtjale kuulub 100% osalus tütarettevõtjas, kes on pannud toime rikkumise, siis kehtib ümberlükatav eeldus, mille kohaselt avaldab nimetatud emaettevõtja oma tütarettevõtja tegevusele otsustavat mõju ning seega piisab, kui komisjon tõendab, et emaettevõtja omab tütarettevõtja aktsia- või osakapitalis 100% osalust. Euroopa Kohus leidis niisiis, et selle eelduse peab ümber lükkama emaettevõtja, esitades piisavalt tõendeid selle kohta, et tema tütarettevõtja tegutseb turul sõltumatult (eespool punktis 61 viidatud kohtuotsus Stora Kopparbergs Bergslags *vs.* komisjon, punkt 29, ja eespool punktis 53 viidatud kohtuotsus Akzo Nobel jt *vs.* komisjon, punkt 61).

70 Käesolevas asjas ei ole vaidlust selles, et rikkumisperioodil kuulus UTC-le OEC kapitalis 100% osalus ning kaudselt OEC kaudu 100% osalus Otis Belgia, Otis Saksamaa ja Otis Madalmaade kapitalis. Seega eeldas komisjon õigustatult, et UTC avaldas rikkumisperioodil viimati nimetatute äripoliitikale otsustavat mõju. Järelikult ei saa hagejad kohtuasjades T-145/07 ja T-146/07 väita, et juhul, kui emaettevõtjale kuulub tütarettevõtjates 100% osalus, peab komisjon tõendama, et tütarettevõtja ei otsustanud oma äripoliitika üle iseseisvalt või et emaettevõtja oli tütarettevõtja õigusvastasest tegevusest teadlik ega lõpetanud seda, kuigi tal oli võimalik seda teha.

71 Teiseks, mis puudutab süütuse presumptsiooni väidetavat rikkumist, siis tuleb meenutada, et see põhimõte, nagu see tuleneb EIÕK artikli 6 lõikest 2, on Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt, mida kinnitavad ka EL artikli 6 lõige 2 ja 7. detsembril Nice'is välja kuulutatud Euroopa Liidu põhiõiguste harta (EÜT C 364, lk 1) artikkel 48, üks liidu õiguskorras tunnustatud põhiõigustest. Arvestades asjassepuutuvate rikkumiste laadi ning nendega seotud karistuste laadi ja raskust, kohaldatakse süütuse presumptsiooni põhimõtet eelkõige ettevõtjatele kohaldatavate konkurentsieeskirjade rikkumiste menetlustes, milles võidakse määrata trahv või karistusmakse (vt Üldkohtu 5. aprilli 2006. aasta otsus kohtuasjas T-279/02: Degussa *vs.* komisjon, EKL 2006, lk II-897, punkt 115 ja seal viidatud kohtupraktika).

72 Süütuse presumptsiooni põhimõte tähendab seda, et iga süüdistatavat peetakse süütuks seni, kuni tema süü ei ole seaduse kohaselt tõendatud (Üldkohtu 6. oktoobri 2005. aasta otsus liidetud kohtuasjades T-22/02 ja T-23/02: Sumitomo Chemical ja Sumika Fine Chemicals *vs.* komisjon, EKL 2005, lk II-4065, punkt 106).

73 Mis puudutab küsimust, kas niisugune rikkumise süüks panemist puudutav eeskiri, nagu on esitatud eespool punktis 59 viidatud kohtupraktikas, on kooskõlas EIÕK artikli 6 lõikega 2, siis tuleb rõhutada, et Euroopa Inimõiguste Kohus otsustas, et selle sättega ei ole vastuolus faktilised või õiguslikud eeldused, mis esinevad karistusseadustes, kuid nõuab, et neile seataks mõistlikud piirid, võttes arvesse raskust ja tähtsust ning tagades kaitseõigused (vt Euroopa Inimõiguste Kohtu 7. oktoobri 1988. aasta

otsus kohtuasjas Salabiaku *vs*. Prantsusmaa, A-seeria nº141-A, § 28; vt selle kohta ka Euroopa Inimõiguste Kohtu 23. septebri 2008. aasta kohtuotsus Grayson ja Barnham *vs*. Ühendkuningriik, *Recueil des arrêts et décisions*, 2008, § 40). Niisiis ei ole rikutud süütuse presumptsiooni, kui konkurentsimenetluses on teatavad järeldused tehtud kogemustel põhineva tüüpilise sündmuste käigu alusel, tingimusel et asjaomastel ettevõtjatel on võimalus need järeldused ümber lükata (vt analoogia alusel kohtujurist Kokott'i ettepanek kohtuasjas C-8/08: T-Mobile Netherlands jt, milles Euroopa Kohus tegi otsuse 4. juunil 2009, EKL 2009, lk I-4529, I-4533, punkt 93).

74 Ent antud asjas tuvastas komisjon vaidlustatud otsuses kõigepealt, tuginemata mis tahes faktilisele või õiguslikule eeldusele, et Otise tütarettevõtjad panid EÜ artikli 81 rikkumisi toime Belgias, Saksamaal ja Madalmaades.

75 Arvestades seda, et EÜ artikkel 81 käsitleb ettevõtjate tegevust, uuris komisjon seejärel, kas rikkumised toime pannud majandusüksus hõlmas ka Otise tütarettevõtjate emaettevõtjaid. Ta tegi kindlaks, et OEC ja UTC avaldasid oma tütarettevõtjate tegevusele otsustavat mõju, tuginedes vastutuse eeldusele, mis tuleneb eelkõige eespool punktis 59 viidatud kohtupraktikast. Lõpetuseks, kaitseõigusi tagades oli nendel emaettevõtjatel, kes olid vastuväiteteatise adressaadid, võimalus ümber lükata see eeldus, esitades tõendeid, mis võivad kinnitada Otise tütarettevõtjate iseseisvust. Komisjon leidis vaidlustatud otsuse põhjenduses 621 siiski, et seda eeldust ei ole ümber lükatud.

76 Arvestades, et eespool punktis 59 esitatud eeldus on ümberlükatav, et see puudutab vaid emaettevõtjale tütarettevõtja osas juba tuvastatud rikkumise süüks panemist ning et lisaks on menetluses järgitud kaitseõigusi, tuleb etteheide süütuse presumptsiooni rikkumise kohta tagasi lükata.

77 Kolmandaks, hagejad kohtuasjades T-145/07 ja T-146/07 ei saa samuti väita, et käesolevas asjas rikuti karistuste individuaalsuse põhimõtet. Selle põhimõtte kohaselt, mis on kohaldatav kõigis haldusmenetlustes, mille tulemusel võidakse liidu konkurentsieeskirjade alusel määrata karistusi, tohib ettevõtjat karistada üksnes tegude eest, mida talle individuaalselt ette heidetakse (vt selle kohta Üldkohtu 13. detsembri 2001. aasta otsus liidetud kohtuasjades T-45/98 ja T-47/98: Krupp Thyssen Stainless ja Acciai speciali Terni *vs*. komisjon, EKL 2001, lk II-3757, punkt 63). Seda põhimõtet tuleb siiski kohaldada kooskõlas ettevõtja mõistega. Nimelt võib komisjon trahve määrava otsuse emaettevõtjale adresseerida seetõttu, et emaettevõtja ja tema tütarettevõtja kujutavad endast ühte ettevõtjat EÜ artikli 81 tähenduses, mitte seetõttu, et emaettevõtja ja tema tütarettevõtja vahel on rikkumisele ässitav side või et emaettevõtja on lausa rikkumisest osa võtnud (vt selle kohta Üldkohtu 30. septembri 2003. aasta otsus kohtuasjas T-203/01: Michelin *vs*. komisjon, EKL 2003, lk II-4071, punkt 290). Sellega seoses tuleb tõdeda, et UTC ja OEC leiti isiklikult olevat süüdi rikkumistes, mida peetakse nende enda poolt toime panduks tihedate majanduslike ja juriidiliste sidemete tõttu, mis neid nende tütarettevõtjatega ühendavad (vt selle kohta eespool punktis 56 viidatud kohtuotsus Metsä-Serla jt *vs*. komisjon, punkt 34). Järelikult ei ole karistuste individuaalsuse põhimõtet rikutud.

78 Seega tuleb teha järeldus, et komisjon võis õigustatult tugineda eeldusele, mille kohaselt OEC ja UTC avaldasid Otise tütarettevõtjate äripoliitikale rikkumisperioodil otsustavat mõju (vaidlustatud otsuse põhjendus 615).

79 Teise osa raames väidavad hagejad kohtuasjades T-145/07 ja T-146/07, et isegi kui 100% osalus äriühingu kapitalis on emaettevõtja vastutuse eelduse alusena piisav, on nad esitanud piisavalt tõendeid, mis selle eelduse ümber lükkavad, vastupidi vaidlustatud otsuse põhjenduses 619 väidetule. Seega tuleb hinnata, kas komisjon kinnitas vaidlustatud otsuse põhjenduses 621 õigesti, et UTC ja OEC ei lükanud ümber vastuse eeldust Otise tütarettevõtjate toime pandud rikkumiste eest.

80 Esiteks tuleb tagasi lükata UTC argumentatsioon, mille kohaselt on vaidlustatud otsust ebapiisavalt põhjendatud seoses komisjoni järeldusega, et ta ei ole vastutuse eeldust ümber lükanud. Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt peab EÜ artiklis 253 nõutud põhjendustest selgelt ja ühemõtteliselt nähtuma vaidlusaluse akti koostanud liidu ametivõimu arutluskäik, mis võimaldab

huvitatud isikutel mõista võetud meetme põhjuseid ning pädeval kohtul teostada kontrolli (Euroopa Kohtu 2. aprilli 1998. aasta otsus kohtuasjas C-367/95 P: komisjon *vs.* Sytraval ja Brink's France, EKL 1998, lk I-1719, punkt 63, ja 30. septembri 2003. aasta otsus kohtuasjas C-301/96: Saksamaa *vs.* komisjon, EKL 2003, lk I-9919, punkt 87; eespool punktis 58 viidatud kohtuotsus Avebe *vs.* komisjon, punkt 41). Ent käesolevas asjas esitas komisjon vaidlustatud otsuse põhjendustes 616–620 (vt eespool punktid 64–66) selgelt põhjused, miks ta leidis, et UTC ei ole nimetatud eeldust ümber lükanud.

81 Teiseks tuleb meenutada, et vastutuse eelduse ümberlükkamiseks peab emaettevõtja esitama piisavaid tõendeid, et näidata, et tema tütarettevõtja tegutseb turul iseseisvalt. Seega tuleb kontrollida, kas – nagu väidavad hagejad – nad on niisuguseid tõendeid esitanud.

82 Esiteks, kohtuasja T-146/07 hageja argument, mille kohaselt on UTC ja OEC oma tütarettevõtjatest eraldiseisvad juriidilised üksused, ei saa ümber lükata eelmainitud eeldust, kuna äriühingute formaalne eraldatus, mis tuleneb nende iseseisvatest õigusvõimetest, ei välista seda, et nad võivad tulenevalt nende tegevuse ühtsusest turul EÜ artikli 81 kohaldamise eesmärgil moodustada ühe ettevõtja (vt eespool punkt 52).

83 Teiseks, UTC ja Otise tütarettevõtjate juhtimis- ja haldusorganite eraldatust ja rikkumisperioodil [*konfidentsiaalne*] OEC juhatuse ja nimetatud tütarettevõtjate juhatuste vahel, millele viitasid hagejad kohtuasjades T-145/07 ja T-146/07, ei saa pidada määravaks. Nagu komisjon ju vaidlustatud otsuse põhjenduses 618 märkis, ei saa [*konfidentsiaalne*] iseenesest tõendada, et Otise tütarettevõtjad määravad oma äripoliitika kindlaks iseseisvalt. Igal juhul tuleb tõdeda, et nende kinnituste tõendamiseks ei ole esitatud niisuguseid dokumentaalseid tõendeid nagu rikkumise ajal nende ettevõtjate põhikirjajärgsete organite liikmete nimekirjad (vt selle kohta Üldkohtu 8. oktoobri 2008. aasta otsus kohtuasjas T-69/04: Schunk ja Schunk Kohlenstoff-Technik *vs.* komisjon, EKL 2008, lk II-2567, punkt 69).

84 Kolmandaks, UTC mitmekülgse konglomeraadi valdusühingu staatus, kelle järelevalve OEC tegevuse üle piirdus sellega, mida nõuavad UTC-l kohaldatava õiguse alusel lasuvad kohustused tema enda aktsionäride suhtes, ei lükka samuti vastutuse eeldust ümber. Sellega seoses tuleb täpsemalt meenutada, et kontserni kontekstis on valdusühingu puhul tegemist äriühinguga, millesse koondatakse osalused erinevates äriühingutes ning mille ülesanne on tagada nende ühtne juhtimine (eespool punktis 83 viidatud kohtuotsus Schunk ja Schunk Kohlenstoff-Technik *vs.* komisjon, punkt 63). Lisaks esitas UTC käesolevas asjas ise oma vastuses vastuväiteteatisele ja oma hagiavalduses mitu dokumenti, mis annavad tunnistust tema osalemisest tema tütarettevõtjate äripoliitika kindlaksmääramisel, mis kalduvad viitama sellele, et Otise tätarettevõtjad ei määra oma tegevust turul kindlaks iseseisvalt. [*konfidentsiaalne*]

85 Neljandaks, vastupidi sellele, mida väidavad hagejad kohtuasjades T-145/07 ja T-146/07, ei saa konkurentsieeskirjadest kinnipidamise formaalse ja kirjaliku poliitika kohaldamine lükata ümber OEC ja UTC vastutuse eeldust nende tütarettevõtjate tegevuse eest. Nimelt ei võimalda niisuguse poliitika kohaldamine tõendada, et nimetatud tütarettevõtjad määravad iseseisvalt kindlaks oma äripoliitika turul. See, et UTC ja OEC kontrollivad sellise poliitika elluviimist [*konfidentsiaalne*] või siis asjaolu, mida OEC oma hagiavalduses rõhutas ja mille kohaselt ta [*konfidentsiaalne*] kalduvad vastupidi kinnitama teesi, mille kohaselt ei juhita Otise tütarettevõtjaid sõltumatult.

86 Selles kontekstis tuleb samuti tagasi lükata kohtuasja T-145/07 hagejate argumendid, mille kohaselt ei tõenda esiteks asjaolu, et emaettevõtja levitab ärilisi eeskirju ja suuniseid, mis puudutavad teatavaid põhimõtteid, tütarettevõtja igapäevase tegevuse kontrollimist kõigis aspektides, ja teiseks on terve mõistuse ja elementaarsete õigluse põhimõtetega vastuolus kasutada juhiseid, mis on mõeldud õigusvastase tegevuse ärahoidmiseks, et teha kindlaks vastutus selle tegevuse eest juhul, kui nendest juhistest ei ole kinni peetud. Nimelt rajanevad need argumendid valel eeldusel, mille kohaselt tugines

komisjon OEC vastutuse tekkimise alusena nende eeskirjade ja suuniste olemasolule, mis käesolevas asjas nii ei ole, kuna komisjon tugines vaidlustatud otsuse põhjenduses 615 väljakujunenud kohtupraktikas kinnitatud vastutuse eeldusele (vt eespool punktid 59 ja 60).

87 Viiendaks, asjaolu, mida rõhutas hageja kohtuasjas T-146/07, et mõned töötajad tegutsesid vastupidi UTC juhistele, eelkõige varjates oma tegevust oma ülemuste ja UTC ees, ei saa ümber lükata asjaomaste tütarettevõtjate iseseisvuse puudumise eeldust. Sellega seoses, UTC vahetegemine ühelt poolt Otise tütarettevõtjatel ja teiselt poolt nende tütarettevõtjate töötajatel, kes rikkumised toime panid, varjates samas oma tegevust oma ülemuste ja UTC ees, on kunstlik. Kõnealused töötajad on Otise tütarettevõtjatega, kes neid tööle on võtnud, suhtes, mida iseloomustab asjaolu, et nad töötavad iga tütarettevõtja heaks ja nende juhtimisel ning nad on selle suhte ajal nimetatud ettevõtetesse integreeritud, moodustades niisiis igaühega neist ühe majandusüksuse (vt selle kohta Euroopa Kohtu 16. detsembri 1975. aasta otsus liidetud kohtuasjades 40/73–48/73, 50/73, 54/73–56/73, 111/73, 113/73 ja 114/73: Suiker Unie jt *vs.* komisjon EKL 1975, lk 1663, punkt 539, ja 16. septembri 1999. aasta otsus kohtuasjas C-22/98: Becu jt, EKL 1999, lk I-5665, punkt 26).

88 Kuuendaks, argumendi osas, mille esitasid hagejad kohtuasjas T-145/07 ja mille kohaselt oli Otise tütarettevõtjatel „piisav iseseisvus", et määrata kindlaks oma tegevuse kõik aspektid turul klientide ja konkurentide suhtes ning „vajalik iseseisvus", et viia läbi äritegevust, mis hõlmas tehinguid [*konfidentsiaalne*], tuleb tõdeda, et kõnealused hagejad ei väida, et tütarettevõtjad tegutsesid turul täiesti iseseisvalt, vaid vastupidi, et neil oli ainult suhteline iseseisvus, mis piirdus piiratud äritegevusega.

89 Kolmandaks tuleb tagasi lükata kohtuasja T-146/07 hagejate argument, mille kohaselt on eespool punktis 59 nimetatud vastutuse eeldus ümberlükkamatu eeldus või kujutab endast range vastutuse korda. Nimelt on Euroopa Kohus kinnitanud eelduse ümberlükatavust oma hiljutises eespool punktis 53 viidatud kohtuotsuses Akzo Nobel jt *vs.* komisjon (punktid 60 ja 61). See, et hagejad ei ole käesolevas asjas esitanud tõendeid, mis võiksid ümber lükata tütarettevõtjate iseseisvuse puudumise eelduse, ei tähenda, et eeldust ei saa kunagi ümber lükata (vt selle kohta kohtujurist Kokott'i ettepanek eespool punktis 53 viidatud kohtuasjas Akzo Nobel jt *vs.* komisjon, EKL 2009, lk I-8241, punkt 75, ja 67. joonealune märkus).

90 Kõigest eeltoodust järeldub, et komisjon pani Otise Belgia, Saksamaa ja Madalmaade tütarettevõtjate toime pandud rikkumised õigustatult süüks nende emaettevõtjatele OEC ja UTC.

GTO toime pandud rikkumise süüks panemine GT-le, Otis Belgiale, OEC-le ja UTC-le

– *Vaidlustatud otsus*

91 Vaidlustatud otsuse põhjenduses 626 tuvastas komisjon, et GT-d, kellele kuulus rikkumise ajal [*konfidentsiaalne*]% osalus GTO kapitalis, ja Otis Belgiat, kellele kuulus ülejäänud [*konfidentsiaalne*]% osalus, tuleb „pidada GTO-ga solidaarselt vastutavaks [EÜ] artikli 81 rikkumise eest, mis toimus Luksemburgis". Sellega seoses täpsustas ta esiteks, et tulenevalt „GTO ja tema kahe emaettevõtja vahelistest tihedatest isiklikest, majanduslikest ja õiguslikest seostest loetakse neid üheks majandusüksuseks […], ning ilmneb, et GTO ei otsustanud oma tegevuse üle turul iseseisvalt, vaid ta täitis peamiselt emaettevõtjate antud juhiseid" (vaidlustatud otsuse põhjendus 622). Teiseks leidis komisjon, et „Otis Belgia ja GT ei lükanud ümber tõendit, mille kohaselt oli neil võimalik avaldada GTO äripoliitikale otsustavat mõju ja mille kohaselt nad teostasid tegelikult oma kontrolliõigusi ja kasutasid oma kõiki muid vahendeid otsustava mõju avaldamiseks" (vaidlustatud otsuse põhjendus 626).

92 Seoses GT ja Otis Belgia poolt GTO äripoliitikale otsustava mõju avaldamisega märgib komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 622:

„[…] [*konfidentsiaalne*]. Sellest tulenevalt leiab komisjon, et Luksemburgis toimunud rikkumiste ajal viis GTO oma tegevust läbi Otis [Belgia] ja GT ühise järelevalve all ning et GTO äripoliitika määrati kindlaks nende kahe aktsionäri ühisel kokkuleppel. Lisaks on emaettevõtjad GTO tegevusega Luksemburgis seotud järgmiselt: [*konfidentsiaalne*].”

93 Komisjon meenutab vaidlustatud otsuse põhjenduses 623, et „see, et tütarettevõtja igapäevast tegevust haldavad üksnes tütarettevõtja juhid, ei ole emaettevõtjale vastutuse omistamisel määrav tegur”, ning lisab põhjenduses 624, et „GTO juhatuses aktsionäride vahel hääleõiguse jaotamisest tulenevalt” [*konfidentsiaalne*] tuleb asuda seisukohale, et „kõik GTO poolt rikkumise ajal vastu võetud olulised otsused kajastavad tingimata Otis [Belgia] ja GT tahet”.

94 Seoses GT esitatud argumendiga, mille kohaselt ei olnud tal võimalik avaldada otsustavat mõju GTO äristrateegia väljatöötamisele, selgitab komisjon veel vaidlustatud otsuse põhjenduses 625:

„[konfidentsiaalne].”

95 Viimaseks, komisjon leiab vaidlustatud otsuse põhjenduses 622, et „OEC-d ja UTC-d tuleb samuti pidada vastutavaks [GTO konkurentsivastase tegevuse eest], kuna [UTC] on Otis [Belgia] kõrgeima tasandi 100% emaettevõtja. Otis [Belgia] kaudu oli OEC-l ja UTC-l võimalik avaldada otsustavat mõju GTO äripoliitikale kogu rikkumisperioodi jooksul ning võib eeldada, et nad kasutasid seda õigust”.

– *GTO toime pandud rikkumise süüks panemine GT-le*

96 Hagejad kohtuasjas T-142/07 väidavad esiteks, et komisjon ei põhjendanud õiguslikult piisavalt GT osalust Luksemburgis toimunud rikkumises.

97 Nagu sai meenutatud eespool punktis 80, peab EÜ artiklis 253 nõutud põhjendustest selgelt ja ühemõtteliselt nähtuma vaidlusaluse akti koostanud liidu ametivõimu arutluskäik, mis võimaldab huvitatud isikutel mõista võetud meetme põhjuseid ning pädeval kohtul teostada kontrolli. Ent nagu sai meenutatud eespool punktides 91–93, nähtub vaidlustatud otsuse põhjendusest 622, et komisjon leidis, et Luksemburgis toimunud rikkumise asetleidmise ajavahemikus viis GTO oma tegevust läbi Otis Belgia ja GT ühise kontrolli all. GT seotuse osas märkis komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 625 [*konfidentsiaalne*].

98 Järelikult tuleb väide ebapiisava põhjendatuse kohta tagasi lükata.

99 Teiseks vaidlustavad hagejad kohtuasjas T-142/07 GTO toime pandud rikkumise GT-le süüks panemise põhjendatuse.

100 Hageja kohtuasjas T-142/07 väidab, et komisjon ei tõendanud, et GT avaldas GTO tegevusele turul otsustavat mõju. Sellega seoses viitab ta asjaolule, et GT on puhtalt finantseeriva iseloomuga ettevõtja, kes ei teosta ise majandustegevust ja kelle tulem tuleneb üksnes osalustest saadust. Ta ei ole kunagi saanud käivet, tal ei ole kunagi olnud töötajaid ning tal ei ole kunagi olnud tegevuskulusid. Lisaks on GT-l GTO-s vähemusosalus, mis ei lähe kaugemale sellest, mis on vajalik GT finantshuvide kaitsmiseks.

101 Sellega seoses tuleb meenutada, et konkurentsiõiguse kontekstis hõlmab ettevõtja mõiste mis tahes majandustegevusega tegelevat üksust, sõltumata tema õiguslikust vormist ja rahastamisviisist. Üksnes osaluste, isegi kontrollosaluste omamisest ei piisa, et nende osaluste omaniku tegevust majandustegevuseks lugeda, kui see tekitab üksnes aktsionäriks või osanikuks olemisega kaasnevate

õiguste kasutamist ning olenevalt olukorrast dividendide saamist, mis on lihtsalt omandi viljad. Seevastu tuleb äriühingus kontrollosalust omavat üksust, kes tegelikult ka seda äriühingut kontrollib, sekkudes otseselt või kaudselt selle juhtimisse, lugeda aktiivselt kontrollitava ettevõtja majandustegevuses osalevaks (Euroopa Kohtu 10. jaanuari 2006. aasta otsus kohtuasjas C-222/04: Cassa di Risparmio di Firenze jt, EKL 2006, lk I-289, punktid 107, 111 ja 112).

102 Käesolevas asjas, kuigi GT-le kuulus vaid [*konfidentsiaalne*]% osalus GTO kapitalis, tuleb tõdeda, et nagu nähtub GTO ja GT vahel sõlmitud [*konfidentsiaalne*] juhtimis- ja halduskokkuleppest (edaspidi „1987. aasta kokkulepe") ja GTO ja D. vahel sõlmitud [*konfidentsiaalne*] juhtimis- ja halduskokkuleppest (edaspidi „1995. aasta kokkulepe"), haldamine [*konfidentsiaalne*]. Ent 1985. aasta kokkuleppe ja 1995. aasta kokkuleppe kohaselt, haldamine [*konfidentsiaalne*], mis oli esialgu ülesandeks tehtud GT-le ja seejärel D-le [*konfidentsiaalne*].

103 1987. aasta kokkuleppe ja 1995. aasta kokkuleppe kohaselt volitatud isik [*konfidentsiaalne*]. Siinkohal tuleb meenutada, et mitme kontserni kuuluva äriühingu vahel ühe majandusüksuse olemasolu analüüsimise raames võidakse arvesse võtta emaettevõtja mõju hinnapoliitikale, tootmis- ja turustustegevusele, müügieesmärkidele, brutomarginaalidele, müügikulule, rahavoogudele, laoseisule ja turustamisele (vt selle kohta Üldkohtu 12. detsembri 2007. aasta otsus kohtuasjas T-112/05: Akzo Nobel jt *vs.* komisjon, EKL 2007, lk II-5049, punkt 64 ja seal viidatud kohtupraktika), kuid ka kõiki asjakohaseid tegureid, mis puudutavad nimetatud äriühinguid ühendavaid majanduslikke, organisatsioonilisi ja õiguslikke sidemeid, mis võivad iga kord erineda ja millest ei saa seega teha ammendavat loetelu (vt selle kohta eespool punktis 53 viidatud Üldkohtu 10. septembri 2009. aasta kohtuotsus Akzo Nobel jt *vs.* komisjon, punkt 74). Sellest järeldub, et komisjon võis õigustatult leida, et GT ja alates 1995. aastast D., [*konfidentsiaalne*] avaldasid GTO äripoliitikale otsustavat mõju.

104 Lisaks ei ole vastu vaieldud sellele, et D. osales ise vaidlustatud otsuse artikli 1 lõikes 3 nimetatud konkurentsivastastel koosolekutel (vt põhjendustes 311 ja 347 toodud tabelid 8 ja 10), [*konfidentsiaalne*] alates 1. jaanuarist 1996, ja et järelikult oli GT igati informeeritud GTO tegevusest ja osales selles. Üldkohus on selles küsimuses juba leidnud, et tütarettevõtja konkurentsivastase tegevuse saab süüks panna emaettevõtjale, kui on konkreetseid tõendeid emaettevõtja aktiivse osaluse kohta tütarettevõtja konkurentsivastases tegevuses. Käesolevas asjas on see ilmselgelt nii, [*konfidentsiaalne*] (vt selle kohta Üldkohtu 14. mai 1998. aasta otsus kohtuasjas T-309/94: KNP BT *vs.* komisjon, EKL 1998, lk II-1007, punkt 47). Sellega seoses ei saa eespool punktis 87 viidatud kohtupraktikat arvestades D-d GT-st eraldada, [*konfidentsiaalne*], vaid teda tuleb vastupidi pidada GT-ga majandusüksust moodustavaks.

105 Eelnevast nähtub, et komisjon tõendas õiguslikult piisavalt, et GT avaldas otsustavat mõju GTO tegevusele turul. Järelikult tuleb etteheide GTO tegevuse GT-le süüks panemise väidetava õigusvastasuse kohta tagasi lükata.

– GTO toime pandud rikkumise süüks panemine Otis Belgiale, OEC-le ja UTC-le

106 Hagejad kohtuasjades T-141/07 ja T-145/07 väidavad, et komisjon ei ole õiguslikult piisavalt tõendanud, et Otis Belgia, OEC ja UTC olid GTO tegevuse eest vastutavad.

107 Esiteks, nad väidavad, et Otis Belgia, OEC ja UTC osalus GTO-s ei ole piisav, et panna GTO rikkumine neile süüks. Niisiis on komisjoni kasutatud ühise kontrolli mõiste asjassepuutumatu. Komisjoni otsustuspraktika kohaselt, mida Üldkohus on kinnitanud eespool punktis 58 viidatud kohtuotsuses Avebe *vs.* komisjon, peetakse emaettevõtjaid, kellele kuulub osalus ühisettevõttes, vastutavaks viimase konkurentsivastase tegevuse eest vaid siis, kui nad on selles tegevuses osalenud või nad on sellest teadlikud.

108 Kõigepealt, seoses kohtuasjade T-141/07 ja T-145/07 hagejate viitega komisjoni otsustuspraktikale tuleb märkida, et emaettevõtjate võimalikku õigust tütarettevõtjaid ühiselt juhtida tuleb hinnata iga juhtumi asjaoludest lähtuvalt. Järelikult ei ole komisjoni poolt varasemates juhtumites antud faktiliste asjaolude hinnangud käesolevasse asja ülekantavad (vt selle kohta Üldkohtu 9. juuli 2007. aasta otsus kohtuasjas T-282/06: Sun Chemical Group jt *vs.* komisjon, EKL 2007, lk II-2149, punkt 88). Samuti tuleb meenutada, et teisi juhtumeid puudutavad otsused on oma olemuselt üksnes soovituslikud, kuna juhtumite asjaolud ei ole ühesugused (vt selle kohta Euroopa Kohtu 21. septembri 2006. aasta otsus kohtuasjas C-167/04 P: JCB Service *vs.* komisjon, EKL 2006, lk I-8935, punktid 201 ja 205, ja 7. juuni 2007. aasta otsus kohtuasjas C-76/06 P: Britannia Alloys & Chemicals *vs.* komisjon, EKL 2007, lk I-4405, punkt 60).

109 Vastupidi sellele, mida väidavad hagejad kohtuasjades T-141/07 ja T-145/07, ei nõudnud Üldkohus eespool punktis 58 viidatud otsuses Avebe *vs.* komisjon, et komisjon tõendaks selleks, et panna ühise tütarettevõtja rikkumine süüks emaettevõtjale, et emaettevõtja ise kartellis osales või oli teadlik tütarettevõtja osalemisest kartellis. Selles kohtuotsuses leidis Üldkohus, et olukorra puhul, kus ühise tütarettevõtja emaettevõtjad omavad koos nimetatud tütarettevõtja kõiki osakuid ning neil on õigus seda tütarettevõtjat ühiselt juhtida, on tegemist eespool punktis 61 viidatud kohtuotsuse Stora Kopparbergs Bergslags *vs.* komisjon aluseks olnud olukorraga analoogse olukorraga, kus üks emaettevõtja kontrollis tütarettevõtjat 100%, mille tõttu sai eeldada, et tegelikult mõjutas emaettevõtja tütarettevõtja tegevust otsustavalt. Muu hulgas tuleb rõhutada, et Üldkohus märkis selles kohtuasjas, et kaks ühisettevõtte 50% osalust omavad osanikud võisid ainult ühiselt tegutseda ja ettevõtte nimel dokumente allkirjastada, võtta kohustusi kolmandate isikute ees ja anda kolmandatele isikutele ettevõtte nimel õigusi, vastu võtta ja välja anda ettevõtte rahalisi vahendeid. Lisaks lasus igapäevane juhtimine kahel juhatajal, kelle määrasid vastavalt emaettevõtjad. Viimased vastutasid viimati nimetatud ühisettevõtte kohustuste eest solidaarselt ja piiramatult. Üldkohus leidis, et faktilised asjaolud oma kogumis on piisavalt olulised märgid, et nendest saaks järeldada, et emaettevõtjad määratlesid oma tütarettevõtja turul tegutsemise viisi ühiselt sellises ulatuses, et viimasel ei olnud endal selles osas mingit reaalselt otsustusõigust (eespool punktis 58 viidatud kohtuotsus Avebe *vs.* komisjon, punktid 138 ja 139).

110 Käesolevas asjas, vastupidi sellele, mida väidavad hagejad kohtuasjades T-141/07 ja T-145/07, ei tuginenud komisjon pelgalt Otis Belgia ja kaudselt OEC ja UTC osalusele nende tütarettevõtja kapitalis, et tuvastada nende vastutus. Nimelt leidis komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 622 esiteks [*konfidentsiaalne*]. Teiseks leidis komisjon, et Otis Belgia oli seotud GTO tegevusega Luksemburgis mitmel moel. [*konfidentsiaalne*] (vaidlustatud otsuse põhjendus 622).

111 Teiseks, hagejad kohtuasjades T-141/07 ja T-145/07 kinnitavad, et Otis Belgial, OEC-l ja UTC-l ei olnud võimalik GTO äripoliitikat mõjutada. Täpsemalt piirdus Otis Belgia roll kapitali sissemaksete ja dividendide saamisega. Tuginedes 1987. aasta kokkuleppele, millega anti GTO haldamine [*konfidentsiaalne*] GT-le, ja 1995. aasta kokkuleppele, millega see anti D-le, väidavad hagejad, et Otis Belgial ei olnud õigust sekkuda GTO haldamisse ega GTO-d esindama volitatute isikute nimetamise volitusi, mistõttu ei saa Otis Belgiale omistada vastutust GTO rikkumise eest. Seega tuleb uurida, kas tõendid, mille komisjon esitas vaidlustatud otsuses, kinnitavad õiguslikult piisavalt, et Otis Belgia avaldas GTO äripoliitikale otsustavat mõju.

112 Vastavalt GTO põhikirja artiklile 8 võetakse GTO juhatuse otsused vastu 80% häälteenamusega. Arvestades, et [*konfidentsiaalne*]% GTO osalusest kuulus Otis Belgiale ja ülejäänud [*konfidentsiaalne*] % GT-le ning et vastavalt GTO põhikirja artiklile 7 on iga osanik äriühingu juhatuses esindatud proportsionaalselt oma osalusega kapitalis, oli Otis Belgia kogu rikkumisperioodil oma esindaja või esindajate kaudu tingimata väljendanud oma nõusolekut kõikide juhatuse otsuste osas, milleks oli vaja 80% häälteenamust. Lisaks tuleb seoses sellega märkida, et GTO juhatuse otsuste vastuvõtmiseks vajaliku kvoorumi kehtestasid GT ja Otis Belgia ühiselt GTO asutamislepingus.

113 GTO põhikirja artikli 8 kohaselt oli juhatuse pädevuses kõik, mis ei olnud rangelt jäetud seaduse või põhikirjaga osanike pädevusse. Juhatus võis delegeerida oma igapäevase juhtimise volitused juhatajale. Selle sätte kohaselt oli GTO igapäevane juhtimine siiski piiratud, kõik, mis ei kuulunud selle hulka, oli jäetud juhatuse pädevusse ja selleks oli vajalik 80% juhatuse liikmete heakskiit. Lisaks, vastavalt GTO juhatuse [*konfidentsiaalne*] kolmandale resolutsioonile, mida kinnitas GTO juhatuse [*konfidentsiaalne*] otsus, olid GTO juhatusel spetsiifilised volitused, mida ei saanud edasi volitada, [*konfidentsiaalne*]. Seega tuleb tõdeda, et esiteks kuulusid nimetatud juhatusele kuuluvad volitused GTO äripoliitika kindlaksmääramise hulka, eelkõige [*konfidentsiaalne*], ja teiseks, et nende volituste teostamine nõudis tingimata Otis Belgia esindaja või esindajate heakskiitu GTO juhatuses.

114 Vastuseks Üldkohtu kirjalikule küsimusele märkis hageja kohtuasjas T-141/07 pealegi seda, et kättesaadavate arhiivide uurimine näitas, et GTO juhatus ei olnud kasutanud 10. veebruari 1987. aasta resolutsioonis üksnes talle antud eelmainitud volitusi. [*konfidentsiaalne*].

115 Vaatamata eespool punktides 112–114 korratud asjaoludele, väidavad hagejad kohtuasjades T-141/07 ja T-145/07, et Otis Belgial, OEC-l ja UTC-l ei olnud võimalik avaldada otsustavat mõju GTO äripoliitikale, kuna tema haldamine [*konfidentsiaalne*], mis on väga laiaulatuslikult määratletud 1987. aasta kokkuleppes ja 1995. aasta kokkuleppes [*konfidentsiaalne*], olid kõigepealt tehtud GT ülesandeks ja seejärel D. ülesandeks. Nad väidavad, et vastupidi sellele, mida kinnitab komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 622, [*konfidentsiaalne*]. Seega juhtis D. igapäevaselt GTO-d kogu rikkumisperioodil täiesti sõltumatult.

116 Kuigi nagu rõhutavad hagejad kohtuasjades T-141/07 ja T-145/07 ja nagu sai märgitud eespool punktis 102, juhtimisvolitused [*konfidentsiaalne*], mis olid antud D-le, olid [*konfidentsiaalne*], nägi GTO põhikirja artikkel 8 siiski sõnaselgelt ette, et „[s]ee igapäevane juhtimine on siiski piiratud ja [et] kõik, mis ei kuulud selle hulka, on jäetud juhatuse pädevusse ja nõuab 80% juhatuse liikmete heakskiitu”.

117 Sellega seoses tuleb rõhutada, et vastuses Üldkohtu kirjalikule küsimusele esitas hageja kohtuasjas T-141/07 mõne rikkumisperioodil toimunud juhatuse koosoleku protokollid. [*konfidentsiaalne*]

118 Eeltoodut arvestades leidis komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 622 õigesti, et kõik GTO olulised otsused tuli vastu võtta 80% häälteenamusega ja et sellest tulenevalt viis GTO rikkumisperioodil oma tegevust läbi Otis Belgia ja GT ühise kontrolli all ning GTO äripoliitika määrati kindlaks nende kahe aktsionäri ühisel kokkuleppel. Järelikult võis komisjon leida, et Otis Belgiat ja GT-d tuleb pidada vastutavaks GTO Luksemburgis toime pandud rikkumise eest.

119 Kuna nagu sai märgitud eespool punktides 63–90, võib OEC-d ja UTC-d pidada Otis Belgia äripoliitikale otsustavat mõju avaldanuks, siis leidis komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 622 samuti õigustatult, et OEC-d ja UTC-d tuleb pidada vastutavaks GTO rikkumise eest.

120 Kuna eelnevast arutluskäigust nähtub, et komisjon pidas õigustatult Otis Belgiat, OEC-d ja UTC-d GTO rikkumise eest vastutavaks, siis ei ole vaja analüüsida kohtuasjade T-141/07 ja T-145/07 hagejate argumenti, mille kohaselt ei oma Otis Belgia osalemine Belgia kartellis tähtsust.

– Kaitseõiguste rikkumine

121 Hagejad kohtuasjades T-141/07 ja T-145/07 väidavad, et nende kaitseõigusi rikuti, kuna vastuväiteteatises puudus märkus [*konfidentsiaalne*], millele komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 622 tugines selle kindlakstegemiseks, et Otis Belgia oli seotud GTO tegevusega [*konfidentsiaalne*].

122 Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on igas menetluses, mis võib kaasa tuua karistuse määramise, eriti trahvi või karistusmakse määramise, kaitseõiguste tagamine liidu õiguse aluspõhimõte, mida tuleb järgida ka haldusmenetluses. Sellega seoses kujutab vastuväiteteatis endast menetluslikku tagatist, millega kohaldatakse liidu õiguse aluspõhimõtet, mis nõuab kaitseõiguste tagamist kõikides menetlustes. See põhimõte nõuab muu hulgas, et vastuväiteteatis, mille komisjon saadab ettevõtjale, kellele ta kavatseb määrata karistuse konkurentsieeskirjade rikkumise eest, sisaldaks tema vastu kasutatavaid peamisi asjaolusid, nagu etteheidetavad faktid, nendele antav kvalifikatsioon ja tõendid, millele komisjon tugineb, selleks et ettevõtjal oleks võimalik tema suhtes algatatud haldusmenetluses oma argumente tulemuslikult esitada (vt selle kohta Euroopa Kohtu 3. septembri 2009. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-322/07 P, C-327/07 P ja C-338/07 P: Papierfabrik August Koehler jt *vs.* komisjon EKL 2009, lk I-7191, punktid 34–36 ja seal viidatud kohtupraktika; vt ka 3. septembri 2009. aasta otsus kohtuasjas C-534/07 P: Prym ja Prym Consumer *vs.* komisjon, EKL 2009, lk I-7415, punkt 26).

123 Kaitseõiguste tagamiseks on nimelt nõutav, et huvitatud ettevõtja peab saama haldusmenetluses esitada tõhusalt oma seisukoha nende väidetavate faktiliste asjaolude ja dokumentide tõelevastavuse ning asjakohasuse kohta, millele viitab komisjon selleks, et põhjendada tema suhtes esitatud väidet rikkumise toimepanemise kohta (vt 7. jaanuari 2004. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P: Aalborg Portland jt *vs.* komisjon, EKL 2004, lk I-123, punkt 66 ja seal viidatud kohtupraktika).

124 Selles kontekstis tuleb meenutada, et dokumendi esitamata jätmine kujutab endast kaitseõiguste rikkumist ainult juhul, kui asjaomane ettevõtja tõendab esiteks, et komisjon tugines rikkumise olemasolu puudutava etteheite toetuseks sellele dokumendile ja teiseks, et seda etteheidet saab tõendada vaid viitega nimetatud dokumendile. Kui on olemas muid dokumentaalseid tõendeid, millest pooled said haldusmenetluse käigus teada ja mis toetavad konkreetselt komisjoni järeldusi, siis ei mõjuta edastamata süüstava dokumentaalse tõendi välistamine tõendite hulgast veel vaidlustatud otsuses esitatud etteheidete põhjendatust. Seega peab asjaomane ettevõtja tõendama, et otsuses komisjoni tehtud järeldus oleks olnud erinev, kui süüstava tõendina oleks tulnud välistada edastamata dokument, millele komisjon ettevõtjat süüdistades tugines (eespool punktis 123 viidatud kohtuotsus Aalborg Portland jt *vs.* komisjon, punktid 71–73).

125 Käesolevas asjas piisab, kui nentida, et kuna eespool punktidest 106–118 nähtub, et sõltumata [*konfidentsiaalne*] olemasolule, leidis komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 622 õigesti, et Luksemburgis toimunud rikkumise ajal viis GTO oma tegevust läbi Otis Belgia ja GT ühise kontrolli all ning et need kaks aktsionäri määratlesid ühisel kokkuleppel GTO äripoliitika; õigusnormi rikkumine, mille komisjon väidetavalt toime pani tulenevalt vastuväiteteatises märkuse [*konfidentsiaalne*] puudumisest, ei saa endast kujutada hagejate kaitseõiguste rikkumist. Haldusmenetluse tulemus ei oleks ju olnud teistsugune, kui see täpsustus oleks vastuväiteteatises esinenud.

126 Lisaks, komisjon märkis tõepoolest vastuväiteteatise punktis 597 vaid seda, et ta kavatses Otis Belgiat ja GT-d pidada vastutavaks nende tütarettevõtja GTO toime pandud rikkumise eest, ning täpsustas, et GTO tähtsate otsuste jaoks oli vajalik GT ja Otis Belgia nõusolek. Samuti tõi ta esile Otis Belgia otsese osaluse Belgia kartellis ja D., GT [*konfidentsiaalne*] ja GTO, kelle [*konfidentsiaalne*] ta oli, vahelised isiklikud seosed. [*konfidentsiaalne*] olemasolu seega vastuväiteteatises ei mainitud.

127 Siiski nähtub asjaolu, et [*konfidentsiaalne*], igal juhul mitmest dokumendist, mille hagejad kohtuasjades T-141/07 ja T-145/07 komisjonile vastuseks vastuväiteteatisele esitasid, eeskätt [*konfidentsiaalne*].

128 Ent komisjon mainis vastuväiteteatise punktis 597 konkreetselt, et ta kavatses pidada Otis Belgiat vastutavaks GTO Luksemburgis toime pandud rikkumise eest. Lisaks ei saanud hagejatele kohtuasjades T-141/07 ja T-145/07 olla teadmata nende dokumentide sisu ja nende võimalik asjakohasus seoses nimetatud vastutusega ajal, mil viimati nimetatud need komisjonile esitasid, pealegi tuginesid hagejad

sõnaselgelt argumentide põhjendamiseks nendele dokumentidele. Järelikult ei saa nad eespool punktides 122–124 meenutatud kohtupraktikat arvestades väita, et nende kaitseõigusi on rikutud (vt selle kohta Üldkohtu 27. septembri 2007. aasta otsus kohtuasjas T-59/02: Archer Daniels Midland *vs.* komisjon, EKL 2007, lk II-3627, punkt 270).

129 See etteheide tuleb seega tagasi lükata.

– *Võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumine*

130 Hagejad kohtuasjades T-141/07, T-145/07 ja T-146/07 väidavad MEE põhikirjale tuginedes, mida ei ole komisjoni toimikus ja mida ei ole lisatud nende hagiavaldusele, sisuliselt, et komisjon rikkus võrdse kohtlemise põhimõtet, pidades Otis Belgiat ja GT-d nende tütarettevõtja GTO toime pandud rikkumise eest vastutavaks, samas kui ta leidis õigesti, et kontroll, mida emaettevõtjad Mitsubishi Electric Corporation (edaspidi „MEC") ja TBI Holding MEE üle teostasid, ei olnud piisav, et panna neile süüks nende tütarettevõtja toime pandud rikkumine.

131 Sellega seoses tuleb märkida, et nagu nähtub eespool punktidest 106–118, leidis komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 622 õigesti, et Luksemburgis toimunud rikkumise ajal viis GTO oma tegevust läbi Otis Belgia ja GT ühise kontrolli all ja et GTO äripoliitika määrati kindlaks nende kahe aktsionäri ühisel kokkuleppel. Argumendiga, mille kohaselt ei oleks sarnaselt MEE emaettevõtjatega saanud GTO emaettevõtjatele omistada vastutust GTO rikkumise eest, ei saa seega nõustuda.

132 Eeltoodut arvestades ja kuna hagejad kohtuasjades T-141/07, T-145/07 ja T-146/07 väidavad, et komisjon leidis õigustatult, et MEE üle emaettevõtjate teostatud kontroll ei olnud piisav, et neile nende tütarettevõtja rikkumist süüks panna, tuleb asuda seisukohale, et MEE ja GTO olukorrad ei ole sarnased, mistõttu ei ole võrdse kohtemise rikkumise etteheide igal juhul tulemuslik.

133 Eelnevast nähtub, et kõik etteheited, mis puudutavad GTO ja Otise tütarettevõtjate toime pandud rikkumiste süüks panemist nende vastavatele emaettevõtjatele, tuleb tagasi lükata.

Väide, et trahvi lähtesummade kindlaksmääramisel rikkumiste raskuse alusel on rikutud 1998. aasta suuniseid, proportsionaalsuse ja võrdse kohtlemise põhimõtteid, kaitseõigusi ja EÜ artiklit 253

Sissejuhatavad märkused

134 Sissejuhatuseks olgu meenutatud, et väljakujunenud kohtupraktikast tuleneb, et komisjonil on trahvide arvutamise meetodi puhul ulatuslik kaalutlusõigus. See meetod, mis on sätestatud 1998. aasta suunistes, sisaldab erinevaid paindlikkust tagavaid elemente, mis võimaldavad komisjonil teostada oma kaalutlusõigust kooskõlas määruse nr 1/2003 artikli 23 lõike 2 sätetega (vt selle kohta eespool punktis 122 viidatud kohtuotsus Papierfabrik August Koehler jt *vs.* komisjon, punkt 112 ja seal viidatud kohtupraktika).

135 Liidu konkurentsiõiguse rikkumiste raskuse määramisel tuleb lähtuda mitmest tegurist, nagu asjaomase juhtumi eripärased asjaolud, selle kontekst ja trahvide hoiatav mõju, isegi kui puudub siduv või ammendav loetelu kriteeriumidest, millega tuleb arvestada (Euroopa Kohtu 19. märtsi 2009.aasta otsus kohtuasjas C-510/06 P: Archer Daniels Midland *vs.* komisjon, EKL 2009, lk I-1843, punkt 72, ja eespool punktis 122 viidatud kohtuotsus Prym ja Prym Consumer *vs.* komisjon, punkt 54).

136 Nagi sai märgitud eespool punktis 24, määras komisjon käesoleval juhul trahvisummad kindlaks 1998. aasta suunistes määratletud meetodi alusel.

137 Kuigi 1998. aasta suuniseid ei saa lugeda õigusnormiks, mida ametiasutus peab igal juhul järgima, näevad need siiski ette praktikat väljendava käitumisnormi, mida ametiasutus ei või konkreetsel juhul eirata, andmata võrdse kohtlemise põhimõttega kooskõlas olevaid põhjendusi (vt eespool punktis 56 viidatud kohtuotsus Dansk Rørindustri jt *vs.* komisjon, punkt 209 ja seal viidatud kohtupraktika; Üldkohtu 8. oktoobri 2008. aasta otsus kohtuasjas T-73/04: Carbone-Lorraine *vs.* komisjon, EKL 2008, lk II-2661, punkt 70).

138 Komisjon piirab selliseid käitumisreegleid vastu võttes ja nende avaldamisel teada andes, et ta kavatseb neid edaspidi nendega hõlmatud juhtumitele kohaldada, oma kaalutlusõigust ega saa nendest normidest kõrvale kalduda, ilma et teda olenevalt olukorrast karistataks selliste õiguse üldpõhimõtete rikkumise eest nagu võrdne kohtlemine või õiguspärase ootuse kaitse (vt eespool punktis 56 viidatud kohtuotsus Dansk Rørindustri jt *vs.* komisjon, punkt 211 ja seal viidatud kohtupraktika; eespool punktis 137 viidatud kohtuotsus Carbone-Lorraine *vs.* komisjon, punkt 71).

139 Peale selle määravad 1998. aasta suunised üldiselt ja abstraktselt meetodi, mille komisjon võttis endale kohustuseks trahvisummade kindlaksmääramisel, ja tagavad järelikult ettevõtjatele õiguskindluse (eespool punktis 56 viidatud kohtuotsus Dansk Rørindustri jt *vs.* komisjon, punktid 211 ja 213).

140 Lõpetuseks tuleb meenutada, et 1998. aasta suunised näevad esiteks ette rikkumise kui sellise raskusastme hindamise, mille põhjal saab kindlaks määrata üldise lähtesumma (punkti 1 A teine lõik). Teiseks analüüsitakse raskusastet toimepandud rikkumiste laadi ja asjaomase ettevõtja omaduste, eelkõige tema suuruse ja positsiooni suhtes asjaomasel turul, mille tulemusel saab kaaluda lähtesummat, liigitada ettevõtjaid kategooriatesse ja määrata kindlaks konkreetse lähtesumma (punkti 1 A kolmas kuni seitsmes lõik).

Vaidlustatud otsus

141 Esiteks, komisjon uurib vaidlustatud otsuse rikkumiste raskusele pühendatud jaos (jagu 13.6.1) paralleelselt nelja artiklis 1 tuvastatud rikkumist, kuna neil on „ühiseid tunnusjooni" (vaidlustatud otsuse põhjendus 657). See jagu on jaotatud kolmeks alajaoks, esimene neist on „Rikkumiste laad" (alajagu 13.6.1.1), teine „Asjaomase geograafilise turu suurus" (alajagu 13.6.1.2) ja kolmas „Järeldus rikkumise raskuse kohta" (alajagu 13.6.1.3).

142 Alajaos „Rikkumiste laad" selgitas komisjon vaidlustatud otsuse põhjendustes 658 ja 659 järgmist:

„658 Käesoleva otsuse esemeks olevad rikkumised seisnesid peamiselt konkurentidevahelises salajases kokkuleppes, et jagada turud või külmutada turuosad, jaotades omavahel uute liftide ja/või eskalaatorite müügi või paigaldamise projektid, ja et mitte konkureerida omavahel liftide ja eskalaatorite hooldamise ja moderniseerimise osas (välja arvatud Saksamaa, kus hooldus- ja moderniseerimistegevust kartelli liikmete vahelistes aruteludes ei käsitletud). Niisugused horisontaalsed piirangud on juba oma olemuselt [EÜ] artikli 81 kõige raskemate rikkumiste hulgas. Selle juhtumi rikkumised jätsid kliendid kunstlikult ilma eelistest, mida nad oleksid võinud oodata konkureeriva pakkumise protsessist. Samuti on huvipakkuv ära märkida, et mõned manipuleeritud projektid olid avalikud hankelepingud, mida rahastati maksudest ning mis olid läbi viidud just nimelt selleks, et saada konkureerivaid pakkumisi, ja eelkõige hea kvaliteedi/hinna suhtega pakkumisi.

659 Rikkumise raskuse hindamisel on rikkumise eesmärgiga seotud asjaolud üldjuhul olulisemad kui selle tagajärgedega seotud asjaolud, eelkõige siis, kui niisugused kokkulepped nagu käesolevas asjas puudutavad väga raskeid rikkumisi, näiteks hindade kindlaksmääramine ja turu jagamine. Kokkuleppe tagajärjed ei ole üldjuhul määrav kriteerium rikkumise raskuse hindamiseks."

143 Komisjon kinnitab, et ta „ei püüdnud tõendada rikkumise konkreetseid tagajärgi, kuna [oli] võimatu piisava kindlusega ära määrata kohaldatavad konkurentsiparameetrid (hind, kaubandustingimused, kvaliteet, innovatsioon jt), kui rikkumisi ei oleks olnud" (vaidlustatud otsuse põhjendus 660). Ta leiab siiski, et „[o]n […] ilmne, et rikkumistel on olnud tegelik mõju", ning selgitab seoses sellega, et „[a]sjaolu, et kartelli liikmed rakendasid erinevaid konkurentsivastaseid kokkuleppeid, vihjab iseenesest turule avaldatud mõjule, isegi kui tegelikku mõju on raske mõõta, kuna ei ole teada eeskätt see, kas ja kui paljude projektide puhul pakkumisi manipuleeriti, ega see, mitu projekti võidi kartelli liikmete vahel ära jagada, ilma et nendevahelised kontaktid oleks olnud vajalikud" (vaidlustatud otsuse põhjendus 660). Samas põhjenduses lisab komisjon, et „konkurentide suured kumuleeritud turuosad viitavad tõenäolistele konkurentsivastastele tagajärgedele ja [et] nende turuosade suhteline stabiilsus kogu rikkumiste perioodi vältel kinnitab neid tagajärgi".

144 Vaidlustatud otsuse põhjendustes 661–669 vastab komisjon argumentidele, mille hagejad esitasid haldusmenetluses ja millega nad soovisid tõendada rikkumiste piiratud mõju turule.

145 Alajaos „Asjaomase geograafilise turu suurus" väidab komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 670, et „[vaidlustatud] otsuse esemeks olevad kartellikokkulepped hõlmavad vastavalt kogu Belgia, Saksamaa, Luksemburgi või Madalmaade territooriumi" ja et „[k]ohtupraktikast nähtub selgelt, et kogu liikmesriiki hõlmav riiklik geograafiline turg on juba iseenesest ühisturu oluline osa".

146 Alajaos „Järeldus rikkumise raskuse kohta" märgib komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 671, et iga adressaat pani toime ühe või mitu EÜ artikli 81 väga rasket rikkumist, „arvestades rikkumiste laadi ja seda, et iga rikkumine hõlmas liikmesriigi (Belgia, Saksamaa, Luksemburg või Madalmaad) kogu territooriumi". Ta järeldab, et „nende tegurite tõttu tuleb rikkumisi pidada väga raskeks, kuigi nende tegelikku mõju ei saa mõõta".

147 Teiseks, vaidlustatud otsuse jaos „Erinev kohtlemine" (jagu 13.6.2) määrab komisjon igale erinevates rikkumistes osalenud ettevõtjale trahvi lähtesumma (vt eespool punktid 27–30), mis võtab vastavalt vaidlustatud otsuse põhjendusele 672 arvesse „rikkumise toimepanijate tegelikku majanduslikku suutlikkust kahjustada oluliselt konkurentsi". Vaidlustatud otsuse põhjenduses 673 selgitab komisjon, et „[s]elleks liigitati ettevõtjad mitmesse kategooriasse sõltuvalt liftidest ja/või eskalaatoritest saadud käibest, sh vajaduse korral hooldus- ja moderniseerimisteenustest saadud käive".

Luksemburgis toimunud rikkumise kvalifitseerimine „väga raskeks"

148 Hageja kohtuasjas T-141/07 väidab, et kvalifitseerides Luksemburgis toimunud rikkumise „väga raskeks", kohaldas komisjon valesti 1998. aasta suuniseid, arvestades Luksemburgi väikest geograafilist ulatust, mida tavaliselt tema otsustuspraktikas arvesse võetakse, ning asjakohasel turul asjaomase tegevuse piiratud mõju. Ta järeldab sellest, et Luksemburgis toimunud rikkumise eest määratud 10 miljoni euro suurust lähtesummat tuleb vähendada. Hageja väidab samuti, et komisjon ei võtnud arvesse selle turu koguväärtust, mida Luksemburgi kartell mõjutas. Kuigi hageja kohtuasjas T-141/07 esitas selle viimase argumendi Luksemburgis toimunud rikkumise väära kvalifitseerimist puudutava väite raames, nähtub tema menetlusdokumentidest, et see etteheide puudutab sisuliselt trahvi üldise lähtesumma kindlaksmääramist ning seda analüüsitakse seetõttu allpool punktides 166–178.

149 Esiteks, hageja kohtuasjas T-141/07 väidab, et rikkumise raskuse hindamisel tuleb arvesse võtta rikkumise tegelikku mõju turule, kui see on mõõdetav. Ent Luksemburgis toimunud rikkumise mõju oli üliväike, mistõttu komisjon oleks pidanud piirama GTO-le määratud trahvisummat. Selle väite põhjendamiseks viidatakse selle puhul muu hulgas kokkuleppest mittekinnipidamisele ja selle ebatõhususele, teatavate ettevõtjate kartellis mitteosalemisele, mis võimaldas säilitada teatava konkurentsitaseme, ning sellele, et kolmandatele ettevõtjatele kaotatud hankemenetlusi ei kompenseeritud olemasolevate projektide ümberjaotusega. Hageja kohtuasjas T-141/07 kinnitab ka seda, et üksnes mõned projektid olid kartelli esemeks.

150 Olgu meenutatud, et 1998. aasta suuniste punkti 1 A esimeses ja teises lõigus on rikkumise raskuse hindamise osas märgitud järgmist:

„Rikkumise raskuse hindamisel tuleb arvesse võtta selle laadi, tegelikku mõju turule, kui seda saab mõõta, ja asjakohase geograafilise turu suurust.

Seega jagunevad rikkumised kolme kategooriasse: kerged rikkumised, rasked rikkumised ja väga rasked rikkumised."

151 Vastavalt 1998. aasta suuniste punkti 1 A esimesele lõigule peab komisjon rikkumise raskuse hindamisel seega tegelikku mõju turule uurima ainult siis, kui ilmneb, et see mõju on mõõdetav (vt selle kohta eespool punktis 122 viidatud kohtuotsus Prym ja Prym Consumer *vs.* komisjon, punkt 74; Üldkohtu 9. juuli 2003. aasta otsus kohtuasjas T-224/00: Archer Daniels Midland ja Archer Daniels Midland Ingredients *vs.* komisjon, EKL 2003, lk II-2597, punkt 143, ja eespool punktis 71 viidatud kohtuotsus Degussa *vs.* komisjon, punkt 216).

152 Väljakujunenud kohtupraktikast tuleneb, et hinnates rikkumise tegelikku mõju turule, peab komisjon viitama konkurentsitingimustele, mis oleksid eksisteerinud ilma rikkumiseta (vt eespool punktis 137 viidatud kohtuotsus Carbone-Lorraine *vs.* komisjon, punkt 83 ja seal viidatud kohtupraktika).

153 Käesolevas asjas kinnitab komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 660, et „[ta] ei püüdnud tõendada rikkumise konkreetseid tagajärgi, kuna [oli] võimatu piisava kindlusega ära määrata kohaldatavad konkurentsiparameetrid (hind, kaubandustingimused, kvaliteet, innovatsioon jt), kui rikkumisi ei oleks olnud". Kuigi komisjon leiab vaidlustatud otsuse põhjenduses 660, et on ilmne, et rikkumistel on olnud tegelik mõju, kuna need on ellu viidud, mis iseenesest vihjab turule avaldatud mõjule, ja kuigi komisjon lükkab vaidlustatud otsuse põhjendustes 661–669 tagasi asjaomaste ettevõtjate argumendid, millega soovitakse tõendada kartellide piiratud tagajärgi, tuleb tõdeda, et vaidlustatud otsuses ei ole rikkumiste raskuse kindlakstegemisel arvesse võetud rikkumiste võimalikku mõju turule.

154 Niisiis rajab komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 671 oma järelduse rikkumiste raskuse kohta üksnes nende rikkumiste laadi ja nende geograafilise ulatuse arvessevõtmisele. Nimelt järeldab komisjon selles põhjenduses, et „[a]rvestades rikkumiste laadi ja seda, et iga rikkumine hõlmas liikmesriigi (Belgia, Saksamaa, Luksemburg või Madalmaad) kogu territooriumi […], [tuleb asuda seisukohale, et] iga adressaat pani toime ühe või mitu EÜ artikli 81 väga rasket rikkumist".

155 Esiteks tuleb tõdeda, et hageja kohtuasjas T-141/07 ei tõenda, et Luksemburgi kartelli tegelik mõju oli mõõdetav, vaid piirdub selle kinnitamisega, et mõju oli tingimata üliväike. Sellega seoses, nimetatud hageja esitatud asjaolud, mis puudutavad seda, et kokkuleppest ei peetud kinni või et kokkulepe ei olnud tõhus, et mõned ettevõtjad ei osalenud kartellides ning kolmandatele ettevõtjatele projektide kaotamise korral ei jaotatud olemasolevaid projekte ümber (vt eespool punkt 149), isegi kui need leiaksid tõendamist, ei võimalda järeldada, et kartellide mõju oli Luksemburgi turul mõõdetav, seda enam, et hageja ei vaidle vastu komisjoni väitele, mille kohaselt oli käesolevas asjas võimatu piisava kindlusega kindlaks teha konkurentsiparameetrid, mis oleksid olnud kohaldatavad rikkumise puudumisel.

156 Neil asjaoludel ei ole kohtuasja T-141/07 hagejad tõendanud, et komisjon oli käesolevas asjas kohustatud vastavalt 1998. aasta suunistele ja eespool punktis 151 viidatud kohtupraktikale võtma arvesse rikkumiste tegelikku mõju, et hinnata nende raskust.

157 Lisaks, isegi kui eeldada, et rikkumiste tegelik mõju oli mõõdetav ja et eespool punktis 149 toodud hageja argumendid on põhjendatud osas, milles need tõendavad kartellide piiratud mõju Luksemburgi turul, tuleb tõdeda, et käesolevate rikkumiste kvalifitseerimine „väga raskeks" on sellegipoolest sobilik.

158 Nimelt tuleb märkida, et vaidlustatud otsuses tuvastatud rikkumised kuuluvad juba oma olemuselt EÜ artikli 81 kõige raskemate rikkumiste hulka, kuna nende ese oli „konkurentidevaheline salajane kokkulepe, et jagada turud või külmutada turuosad, jaotades omavahel uute liftide ja/või eskalaatorite müügi või paigaldamise projektid, ja et mitte konkureerida omavahel liftide ja eskalaatorite hooldamise ja moderniseerimise osas (välja arvatud Saksamaa, kus hooldus- ja moderniseerimistegevust kartelli liikmete vahelistes aruteludes ei käsitletud)" (vaidlustatud otsuse põhjendus 658). Sellega seoses on 1998. aasta suunistes märgitud, et „väga rasked" rikkumised on üldjuhul horisontaalsed piirangud, näiteks hinnakartellid ja turujagamiskvoodid või muud meetmed, mis kahjustavad siseturu nõuetekohast toimimist. Need rikkumised on ka kartellikokkulepete näidete hulgas, mis on EÜ artikli 81 lõike 1 punktis c sõnaselgelt ühisturuga kokkusobimatuks tunnistatud. Lisaks sellele, et need kartellid muudavad oluliselt konkurentsitingimusi, toovad need kaasa nende turgude eraldamise, sest need kohustavad pooli respekteerima eraldiseisvaid turge, mis on sageli riigipiiridega piiritletud, takistades seega EÜ asutamislepingu põhieesmärgi saavutamist, milleks on ühenduse turu integratsioon. Seega on seda liiki rikkumised, eelkõige kui tegu on horisontaalsete kartellikokkulepetega, kohtupraktikas määratletud kui „väga rasked" või „ilmsed rikkumised" (Üldkohtu 6. aprilli 1995. aasta otsus kohtuasjas T-148/89: Tréfilunion *vs.* komisjon, EKL 1995, lk II-1063, punkt 109; 15. septembri 1998. aasta otsus liidetud kohtuasjades T-374/94, T-375/94, T-384/94 ja T-388/94: European Night Services jt *vs.* komisjon, EKL 1998, lk II-3141, punkt 136, ja 18. juuli 2005. aasta otsus kohtuasjas T-241/01: Scandinavian Airlines System *vs.* komisjon, EKL 2005, lk II-2917, punkt 85).

159 Lisaks nähtub väljakujunenud kohtupraktikast, et konkurentsivastase tegevuse mõju ei ole rikkumise raskuse hindamisel määrav kriteerium. Tahtluse aspektiga seotud tegurid võivad omada suuremat tähtsust kui tegevuse mõjuga seotud tegurid, eelkõige juhul, kui tegemist on oma laadilt raskete rikkumistega, nagu turgude jagamine (Euroopa Kohtu 2. oktoobri 2003.aasta otsus kohtuasjas C-194/99 P: Thyssen Stahl *vs.* komisjon, EKL 2003, lk I-10821, punkt 118, ja eespool punktis 122 viidatud kohtuotsus Prym ja Prym Consumer *vs.* komisjon, punkt 96; eespool punktis 77 viidatud kohtuotsus Krupp Thyssen Stainless ja Acciai speciali Terni *vs.* komisjon, punkt 199, ja eespool punktis 71 viidatud kohtuotsus Degussa *vs.* komisjon, punkt 251).

160 Niisiis on rikkumise laad ülimalt oluline eelkõige rikkumise „väga raskeks" kvalifitseerimisel. 1998. aasta suunistes sisalduvast väga raskete rikkumiste kirjeldusest nähtub, et kokkulepped või kooskõlastatud tegevus, mille eesmärk on nagu käesolevas asjas turgude jagamine, võivad ainuüksi oma laadi tõttu tuua kaasa kvalifitseerimise „väga raskeks" rikkumiseks, ilma et oleks vaja, et kõnealust tegevust iseloomustaks teatav mõju või geograafiline ulatus (vt selle kohta eespool punktis 122 viidatud kohtuotsus Prym ja Prym Consumer *vs.* komisjon, punkt 75, ja 24. septembri 2009. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-125/07 P, C-133/07 P, C-135/07 P ja C-137/07 P: Erste Bank der österreichischen Sparkassen jt *vs.* komisjon, EKL 2009, lk I-8681, punkt 103). Seda järeldust kinnitab asjaolu, et kuigi raskete rikkumiste kirjelduses on otseselt mainitud mõju turule ja tagajärgi suurele osale ühisturust, ei mainita väga raskete rikkumiste kirjelduses seevastu ei tegelikku mõju ega teatava geograafilise ala mõjutamist (vt selle kohta eespool punktis 83 viidatud kohtuotsus Schunk ja Schunk Kohlenstoff-Technik *vs.* komisjon, punkt 171 ja seal viidatud kohtupraktika). Järelikult on vaidlustatud otsuses nimetatud rikkumised nende eset arvestades oma laadilt väga rasked, isegi kui peaks leitama, et kartellid ei toonud kaasa kõiki loodetud tagajärgi.

161 Lisaks, isegi kui eeldada, et komisjon kavatses võtta arvesse seda valikulist tegurit, st rikkumise mõju turule, ja et ta oleks järelikult vaidlustatud otsuses pidanud esitama konkreetseid, usutavaid ja piisavaid tõendeid, mis võimaldavad hinnata tegelikku mõju, mis sel rikkumisel võis olla konkurentsile sellel turul (eespool punktis 122 viidatud kohtuotsus Prym ja Prym Consumer *vs.* komisjon, punkt 82), tuleb asuda seisukohale, et ta täitis selle kohustuse. Nimelt tuvastas komisjon Luksemburgis toimunud rikkumise osas, et kokkulepetega seotud ettevõtjad teostasid 2003. aastal ligikaudu 100% liftide ja eskalaatorite kogumüügist, ning märkis samas, et Kone, Otise, Schindleri ja ThyssenKruppi kohalikud tütarettevõtjad olid ainsad Luksemburgis asuvad tarnijad, kes pakkusid eskalaatoreid (vaidlustatud otsuse põhjendus 52). Samuti rõhutas ta kohtumiste sagedust (vaidlustatud otsuse põhjendus 302),

koosolekute ja kontaktide varjamiseks võetud ettevaatusabinõusid (vaidlustatud otsuse põhjendused 304–307) ning kompensatsioonimehhanismi olemasolu (vaidlustatud otsuse põhjendused 317 ja 336).

162 Nagu sai meenutatud eespool punktis 153, järeldas komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 660 niisiis, et asjaolu, et erinevad konkurentsivastased kokkulepped ellu viidi, viitab juba iseenesest turumõjule, isegi kui tegelikku mõju oli raske mõõta, kuna ei olnud võimalik kindlaks teha muu hulgas seda, kas ja mitme muu projekti puhul pakkumisi manipuleeriti, ega seda, mitu projekti võidi kartelliliikmete vahel ära jagada, ilma et nendevahelised kontaktid oleks olnud vajalikud. Ta lisas, et konkurentide suured kumuleeritud turuosad viitasid tõenäolisele konkurentsivastasele mõjule ning et nende turuosade suhteline stabiilsus kogu rikkumisperioodil kinnitab seda mõju.

163 Teiseks nähtub väljakujunenud kohtupraktikast komisjoni otsustuspraktikat puudutava argumendi osas, mille kohaselt oleks rikkumine tulnud kvalifitseerida „raskeks", arvestades, et rikkumisest mõjutatud geograafiline turg on väike, et komisjoni otsustuspraktika ei kujuta endast konkurentsi valdkonnas trahvide määramise õiguslikku raamistikku (eespool punktis 108 viidatud kohtuotsus JCB Service *vs.* komisjon, punktid 201 ja 205, ning eespool punktis 108 viidatud kohtuotsus Britannia Alloys & Chemicals *vs.* komisjon, punkt 60; eespool punktis 137 viidatud kohtuotsus Carbone-Lorraine *vs.* komisjon, punkt 92; vt ka eespool punktis 158 viidatud kohtuotsus Scandinavian Airlines System *vs.* komisjon, punkt 132). Eespool punktides 158–160 tehtud analüüsi arvestades ei saa niisuguse argumendiga igal juhul nõustuda.

164 Lisaks nähtub kohtupraktikast, et geograafilise turu suurus on 1998. aasta suuniste kohaselt vaid üks kolmest asjassepuutuvast kriteeriumist rikkumise raskuse terviklikul hindamisel. Neist üksteisest sõltuvatest kriteeriumidest on esmajärguline tähtsus rikkumise laadil. Seevastu geograafilise turu suurus ei ole iseseisev kriteerium selles tähenduses, et üksnes mitut liikmesriiki puudutavaid rikkumisi saab kvalifitseerida „väga raskeks". EÜ asutamisleping, määrus nr 1/2003, 1998. aasta suunised ega kohtupraktika ei võimalda järeldada, et üksnes geograafiliselt väga ulatuslikke piiranguid saab nii kvalifitseerida (vt selle kohta Üldkohtu 14. detsembri 2006.aasta otsus liidetud kohtuasjades T-259/02–T-264/02 ja T-271/02: Raiffeisen Zentralbank Österreich jt *vs.* komisjon, EKL 2006, lk II-5169, punkt 311 ja seal viidatud kohtupraktika). Lisaks on ühe liikmesriigi kogu territoorium, isegi kui see on võrreldes teiste liikmesriikidega suhteliselt väike, igal juhul oluline osa ühisturust (Euroopa Kohtu 9. novembri 1983.aasta otsus kohtuasjas 322/81: Nederlandsche Banden-Industrie-Michelin *vs.* komisjon, EKL 1983, lk 3461, punkt 28; vt eespool viidatud kohtuotsus Raiffeisen Zentralbank Österreich jt *vs.* komisjon, punkt 312 ja seal viidatud kohtupraktika). Kuna kõnealune kartell hõlmas Luksemburgi territooriumi tervikuna, tuleb asuda seisukohale, et see kujutas endast olulist osa ühisturust.

165 Kõigest eeltoodust nähtub, et eespool punktis 148 ja 149 ära toodud kohtuasja T-141/07 hageja argumendid tuleb tagasi lükata.

Trahvi lähtesummade väidetav õigusvastasus

– Trahvide üldised lähtesummad

166 Esiteks, hageja kohtuasjas T-141/07 väidab, et komisjon ei võtnud Luksemburgis toimunud rikkumise puhul arvesse mõjutatud turu piiratud suurust, kuigi ta kinnitas sõnaselgelt, et see asjaolu on trahvide arvutamisel asjakohane. Ta rõhutab sellega seoses, et 10 miljoni euro suurune lähtesumma (mis moodustab 31,3% asjaomase turu väärtusest) on ilmselgelt ebaproportsionaalne arvestades trahvi lähtesummat, mis määrati Belgias toimunud rikkumise eest (15,7 % mõjutatud turu väärtusest), Madalmaades toimunud rikkumise eest (15,2 % mõjutatud turu väärtusest) ja Saksamaal toimunud rikkumise eest (12 % komisjoni valitud võrdlusturu väärtusest), ning seda tuleb vähendada.

167 On oluline rõhutada, et hagejad kohtuasjas T-141/07 ei vaidlusta 1998. aasta suuniste punktis 1 A esitatud trahvide üldiste lähtesummade kindlaksmääramist puudutava meetodi õiguspärasust. Kuid nimetatud meetod vastab koguloogikale, mille kohaselt tuleb rikkumise raskuse alusel kindlaks määratud trahvi üldise lähtesumma arvutamisel arvesse võtta rikkumise laadi ja geograafilist ulatust ning selle tegelikku mõju turule, kui seda saab mõõta (Üldkohtu 15. märtsi 2006. aasta otsus kohtuasjas T-15/02: BASF *vs.* komisjon, EKL 2006, lk II-497, punkt 134, ja 6. mai 2009. aasta otsus kohtuasjas T-116/04: Wieland-Werke *vs.* komisjon, EKL 2009, lk II-1087, punkt 62).

168 Lisaks ei ole asjaomase turu suurus põhimõtteliselt kohustuslikult arvessevõetav tegur, vaid üksnes üks asjakohastest teguritest rikkumise raskuse hindamisel, kusjuures komisjon ei ole vastavalt kohtupraktikale pealegi kohustatud asjaomast turgu määratlema või selle suurust hindama, kui asjaomasel rikkumisel on konkurentsivastane eesmärk (vt selle kohta eespool punktis 122 viidatud kohtuotsus Prym ja Prym Consumer *vs.* komisjon, punktid 55 ja 64, ja Üldkohtu 30. septembri 2009. aasta otsus kohtuasjas T-161/05: Hoechst *vs.* komisjon, EKL 2009, lk II-3555, punkt 109).

169 Seega võib komisjon, olemata selleks siiski kohustatud, võtta trahvi üldise lähtesumma kindlaksmääramisel arvesse selle turu suurust, kus rikkumine on toimunud (vt selle kohta eespool punktis 167 viidatud kohtuotsus BASF *vs.* komisjon, punkt 134, ja eespool punktis 167 viidatud kohtuotsus Wieland-Werke *vs.* komisjon, punkt 63). Nimelt ei ole 1998. aasta suunistes sätestatud, et trahvisummad tuleb arvutada kogukäibe või asjaomasel turul ettevõtjate saadud käibe alusel. Siiski ei ole nendega vastuolus samuti see, kui niisugune käive trahvisumma kindlaksmääramisel arvesse võetakse, et pidada kinni liidu õiguse üldpõhimõtetest ja kui asjaolud seda nõuavad (eespool punktis 151 viidatud kohtuotsus Archer Daniels Midland ja Archer Daniels Midland Ingredients *vs.* komisjon, punkt 187).

170 Kohtuasja T-141/07 hageja esitatud argument, mille kohaselt peaks GTO-le määratud trahvi üldine lähtesumma peegeldama Luksemburgi turu piiratud suurust, tugineb seega vääral eeldusel ja tuleb tagasi lükata.

171 Lisaks tuleb märkida, et kuigi komisjon märkis vaidlustatud otsuse põhjenduses 666 vastuseks argumendile, mille kohaselt tuleb Luksemburgi kartelli mõju pidada piiratuks, kuna see hõlmas ühte liikmesriiki, et „Luksemburgi turu suurus võrreldes muude liikmesriikidega on nõuetekohaselt trahvi arvutamisel arvesse võetud (vt [põhjendused] 680–683)", puudutavad komisjoni viidatud vaidlustatud otsuse põhjendused Luksemburgi kartelliosaliste liigitamist kategooriatesse nende erineva kohtemise eesmärgil. Samuti tuleb toonitada, et komisjon määras trahvi üldiseks lähtesummaks 10 miljonit eurot. Järelikult, kuigi komisjon määras rikkumise raskuse kindlaks rikkumise laadi ja geograafilise ulatuse alusel, pidas ta vajalikuks määrata trahvi üldine lähtesumma, mis on pool sellist laadi väga raske rikkumise puhul 1998. aasta suunistes tavapäraselt ette nähtud 20 miljoni euro alampiirist (vt punkti 1 A teise lõigu kolmas taane).

172 Arvestades esiteks kartelli eriti rasket laadi ja teiseks seda, et kartell hõlmas olulist osa ühisturust, tuleb asuda seisukohale, et Otisele Luksemburgis toimunud rikkumise eest määratud 10 miljoni suurust lähtesummat ei tule vähendada.

173 Hageja kohtuasjas T-141/07 kinnitab samuti, et Luksemburgi kartelli eest määratud lähtesumma on ebaproportsionaalne võrreldes Belgias, Saksamaal ja Madalmaades toimunud rikkumiste eest määratud lähtesummadega.

174 Nagu sai meenutatud eespool punktides 167–170, ei ole komisjon arvestades 1998. aasta suuniste punktis 1 A esitatud meetodi aluseks olevat koguloogikat kohustatud mõjutatud turu suurust arvesse võtma, kui ta määrab kindlaks trahvi üldise lähtesumma, ning veelgi vähem määrama selle summa kindla protsendi alusel turu kogukäibest (vt selle kohta eespool punktis 167 viidatud kohtuotsus BASF *vs.* komisjon, punkt 134).

175 Isegi kui eeldada, et komisjon peab juhul, kui ta tuvastab samas otsuses mitu väga rasket rikkumist, järgima proportsionaalset suhet üldiste lähtesummade ja erinevate mõjutatud turgude suuruse vahel, ei viita käesolevas asjas miski sellele, et Luksemburgis kartelli eest määratud üldine lähtesumma on võrreldes Belgia, Saksamaa ja Madalmaade kartelli eest määratud lähtesummadega ebaproportsionaalne.

176 Asjassepuutuvate andmete analüüs näitab tegelikult, et komisjon määras mõjutatud turgude suurust arvestades trahvi üldised lähtesummad kindlaks järjepidevalt. Niisiis määras komisjon seda suuremad üldised lähtesummad, mida suurem oli turg, kasutamata siiski täpset matemaatilist valemit, milleks ta igal juhul ei olnud kohustatud (vt eespool punktid 167–170). Esiteks, kõige suurema turu puhul, s.o Saksamaa turg, mis on 576 miljonit eurot, määrati üldiseks lähtesummaks 70 miljonit eurot. Suuruse järjekorras kahe järgmise turu puhul, st Madalmaade ja Belgia turg, mis on vastavalt 363 miljonit eurot ja 254 miljonit eurot, määrati üldiseks lähtesummaks vastavalt 55 miljonit eurot ja 40 miljonit eurot. Teiseks, ilmselgelt väiksema Luksemburgi turu puhul, mis on 32 miljonit eurot, pidas komisjon vajalikuks piirata seda summat 10 miljonile eurole, kuigi 1998. aasta suunised näevad väga raskete rikkumiste eest ette, et raskuse alusel määratakse trahvisumma „üle 20 miljoni [euro]”.

177 Selles kontekstis tuleb samuti märkida, et isegi kui Luksemburgi turg on väike võrreldes muude turgude suurusega, mida rikkumised puudutasid, peab komisjon kindlaks määrama piisavalt kõrge trahvi lähtesumma, et peegeldada kõnealuse rikkumise „väga rasket” laadi.

178 Sellest tuleneb, et kohtuasja T-141/07 hageja argumendid tuleb tagasi lükata osas, mille ta viitab Luksemburgis toimunud rikkumise eest määratud trahvi üldise lähtesumma ülemäärasusele.

179 Teiseks, hagejad kohtuasjas T-145/07 väidavad seoses Saksamaal toimunud rikkumisega, et komisjon määras trahvi lähtesumma kindlaks lifti- ja eskalaatorituru suuruse alusel, mis vaidlustatud otsuse põhjenduse 82 kohaselt on 576 miljonit eurot. Selliselt toimides rikkus ta selle lähtesumma kindlaksmääramisel 1998. aasta suuniseid ja proportsionaalsuse põhimõtet, kuna kartellid mõjutasid vaid eskalaatorimüüki ja väikest osa liftimüüki Saksamaal. Niisiis ei teinud komisjon kindlaks kartellidest puudutatud turge ega nende suurust. Samuti ei teinud ta kindlaks rikkumise tegelikku mõju. Otise esitatud dokumentidest aga nähtub, et kartell ei puudutanud liftiturgu tervikuna, vaid üksnes suure maksumusega eskalaatoriprojekte ja liftiprojekte, mis on kiirliftide projektid. Ent ainult väga väike osa kiirliftide projektist hõlmas tavalisi lifte. Seega on Otise sõnul kogumüügi summa, mida Saksamaa kartell puudutas, 128 miljonit eurot, mitte 576 miljonit eurot (vaidlustatud otsuse põhjendused 82 ja 280).

180 Sissejuhatuseks on oluline rõhutada, et hagejad kohtuasjas T-145/07 ei vaidlusta ka 1998. aasta suuniste punktis 1 A esitatud lähtesumma kindlaksmääramist puudutava meetodi õiguspärasust, mis nagu sai meenutatud eespool punktis 174, vastab koguloogikale. Lisaks, vastavalt eespool punktis 168 viidatud kohtupraktikale on asjaomase turu suurus ainult üks asjaomane tegur rikkumise raskuse hindamiseks, mida komisjon ei ole kohustatud trahvi lähtesumma kindlaksmääramisel arvesse võtma.

181 Esiteks, vastupidi sellele, mida väidavad hagejad kohtuasjas T-145/07, ei määranud komisjon Saksamaal toimunud rikkumise eest trahvi üldist lähtesummat kindlaks mõjutatud turu suuruse alusel. Nagu nähtub vaidlustatud otsuse põhjendustest 657–671, rajas komisjon oma järelduse rikkumiste raskuse hindamise kohta nimetatud rikkumiste laadile ja nende geograafilisele ulatusele.

182 Teiseks, seoses Saksamaal toimunud rikkumise mõju kindlaksmääramisega, nagu sai meenutatud eespool punktis 151, peab komisjon uurima tegelikku mõju turule vaid siis, kui ilmneb, et see mõju on mõõdetav. Kuid käesolevas asjas see nii ei ole.

183 Vastupidi hagejate väidetule tuleneb vaidlustatud otsuse põhjendusest 664, milles komisjon vastab lisaks Otise ja Kone väitele rikkumise väidetava piiratud mõju kohta, et „rikkumise konkreetset mõju oli võimatu tõendada” ja et Saksamaa kokkulepped ei puudutanud ainult eskalaatoreid ja suure

maksumusega liftiprojekte, kusjuures komisjon leidis, et oli tõenäoline, „et üle miljoni euro suurusi liftiprojekte puudutav kartellitegevus, mis hõlmab kiireid ja kallihinnalisi lifte, mõjutas ülejäänud liftituru toimimist". Nimetatud põhjenduses märkis komisjon veel, et projekti kogumaksumus oli olulisem liftide arvust ja liigist, et rikkumise konkreetset mõju oli võimatu tõendada ja et asjaolud näitasid selgelt, et osaliste tahe ei olnud teatavat liiki tooted välistada, vaid kokku leppida projektide osas, mille puhul oli konkurentsi võimalik kõige kergemini kõrvaldada.

184 Lisaks tuleb nentida, et hagejad kohtuasjas T-145/07 ei tõenda, et Saksamaal toimunud rikkumise mõju on mõõdetav, vaid üksnes seda, et rikkumine puudutas väidetavalt piiratud suurusega turgu. Niisiis väidavad nad, et nad tõendasid, et Saksamaa kartell puudutas vaid eskalaatoriprojekte ja suure maksumuse/kiirliftide projekte, ja et tavalised liftid olid nimetatud projektides hõlmatud vaid teisejärgulisena. Väidetav tavaliste liftide turg ei olnud seega puudutatud. Need argumendid tuleb igal juhul tagasi lükata.

185 Kõigepealt, hagejad kohtuasjas T-145/07 kinnitavad, et kartell puudutas vaid kiirliftide projekte, mille puhul olid Otis, Kone ja ThyssenKrupp ainsad pakkumust esitama võimelised äriühingud, ning need puudutasid tavalisi lifte vaid teisejärgulisena, kuivõrd need moodustasid osa suure maksumusega/kiirliftide projektist või eskalaatoriprojektist, mida on pealegi tõendatud nende hagiavaldusele lisatud dokumentidega, mille hulgas on doktor R-i kirjalik avaldus.

186 Sellega seoses tuleb tagasi lükata argument, mille kohaselt on suure maksumusega liftiprojektid kiirliftide projektid. Vastupidi sellele, mida väidavad hagejad kohtuasjas T-145/07, ei olnud Kone, Otis ja ThyssenKrupp suure maksumusega liftiprojektide puhul ainsad tegelikud pakkumuste esitajad. Välja arvatud Schindler, kelle puhul hagejad toonitavad, et ta ei osalenud enam aktiivselt pärast 2000. aasta detsembrit aruteludes, nähtub doktor R-i kirjalikust avaldusest, mille hagejad esitasid oma argumentatsiooni põhjendamiseks, et kuigi Kone, Otis, Schindler ja ThyssenKrupp moodustasid kogu kiirliftide müügi Saksamaal 2003. aastal, „[õ]nnestus muudel ettevõtjatel võita Saksamaal oluline osa üle miljoni euro suurustest liftiprojektidest", mis kinnitab seda, et vastavalt eksperdiaruande sõnastusele endale, mille esitasid hagejad kohtuasjas T-145/07, ei ole suure maksumusega liftiprojektid identsed kiirliftide projektidega.

187 Lisaks, nagu märgib komisjon, arvestades kiirlifti keskmist hinda, mis on ligikaudu 167 000 eurot ja hagejate kinnitust, mille kohaselt hõlmas iga suure maksumusega projekt vähemalt ühte kiirlifti, ei saa välistada, et need projektid hõlmasid arvukaid tavalisi lifte. Sellega seoses täpsustas OEC [*konfidentsiaalne*] avalduses, et uute seadmete projekte puudutavad kartellid hõlmasid lisaks eskalaatoriprojektidele „prestiižikaid projekte". Ent OEC märkis samuti, et teatavatel piiratud juhtudel ei hõlmanud nimetatud projektid kiirlifte, vaid need olid spetsiaalsed projektid, mis hõlmasid suure arvu ühikuid. Kone teatas ka, et ainus määrav tegur oli projekti koguväärtus, olenemata liftide arvust ja liigist (vt vastuväiteteatise punktis 254 ja vaidlustatud otsuse põhjendus 241). Hagejad ei ole pealegi sellele väitele vastu vaielnud.

188 Nagu hagejad ise märgivad, olid paljud konkurendid peale Otise, Kone ja ThyssenKruppi suutelised esitama pakkumisi üle miljoni euro suuruste projektide puhul, mis hõlmasid ainult tavalisi lifte. Niisiis väidavad nad oma hagiavalduses doktor R-i avaldusele tuginedes, et [*konfidentsiaalne*]. Samuti kinnitas Kone oma 12. veebruari 2004. aasta märkustes, et liftisegmendis [*konfidentsiaalne*]. Hagejate kinnitus, mille kohaselt puudutas kartell ainult liftiprojekte, mille puhul olid Otis, Kone ja ThyssenKrupp ainsad äriühingud, kes olid suutelised pakkumust esitama, tuleb seega tagasi lükata.

189 Edasi, hagejad kohtuasjas T-145/07 väidavad, et vaidlustatud otsuse põhjenduses 664 toodud väited, mille kohaselt esines suure maksumusega lifte puudutavate arutelude tõenäoline või kaudne „edasikandumine" kõikide muude liftide suunas, on ebamäärased, paradoksaalsed ja vastuolus faktiliste ja majanduslike tõenditega.

190 Sellega seoses tuleb tagasi lükata hagejate väide, et vaidlustatud otsust on ebapiisavalt põhjendatud, kuna komisjon ei selgita, kuidas võisid kiirlifte puudutavad arutelud mõjutada kaudselt ülejäänud liftimüüki ja miks need seda tõenäoliselt mõjutasid. Nimelt märkis komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 664 sõnaselgelt, et Saksamaa kartellid puudutasid erinevas kombinatsioonis eskalaatoreid, lifte ja kiirlifte hõlmavaid projekte ja et projekti kogumaksumus oli olulisem liftide arvust ja liigist. Samuti märkis ta, et üle miljoni euro suuruste liftiprojektide kartellitegevus, mis hõlmas kiireid ja hinnalisi lifte, mõjutas ülejäänud liftituru toimimist, millest ei saanud seda tegevust eraldada, kuna kõik tootegrupid (kiirliftid, piiratud kiirusega ja muud liftid) olid erineval määral mõjutatud. Viimaseks rõhutas ta, et osaliste tahe ei olnud välistada teatavat liiki tooted, vaid kokku leppida projektide osas, mille puhul oli konkurentsi võimalik kõige kergemini kõrvaldada (vt ka põhjendus 242).

191 Lisaks, nagu nähtub eespool punktidest 186 ja 187, ei ole tõendatud eraldiseisva tavaliste liftide turu olemasolu, mida ei mõjutatud, kuna suure maksumusega liftiprojektid ja eskalaatoriprojektid hõlmasid tavalisi lifte ja mõnikord isegi ainult neid lifte.

192 Lisaks, vastupidi sellele, mida väidavad hagejad kohtuasjas T-145/07, ei ole vähemalt kaudse mõju olemasolu tuvastamine lifti- ja eskalaatoriturul tervikuna vastuolus väidetavate faktiliste ja majanduslike tõenditega, mille nad esitasid. Seoses nende argumendiga, mille kohaselt kasumimarginaal, mida Otis sai alla miljoni euro suuruste projektide raames müüdud tavalistest liftidest, ei olnud kartelli tegutsemise perioodil suurem kui enne või pärast seda perioodi, tuleb märkida esiteks, et ThyssenKrupp kinnitas, et esialgne künnis, et projekt oleks osa kartellist, tõusis 500 000 Saksa margalt 1 000 000 Saksa margale 1998. aastal ja 1 000 000 eurole alates 2002. aastast ja et arutati ka alla miljoni euro suuruseid projekte (vaidlustatud otsuse põhjendus 241), millest tulenevalt võis kartell mõjutada ka kasumimarginaali, mida Otis sai alla miljoni euro suuruste projektide raames. Teiseks, kuna hagejate argument tugineb vaid Otise kontserni müügiandmetel, ei ole igal juhul võimalik piisava kindlusega kindlaks teha konkurentsiparameetreid, mis oleks olnud kohaldatavad siis, kui rikkumist ei oleks olnud. Lisaks rõhutasid hagejad haldusmenetluses mitmel korral ise „prestiižikate projektide" suurt reklaamiväärtust, mis võimaldab välistada selle, et kartellil ei olnud mingit mõju tavaliste liftide turule.

193 Viimaseks tuleb rõhutada, et isegi kui eeldada, et komisjon otsustas võtta arvesse seda valikulist tegurit, st rikkumise tegelikku mõju turule, ja et ta oleks järelikult vaidlustatud otsuses pidanud esitama konkreetseid, usutavaid ja piisavaid tõendeid, mis võimaldavad hinnata tegelikku mõju, mis sel rikkumisel võis olla konkurentsile sellel turul (eespool punktis 122 viidatud kohtuotsus Prym ja Prym Consumer *vs.* komisjon, punkt 82), tuleb asuda seisukohale, et ta oleks igal juhul selle kohustuse täitnud.

194 Lisaks eespool punktis 192 nimetatud asjaoludele märgib komisjon Saksamaal toimunud rikkumise osas muu hulgas, et väärtust arvestades kuulus Konele, Otisele, Schindlerile ja ThyssenKruppile üle 60% lifti- ja ligi 100% eskalaatoriturust (vaidlustatud otsuse põhjendused 51 ja 232). Lisaks kuulus pärast 2000. aastat kolmele kartelliosalisele koos ligikaudu 75% eskalaatoriturust ja ligikaudu 50% liftiturust (vaidlustatud otsuse põhjendused 278 ja 280). Pealegi oli kartelli eesmärk külmutada asjaomaste ettevõtjate vastavad turuosad (vaidlustatud otsuse põhjendused 236 jj). Komisjon rõhutas veel kohtumiste sagedust (vaidlustatud otsuse põhjendused 217 ja 218) ja kontaktide varjamiseks osaliste võetud ettevaatusabinõusid (vaidlustatud otsuse põhjendused 219–221).

195 Niisiis järeldas komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 660, et asjaolu, et erinevad konkurentsivastased kokkulepped ellu viidi, viitab juba iseenesest turumõjule, isegi kui tegelikku mõju oli raske mõõta, kuna ei olnud võimalik kindlaks teha muu hulgas seda, kas ja mitme muu projekti puhul pakkumisi manipuleeriti, ega seda, mitu projekti võidi kartelliliikmete vahel ära jagada, ilma et nendevahelised kontaktid oleks olnud vajalikud. Komisjon lisas, et konkurentide suured kumuleeritud turuosad viitasid tõenäolisele konkurentsivastasele mõjule ning et nende turuosade suhteline stabiilsus kogu rikkumisperioodil kinnitab seda mõju.

196 Kolmandaks, hagejad kohtuasjas T-145/07 väidavad, et erinevalt vaidlustatud otsuse põhjendusest 664 ei ole vastuväiteteatises märgitud, et üle miljoni euro suuruseid liftiprojekte puudutavad arutelud mõjutasid sellest summast väiksemate liftide turgu. Järelikult on rikutud kohtuasja T-145/07 hagejate kaitseõigusi.

197 Nagu sai meenutatud eespool punktis 122, nõuab liidu õiguse aluspõhimõte, mis nõuab kaitseõiguste tagamist igas menetluses, muu hulgas, et vastuväiteteatis, mille komisjon saadab ettevõtjale, kellele ta kavatseb määrata karistuse konkurentsieeskirjade rikkumise eest, sisaldaks tema vastu kasutatavaid peamisi asjaolusid, nagu etteheidetavad faktid, nendele antav kvalifikatsioon ja tõendid, millele komisjon tugineb, selleks et ettevõtjal oleks võimalik tema suhtes algatatud haldusmenetluses oma argumente tulemuslikult esitada.

198 Käesolevas asjas nähtub eelkõige vastuväiteteatise punktist 583, et komisjon leidis, et kartell võis avaldada mõju Saksamaa lifti- ja eskalaatorisegmendile tervikuna, kusjuures sellega seoses viitas komisjon eelkõige kartelliosaliste kumuleeritud turuosale liftisektoris tervikuna ja eskalaatorisektoris. Mis puudutab iga rikkumise raskuse hindamist trahvisumma kindlaksmääramise eesmärgil, siis märkis komisjon vastuväiteteatise punkti 617 alapunktis b ka seda, et ta võtab rikkumiste raskuse hindamisel arvesse, et „kokkulepped levisid kogu lifti- ja eskalaatoriturul".

199 Hagejad kohtuasjas T-145/07 võtsid pealegi sellega seoses seisukoha oma vastuses vastuväiteteatisele. Niisiis teatasid nad komisjonile muu hulgas [*konfidentsiaalne*].

200 Argument, mille kohaselt rikkus komisjon hagejate kaitseõigusi, kui ta jättis vastuväiteteatises märkimata, et üle miljoni euro suuruseid liftiprojekte puudutavad arutelud mõjutasid sellest summast madalamate liftide turgu, on seega alusetu ja see tuleb tagasi lükata.

201 Neljandaks, hagejad kohtuasjas T-145/07 väidavad, et Saksamaa kartelli eest määratud 70 miljoni euro suurune lähtesumma on ilmselgelt ebaproportsionaalne võrreldes sellest müügist saaduga, millele kohaldati tegelikult õigusvastaseid kokkuleppeid. Niisiis, kuigi komisjon märkis vaidlustatud otsuse põhjenduses 664, et ta võtab arvesse, et kartellitegevus ei mõjutanud võib-olla liftiturgu tervikuna, ei võtnud ta arvesse asjaolu, et aruteludes käsitleti vaid kogu liftiturust piiratud allosa. Lisaks kaldus komisjon Saksamaad puudutava trahvi lähtesumma kindlaksmääramisel kõrvale vaidlustatud otsuses kohaldatud trahvisumma arvutamise meetodist. Pärast seda, kui komisjon tunnistas, et Saksamaa kartellide ulatus on väiksem kui kolmes Beneluxi riigis, ei saa ta Saksamaal toime pandud rikkumise eest määratud trahvisumma arvutamisel kohaldada samu kriteeriume.

202 Kõigepealt, eespool punktis 174 sai meenutatud, et arvestades 1998. aasta suuniste punktis 1 A esitatud meetodi aluseks olevat koguloogikat, ei ole komisjon trahvi üldise lähtesumma kindlaksmääramisel kohustatud arvesse võtma mõjutatud turu suurust.

203 Seejärel tuleb märkida, et kuigi komisjon ei püüdnud tõendada rikkumise konkreetset mõju (vaidlustatud otsuse põhjendus 660), määrast ta Saksamaal toimunud rikkumise puhul siiski väiksema trahvisumma, et võtta asjaomaste ettevõtjate kasuks arvesse võimalust, et kartellid ei puudutanud otseselt liftiturgu tervikuna. Niisiis, nagu märgib komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 664, võttis ta trahvi lähtesumma kindlaksmääramisel tegelikult „arvesse asjaolu, et kartellitegevus ei mõjutanud võib-olla liftiturgu tervikuna". Nimelt ilmneb, et Saksamaa kartelli lähtesumma määrati madalamale tasemele, kui see on väljendatud protsendina turu kogusuurusest, kui need, mida kohaldati muudele vaidlustatud otsuses nimetatud kartellide eest.

204 Lisaks, isegi kui eeldada, et liftide osas mõjutas Saksamaa kartell vaid suure maksumusega/kiirliftide projekte (vt eespool punktid 184–191), on trahvi lähtesumma siiski ikkagi põhjendatud, isegi kui seda võrrelda muude kartellide eest määratud trahvidega. Sellega seoses on oluline toonitada, et geograafiline turg, mida Saksamaa kartell puudutas, oli selgelt suurem kui geograafilised turud, mida muud kartellid puudutasid.

205 Viimaseks, isegi kui nagu väidavad hagejad kohtuasjas T-145/07, puudutas Saksamaa kartell vaid ühte osa liftiturust, st suure maksumusega/kiirliftide projekte, on kartellist mõjutatud turu kogumaht Otise esitatud hinnangute kohaselt 128 miljonit eurot, mistõttu moodustab lähtesumma 54% mõjutatud turu mahust.

206 Ent juba on leitud, et nii kõrge protsendimääraga lähtesummad võivad väga raskete rikkumiste puhul olla õigustatud (vt selle kohta eespool punktis 167 viidatud kohtuotsus BASF *vs.* komisjon, punktid 130 ja 133–137, ning eespool punktis 137 viidatud kohtuotsus Carbone-Lorraine *vs.* komisjon, punkt 121). Lisaks, nagu märkis komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 659, nähtub väljakujunenud kohtupraktikast, et konkurentsivastase tegevuse mõju ei ole rikkumise raskuse hindamisel määrav kriteerium. Tahtluse aspektiga seotud tegurid võivad omada suuremat tähtsust kui tegevuse mõjuga seotud tegurid, eelkõige juhul, kui tegemist on oma laadilt raskete rikkumistega, nagu turgude jagamine (eespool punktis 159 viidatud kohtuotsus Thyssen Stahl *vs.* komisjon, punkt 118, ning eespool punktis 122 viidatud kohtuotsus Prym ja Prym Consumer *vs.* komisjon, punkt 96; eespool punktis 77 viidatud kohtuotsus Krupp Thyssen Stainless ja Acciai speciali Terni *vs.* komisjon, punkt 199, ning eespool punktis 71 viidatud kohtuotsus Degussa *vs.* komisjon, punkt 251).

207 Isegi kui eeldada, et komisjon peab juhul, kui ta tuvastab samas otsuses mitu väga rasket rikkumist, järgima proportsionaalset suhet üldiste lähtesummade ja erinevate mõjutatud turgude suuruse vahel, ei viita käesolevas asjas miski sellele, et Belgias, Saksamaal, Luksemburgis ja Madalmaades toimunud rikkumiste eest määratud üldised lähtesummad ei ole järjepidevad või on ebaproportsionaalsed.

208 Nimelt, nagu sai märgitud eespool punktis 176, nähtub asjassepuutuvate andmete analüüsist, et komisjon määras mõjutatud turgude suurust arvestades asjaomastes liikmesriikides toimunud rikkumiste eest lähtesummad põhjendatult ja järjepidevalt.

209 Järelikult tuleb kõik trahvi üldisi lähtesummasid puudutavad etteheited tagasi lükata.

– *Trahvi konkreetsed lähtesummad*

210 Tuleb meenutada, et määruse nr 1/2003 artikli 23 lõike 2 alusel määratud trahvide arvutamise raames ettevõtjate erinev kohtlemine on komisjonile selle sättega antud pädevuse kasutamise lahutamatu osa. Tegelikult peab komisjon oma kaalutlusõiguse raames määrama individuaalse karistuse, mis sõltub asjaomaste ettevõtjate käitumisest ja nendele iseloomulikest joontest, et tagada igal üksikjuhul liidu konkurentsieeskirjade täielik tõhusus (vt selle kohta Euroopa Kohtu 7. juuni 1983. aasta otsus liidetud kohtuasjades 100/80–103/80: Musique Diffusion française jt *vs.* komisjon, EKL 1983, lk 1825, punkt 109, ja eespool punktis 108 viidatud kohtuotsus Britannia Alloys & Chemicals *vs.* komisjon, punkt 44).

211 Seega näevad 1998. aasta suunised ette, et teatud raskusastmega rikkumise puhul võib sellistel juhtudel nagu kartellikokkulepped, kus osalevad paljud ettevõtjad, osutuda vajalikuks kaaluda üldist lähtesummat, et määrata kindlaks konkreetne lähtesumma, võttes arvesse iga ettevõtja rikkumise kaalu ja seega selle tegelikku mõju konkurentsile, eeskätt juhul, kui samalaadseid rikkumisi toime panevate ettevõtjate suurus erineb üksteisest oluliselt (punkti 1 A kuues lõik). Eelkõige tuleb arvesse võtta rikkujate tegelikku majanduslikku suutlikkust põhjustada olulist kahju muudele turuosalistele, eeskätt tarbijatele (punkti 1 A neljas lõik).

212 1998. aasta suunised täpsustavad samuti, et sama tegevuse eest võrdse karistamise põhimõttest lähtuvalt võib sõltuvalt asjaoludest määrata asjassepuutuvatele ettevõtjatele erineva trahvisumma, ilma et see eristamine põhineks aritmeetilisel arvutusel (punkti 1 A seitsmes lõik).

213 Kohtupraktikast tuleneb, et 1998. aasta suunistes ei ole sätestatud, et trahvisummad arvutatakse asjaomasel turul ettevõtjate saadud käibe alusel. Niisiis ei ole komisjon kohustatud selleks, et hinnata ettevõtja mõju turul või suuniste sõnastuse kohaselt tegelikku majandusliku suutlikust tekitada olulist kahju teistele ettevõtjatele, eelnevalt turgu määratlema ega turu suurust hindama (eespool punktis 122 viidatud kohtuotsus Prym ja Prym Consumer *vs.* komisjon, punkt 63). Siiski ei välista 1998. aasta suunised seda, et selliseid käibeid tuleks trahvisumma kindlaksmääramisel arvesse võtta, et järgida liidu õiguse üldpõhimõtteid ja kui asjaolud seda nõuavad (Üldkohtu 20. märtsi 2002. aasta otsus kohtuasjas T-23/99: LR AF 1998 *vs.* komisjon, EKL 2002, lk II-1705, punktid 283 ja 284; 9. juuli 2003. aasta otsus kohtuasjas T-220/00: Cheil Jedang *vs.* komisjon, EKL 2003, lk II-2473, punkt 82, ja 25. oktoobri 2005. aasta otsus kohtasjas T-38/02: Groupe Danone *vs.* komisjon, EKL 2005, lk II-4407, punkt 157).

214 Käesolevas asjas nähtub vaidlustatud otsuse põhjendustest 672–685, et komisjon kohtles iga vaidlustatud otsuse artiklis 1 tuvastatud rikkumise puhul „ettevõtjaid erinevalt, et võtta arvesse rikkujate tegelikku majanduslikku suutlikkust põhjustada konkurentsile olulist kahju" (vaidlustatud otsuse põhjendus 672). Iga rikkumise puhul liigitas ta ettevõtjad igal siseriiklikul asjaomaste toodete turul saadud käibe alusel kategooriatesse, et määrata kindlaks trahvi konkreetsed lähtesummad (vaidlustatud otsuse põhjendused 673–685). Välja arvatud Schindlerile Saksamaa kartellis osalemise eest määratud konkreetse lähtesumma kindlaksmääramisel võttis komisjon muude ettevõtjate konkreetsete lähtesummade kindlaksmääramisel iga rikkumise puhul aluseks 2003. aasta käibe, mis on komisjoni arvates kõige hilisem aasta, mil nimetatud ettevõtjad olid asjaomaste kartellide aktiivsed liikmed (vaidlustatud otsuse põhjendused 674, 676, 680 ja 684).

215 Esiteks, hageja kohtuasjas T-141/07 meenutab seoses Luksemburgis toimunud rikkumisega, et vastavalt 1998. aasta suunistele peab komisjon trahvi lähtesumma kindlaksmääramisel arvesse võtma rikkumise toimepanijate tegelikku majanduslikku suutlikkust tekitada teistele ettevõtjatele olulist kahju. Ent GTO on täiesti iseseisvalt hallatav väike äriühing, kes ei oleks mingil juhul saanud turul olulist kahju tekitada. Hageja kohtuasjas T-141/07 on nii töötajate arvu kui ka käibe poolest väike kohalik ettevõtja, kes tegutseb vaid Luksemburgi turul.

216 Sellega seoses tuleb kõigepealt tõdeda, et nagu nähtub eelnevatest mõttekäikudest (vt eespool punktid 63–90 ja 96–105), leidis komisjon vaidlustatud otsuses õigesti, et GTO moodustas konkurentsieeskirjade kohaldamise seisukohalt UTC, OEC, Otise tütarettevõtjate ja GT-ga majandusüksuse. Kohtuasja T-141/07 hageja argumendid tema väidetava väiksuse kohta tuleb seega tagasi lükata.

217 Lisaks, hageja kohtuasjas T-141/07 ei vaidle vastu sellele, et „GTO 2003. aasta käive oli Luksemburgi kartellis osalenute käivetest kõige suurem" (vaidlustatud otsuse põhjendus 681) ja et kartelliosalised moodustasid koos ligikaudu 80% asjaomasest turust (vaidlustatud otsuse põhjendused 324 ja 325). Neil asjaoludel ei ole GTO-l alust väita, et tema osalemine nimetatud kartellis ei saanud tekitada olulist kahju teistele ettevõtjatele, eeskätt tarbijatele 1998. aasta suuniste punkti 1 A neljanda lõigu tähenduses.

218 Teiseks, seoses Saksamaal toimunud rikkumisega väidavad hagejad kohtuasjas T-145/07, et neid on võrreldes Schindleriga trahvi konkreetsete lähtesummade osas koheldud ebavõrdselt.

219 Neile määratud trahvi lähtesumma arvutati tegelikult ainult rikkumiste laadi ja geograafilise ulatuse alusel, samas kui Schindlerile määratud trahvi lähtesumma võttis arvesse seda, et nimetatud rikkumised puudutasid ainult asjaomase tooteturu ühte osa. Selle lähenemisviisi kohaldamine, mille komisjon võttis aluseks Schindleri puhul, peaks kohtuasja T-145/07 hagejate suhtes samuti viima nende trahvi lähtesumma vähendamiseni.

220 Tuleb tõdeda, et Saksamaa kartelli osas erineb Schnindleri olukord Otise omast. Nimelt ei ole vaidlustatud seda, et Schindleri kogu Saksamaa kartellis osalemise ajal 1995. aasta augustist kuni 2000. aasta detsembrini puudutas kartell vaid eskalaatoreid (vaidlustatud otsuse põhjendus 213 ja artikli 1 lõige 2). Schindler osales seega vaid vaidlustatud otsuse artikli 1 lõikes 2 tuvastatud rikkumise eskalaatoreid puudutavas osas. Seevastu Otis osales rikkumise kahes osas, st eskalaatoreid puudutavas osas 1995. aasta augustist 2003. aasta detsembrini ja lifte puudutavas osas 2000. aasta detsembrist 2003. aasta detsembrini (vaidlustatud otsuse põhjendused 212 ja 213 ning artikli 1 lõige 2). Ent erineva kohtemise eesmärk on just nimelt võtta arvesse ettevõtjate vahelisi erinevusi nende suutlikkuse tasandil tekitada konkurentsile olulist kahju, mis Schindleri puhul oli tingimata väiksem, kuna ta ei osalenud lifte puudutavas kartelli osas.

221 Neil asjaoludel ei saa hagejad kohtuasjas T-145/07 õigustatult teha järeldust diskrimineeriva kohtemise kohta, mis tuleneb sellest, et Schindleri puhul võeti trahvi konkreetse lähtesumma kindlaksmääramisel arvesse vaid eskalaatorituru saadud käive. Vastupidi, just esiteks Schindleri ja teiseks muude kartelliosaliste olukordade erinevuste arvessevõtmise tulemusel võttis komisjon võrdse kohtemise põhimõtet järgides nende kahe asjaomaste ettevõtjate kategooria puhul arvesse erinevad käibed.

222 Kõigest eeltoodust nähtub, et kõik trahvi konkreetseid lähtesummasid puudutavad etteheited tuleb tagasi lükata.

223 Käesolev väide tuleb seega tervikuna tagasi lükata.

Väide, et lähtesumma suurendamise määra kindlaksmääramisel Saksamaal toimunud rikkumise kestuse alusel on rikutud 1998. aasta suuniseid ja proportsionaalsuse põhimõtet

224 Hagejad kohtuasjas T-145/07 väidavad, et trahvi lähtesumma 10% suurendamine aasta kohta Saksamaal toimunud rikkumise kestuse tõttu on ebaproportsionaalne. Esiteks puudutasid arutelud üle poole kokkulepete kestusest ju üksnes eskalaatoreid ning need võisid seega mõjutada ainult turgu, mille müük oli 70 miljonit eurot 2003. aastal (vaidlustatud otsuse põhjendus 82). Teiseks kuulus Otisele üle pool kokkulepete ajast vaid piiratud turuosa ning tal oli eskalaatorituru Konest ja ThyssenKruppist nõrgem positsioon. Seega oleks komisjon pidanud kasutama kaalumist, kui ta määras lähtesummas kindlaks eskalaatorite osa, võttes arvesse iga eskalaatoreid puudutavate kokkulepetega seotud äriühingu suhtelist positsiooni, nagu ta tegi Schindleri puhul (vaidlustatud otsuse põhjendus 676).

225 Sellega seoses tuleb meenutada, et määruse nr 1/2003 artikli 23 lõike 2 kohaselt on rikkumise kestus üks asjaoludest, mida võetakse arvesse konkurentsieeskirjade rikkumises süüdi olevatele ettevõtjatele määratava trahvisumma kindlaksmääramisel.

226 Rikkumise kestuse osas eristatakse 1998. aasta suunistes lühiajalisi rikkumisi (üldiselt lühemad kui üks aasta), mille puhul raskusastme põhjal määratud lähtesummat ei suurendata, keskmise kestusega rikkumisi (üldiselt kestavad üks aasta kuni viis aastat), mille puhul raskusastme põhjal määratud lähtesummat võib suurendada kuni 50%, ja pikaajalisi rikkumisi (üldiselt pikemad kui viis aastat), mille puhul raskusastme põhjal määratud lähtesummat võib suurendada kuni 10% iga aasta kohta (1998. aasta suuniste punkti 1 B esimese lõigu esimene kuni kolmas taane).

227 Vaidlust ei ole selles, et Otis osales Saksamaa kartellis 1. augustist 1995 kuni 5. detsembrini 2003, s.o kaheksa aasta ja nelja kuu pikkune rikkumisperiood, mis vastab pikaajalisele rikkumisele.

228 Seega suurendas komisjon eeskirjade alusel, mis ta ise 1998. aasta suunistes enda jaoks kehtestas, Saksamaal toimunud rikkumise alusel trahvi lähtesummat 80%, st 10% iga aasta kohta.

229 Lisaks ei saa seda 80% suurendamist pidada ilmselgelt ebaproportsionaalseks, arvestades rikkumise pikaajalist kestust (vt selle kohta Üldkohtu 8. oktoobri 2008. aasta otsus kohtuasjas T-68/04: SGL Carbon *vs*. komisjon, EKL 2008, lk II-2511, punkt 113).

230 Sisuliselt aetakse hagejate argumentatsiooni tulemusel segi määruse nr 1/2003 artikli 23 lõikes 3 ette nähtud raskuse ja kestuse kriteeriumid. Nimelt seavad nad oma argumentatsiooniga kahtluse alla trahvi lähtesumma 10% suurendamise iga aasta eest, viidates rikkumise raskuse hindamisega seotud asjaoludele. Niisiis viitavad nad sellele, et esiteks puudutas Saksamaa kartell õigusvastaste kokkulepete esimesel viiel aastal vaid eskalaatoreid ja et teiseks oli neil asjakohasel turul üle poole kartelli kestuse ajal väike osa tulenevalt eelkõige nende nõrgast positsioonist eskalaatoriturul.

231 Isegi kui eeldada, et rikkumise raskusega seotud kaalutlusi võib trahvi lähtesumma suurendamise protsendi kindlaksmääramisel kestuse alusel arvesse võtta, ei saa hagejate argumentidega igal juhul nõustuda.

232 Esiteks ei ole vaidlustatud seda, et keerulised ja salajased kokkulepped seoses eskalaatorite ja liftidega Saksamaal moodustasid ühe ja vältava rikkumise (vaidlustatud otsuse põhjendus 569), kuna kogu rikkumisperioodil taotlesid kartelliosalised ühist eesmärki, millega sooviti muu hulgas projektid omavahel jaotada ning piirata nende individuaalset äritegevust, kui nad pakkumusi esitasid. Kuna hagejad kohtuasjas T-145/07 ei vaidle vastu rikkumise üheks ja vältavaks kvalifitseerimisele, siis ei saa nad komisjonile ette heita, et viimane kasutas kokkulepete puhul kombineeritud lähtesummat, mis puudutas eskalaatoreid ja lifte. Arvestades rikkumise laadi ja geograafilist ulatust, kvalifitseeris komisjon rikkumise „väga raskeks" (vaidlustatud otsuse põhjendus 671), ja seda sõltumata küsimusest, kas rikkumise puhul oli esinenud erinevusi asjaomaste toodete osas (liftid ja/või eskalaatorid). Ent kuna rikkumine oli laadilt „väga raske" kogu vaidlusalusel perioodil, võis komisjon kohaldada sama suurendamise määra kogu rikkumisperioodi puhul (vt selle kohta Üldkohtu 12. septembri 2007. aasta otsus kohtuasjas T-30/05: Prym ja Prym Consumer *vs*. komisjon, kohtulahendite kogumikus ei avaldata, punkt 196).

233 Teiseks tuleb meenutada, et Otise olukord ei ole Schindleri olukorraga sarnane (vt eespool punktid 220 ja 221). Kuna Otis ei vaidlusta kõigepealt seda, et ta osales õigusvastastes kokkulepetes, mis puudutasid nii eskalaatoreid kui ka lifte, seejärel, et need õigusvastased kokkulepped kujutasid endast ühte ja vältavat rikkumist, ja viimaseks, et komisjon kasutas ettevõtjate suhtes erineva kohtemise kohaldamiseks käibeid, mida nad said kartelli esemeks olnud toodetest, et võtta arvesse nende tegelikku majanduslikku suutlikkust tekitada konkurentsile olulist kahju, siis võttis komisjon õigustatult arvesse turuosa, mis oli Otisel 2003. aastal, mis on kõige hilisem kartelli tegutsemise aasta, eskalaatorite ja liftide turul tervikuna, et määrata kindlaks trahvi konkreetne lähtesumma. Ent kogukäive, mida Otis sai 2003. aastal selle turul, on sarnane Kone ja ThyssenKruppi omale (vaidlustatud otsuse põhjendus 677). Niisiis ilmneb, et Otise Kone ja ThyssenKruppiga samasse kategooriasse liigitamine trahvi konkreetsete lähtesummade kindlaksmääramiseks on järjepidev ja objektiivselt põhjendatud. Arvestades eespool punktis 232 esitatud arutluskäiku, ei saa kohtuasja T-145/07 hagejad vaidlustada ka seda, et kõikide samasse kategooriasse kuuluvate ettevõtjate lähtesummat suurendati rikkumise kestuse põhjal sama määra alusel.

234 Järelikult tuleb käesolev väide tagasi lükata.

Väide, et trahvi lähtesummade kindlaksmääramisel on rikutud 1998. aasta suuniseid ja proportsionaalsuse põhimõtet, kui kohaldati kontsernile kohaldatavat korrutustegurit, et võtta arvesse hoiatamise eesmärki

235 Vaidlustatud otsuses meenutas komisjon vajadust määrata trahvid „tasemel, mis tagab iga ettevõtja suurust arvestades nende piisava hoiatava mõju" (vaidlustatud otsuse põhjendus 686). Seega, olles tõdenud, et „[v]astavalt 47 100 000 000 euro ja 34 300 000 000 euro suuruste ülemaailmsete käivetega

on ThyssenKrupp ja UTC/Otis teistest adressaatidest kaugelt tähtsamad turuosalised", leidis komisjon, et „[trahvi] lähtesummat tuleb suurendada, et võtta arvesse [nende ettevõtjate] suurust ja üldisi vahendeid" ja et „sobilik on korrutusteguri 2 (100% suurendamine) kohaldamine ThyssenKruppile määratavale trahvi lähtesummale ja korrutusteguri 1,7 (70% suurendamine) UTC/Otisele määratavale trahvi lähtesummale" (vaidlustatud otsuse põhjendus 690).

236 Hagejad kohtuasjades T-145/07 ja T-146/07 väidavad, et komisjon rikkus 1998. aasta suuniseid ja proportsionaalsuse põhimõtet, kui ta kohaldas neljas asjaomases liikmesriigis Otise kontserni äriühingutele määratud lähtesummadele korrutustegurit 1,7, et tagada nende trahvide piisav hoiatav mõju.

237 Esiteks vaidlustavad hagejad selle, et hoiatamisteguri kindlaksmääramiseks võeti arvesse UTC käivet.

238 Sellega seoses tuleb kõigepealt meenutada, et komisjon leidis õigustatult, et hagejad kohtuasjades T-141/07, T-142/07, T-145/07 ja T-146/07 moodustavad majandusüksuse (vt eespool punktid 67–90 ja 106–120).

239 Seejärel tuleb rõhutada, et vajadus tagada trahvi piisavalt hoiatav mõju, kui see ei põhjenda trahvi üldise taseme tõusu konkurentsipoliitika elluviimise raames, nõuab, et trahvisummat kohandataks võtmaks arvesse adressaadiks olevale ettevõtjale avaldada soovitud mõju, ja seda selleks, et trahv ei muutuks tähtsusetuks ega vastupidi ülemääraseks, arvestades eeskätt asjaomase ettevõtja rahalist võimsust, kooskõlas esiteks trahvi tõhususe tagamise vajaduse ja teiseks proportsionaalsuse põhimõtte järgimise nõuetega (Üldkohtu 8. juuli 2008. aasta otsus kohtuasjas T-54/03: Lafarge *vs.* komisjon, kohtulahendite kogumikus ei avaldata, punkt 670).

240 Komisjon ei ole 1998. aasta suunistes määratlenud meetodit ega spetsiifilisi kriteeriume, mida tuleb hoiatuseesmärgi arvessevõtmiseks järgida ja mille kohaldamine oleks talle kohustuslik, kui need oleksid olnud sõnaselgelt kehtestatud. Rikkumise raskusastme hindamist puudutavate juhiste kontekstis mainib suuniste punkti 1 A neljas taane ainult vajadust määrata trahvi suurus nii, et sellel oleks piisavalt hoiatav mõju (eespool punktis 83 viidatud kohtuotsus Schunk ja Schunk Kohlenstoff-Technik *vs.* komisjon, punkt 193).

241 Kohtupraktikast nähtub siiski, et komisjon võib hoiatava mõju korrutusteguri taseme kindlaksmääramisel asjakohase kriteeriumina aluseks võtta iga kartelli kuuluva ettevõtja kogukäibe (vt selle kohta Euroopa Kohtu 29. juuni 2006. aasta otsus kohtuasjas C-289/04 P: Showa Denko *vs.* komisjon, EKL 2006, lk I-5859, punktid 17 ja 18). Niisiis on ettevõtja suurus ja koguvahendid taotletavat eesmärki arvestades, s.o trahvisumma kohandamine vastavalt ettevõtja koguvahenditele ja võimele hankida rahalisi vahendeid selle trahvi maksmiseks, asjakohased kriteeriumid. Nimelt on trahvi piisava hoiatava mõju tagamiseks lähtesumma suurendamise määra eesmärk pigem tagada trahvi tõhusus, kui arvestada rikkumise kahjulikkust tavapärastele konkurentsitingimustele ja seega selle rikkumise raskusastet (eespool punktis 239 viidatud kohtuotsus Lafarge *vs.* komisjon, punkt 672).

242 Järelikult ei rikkunud komisjon 1998. aasta suuniseid ega proportsionaalsuse põhimõtet, kui ta võttis hoiatusteguri kohaldamiseks aluseks Otise kontserni kogukäibe.

243 Teiseks, hagejad kohtuasjades T-145/07 ja T-146/07 väidavad, et komisjon oleks pidanud analüüsima, kas hoiatamine oli Otise puhul vajalik, tuginedes uue rikkumise tõenäosusele, ning et ta oleks pidanud nõuetekohaselt arvesse võtma jõupingutusi, mida hagejad tegid konkurentsieeskirjade rikkumiste takistamiseks, kuna viimased tegid kõik mis mõistlikult võimalik, et takistada vaidlustatud otsuses tuvastatud rikkumisi. Nad viitavad selles osas konkurentsieeskirjadega vastavusse viimise programmile Otise kontsernis, nende koostööle haldusmenetluses ja rikkumise eest vastutavate töötajate lepingute lõpetamisele, kes tegid pealegi suuri jõupingutusi, et varjata oma käitumist oma ülemuste eest.

244 Käesolevas asjas ei ole vaidlust selles, et selleks, et kohaldades Otisele trahvide hoiatava mõju tugevdamiseks korrutustegurit, ei hinnanud komisjon korduvuse tõenäosust. Nagu nähtub vaidlustatud otsuse põhjendustest 688–690, võttis ta tegelikult arvesse ainult tema suurust ja koguvahendeid, eelkõige tema ülemaailmset käivet.

245 Otise uue rikkumise tõenäosuse hindamata jätmine ei mõjuta siiski kuidagi korrutusteguri õiguspärasust (vt selle kohta eespool punktis 167 viidatud Üldkohtu otsus BASF *vs.* komisjon, punkt 229, ja 12. detsembri 2007. aasta otsus liidetud kohtuasjades T-101/05 ja T-111/05: BASF ja UCB *vs.* komisjon, EKL 2007, lk II-4949, punkt 47 ja seal viidatud kohtupraktika). Nimelt ei saa esiteks ettevõtja suuruse ja koguvahendite ning teiseks trahvi hoiatava mõju tagamise vajaduse vahelist seost vaidlustada. Selles osas tuleb asuda seisukohale, et suur ettevõtja, kellel on kartelli teiste liikmetega võrreldes märkimisväärseid finantsressursse, võib oma trahvi maksmiseks vajalikud summad hõlpsamalt hankida, mis trahvi piisava hoiatava mõju seisukohast õigustab proportsionaalselt kõrgema trahvi määramist – iseäranis koefitsiendi kohaldamisega – võrreldes sama rikkumise toime pannud ettevõtjale määratud trahviga, kellel sellised ressursid puuduvad (vt eespool punktis 167 viidatud kohtuotsus BASF *vs.* komisjon, punkt 235 ja seal viidatud kohtupraktika).

246 Etteheide, et hinnatud ei ole uue rikkumise tõenäosust, tuleb seega tagasi lükata.

247 Seoses Otises olemasoleva konkurentsieeskirjadega vastavusse viimise programmiga ja sellega, et Otis lõpetas lepingud rikkumiste eest vastutavate töötajatega, tuleb märkida, et nagu toonitab komisjon õigustatult vaidlustatud otsuse põhjenduses 688, ei muuda niisugused meetmed midagi toimepandud rikkumiste olemasolu seisukohast. Kuna trahvi piisava hoiatava mõju tagamiseks lähtesumma suurendamise eesmärk on eelkõige tagada trahvi tõhusus ettevõtja finantssuutlikkuse seisukohast, siis ei ole komisjon kohustatud niisuguseid meetmeid kohaldatava korrutusteguri kindlaksmääramisel arvesse võtma (vt selle kohta eespool punktis 245 viidatud kohtuotsus BASF ja UCB *vs.* komisjon, punkt 52).

248 Samadel põhjustel tuleb tagasi lükata argument Otise koostöö kohta haldusmenetluses. Olgu lisatud, et komisjon tunnustas Otise koostööd ning tasustas seda 2002. aasta koostööteatise raames ja väljaspool kõnealust teatist (vt peatükk 13.8). Komisjoni hinnangut sellele koostööle käsitletakse allpool punktides 252–379.

249 Kolmandaks, hageja kohtuasjas T-146/07 märgib, et komisjon võib kontserni käibe alusel korrutustegurit kohaldades kõrvale hiilida määruse nr 1/2003 artikli 23 lõikes 2 kehtestatud 10% käibe ülempiirist.

250 Ka see argument tuleb tagasi lükata. Nimelt ei selgita hageja kohtuasjas T-146/07, kuidas võib trahvi suurendamine kontserni käibe alusel rikkuda määruse nr 1/2003 artikli 23 lõikes 2 nimetatud 10% ülempiiri, mis puudutab asjaomase ettevõtja kogukäivet. Hageja kohtuasjas T-146/07 ei väida käesolevas asjas igal juhul, et 10% piiri ületati.

251 Kõigest eeltoodust nähtub, et käesolev väide tuleb tagasi lükata.

Väide, et rikutud on 2002. aasta koostööteatist, EÜ artiklit 253, õiguspärase ootuse kaitse, proportsionaalsuse, õigluse, võrdse kohtlemise põhimõtteid ja kaitseõigusi

252 Hagejad kohtuasjades T-141/07 ja T-145/07 meenutavad, et nad esitasid 2002. aasta koostööteatise alusel taotlused trahvide eest kaitse saamiseks või trahvisummade vähendamiseks. Komisjon rikkus siiski nimetatud teatise sätteid, EÜ artiklit 253, õiguspärase ootuse kaitse, proportsionaalsuse, õigluse ja võrdse kohtlemise põhimõtteid ning nende kaitseõigusi, kui ta hindas nende koostöö kvaliteeti ja kasu.

2002. aasta koostööteatis

253 Olgu märgitud, et 2002. aasta koostööteatises määratles komisjon, millistel tingimustel võib kartellikokkuleppe suhtes komisjoni läbi viidava uurimise käigus temaga koostööd tegevad ettevõtjad vabastada trahvist, mis nad muidu tasuma peaksid, või trahvi vähendada.

254 Kõigepealt, 2002. aasta koostööteatise A jao lõige 8 näeb ette:

„Komisjon tagab ettevõtjale kaitse kehtestatava trahvi eest juhul, kui:

a) ettevõtja esitab esimesena tõendid, mis komisjoni arvates võimaldavad tal teha määruse nr 17 artikli 14 lõikes 3 nimetatud otsuse ühendust mõjutava väidetava kartelli tuvastamisega seotud uurimise läbiviimise kohta;

b) ettevõtja esitab esimesena tõendid, mis komisjoni arvates võimaldavad tal tuvastada [EÜ] artikli 81 rikkumise seoses ühendust mõjutava väidetava kartelli olemasoluga."

255 Edasi, 2002. aasta koostööteatise B osa lõige 20 näeb ette, et „[e]ttevõtjate puhul, kes ei täida A osas sätestatud [trahvist vabastamise] tingimusi, võib siiski vähendada kehtestatava trahvi määra" ning lõige 21 näeb ette, et „[s]elleks, et ettevõtja trahvi saaks vähendada, peab ta esitama komisjonile kahtlustatava rikkumise kohta tõendid, millel on komisjoni valduses olevate tõenditega võrreldes oluline lisaväärtus, ning lõpetama oma osaluse kahtlustatavas rikkumises hiljemalt tõendite esitamise ajal".

256 Seoses lisaväärtuse mõistega on 2002. aasta koostööteatise lõikes 22 selgitatud:

„Lisaväärtuse mõiste väljendab seda, mil määral esitatud tõendite laad ja/või üksikasjalikkus aitavad komisjonil kõnealuseid fakte tõendada. Hindamisel peab komisjon hiljem esitatavatest tõenditest üldjuhul väärtuslikumaks neid kirjalikke tõendeid, mis pärinevad sellest ajavahemikust, mida faktid puudutavad. Samamoodi peetakse kaudselt seotud tõenditest üldjuhul väärtuslikumaks kõnealuste faktidega otseselt seotud tõendeid."

257 2002. aasta koostööteatise lõike 23 punkti b esimene lõik näeb trahvide vähendamise eesmärgil ette kolme kategooriasse liigitamise:

„– esimene ettevõtja, kes täidab [lõikes] 21 sätestatud tingimused: trahvi vähendatakse 30–50%,

– teine ettevõtja, kes täidab [lõikes] 21 sätestatud tingimused: trahvi vähendatakse 20–30%,

– järgmised ettevõtjad, kes täidavad [lõikes] 21 sätestatud tingimused: trahvi vähendatakse kuni 20%."

258 2002. aasta koostööteatise lõike 23 punkti b teine lõik näeb ette:

„Kõigis nimetatud rühmades trahvi vähendamise taseme kindlaksmääramisel võtab komisjon arvesse [lõikes] 21 sätestatud tingimustele vastavate tõendite esitamise aega ja nende lisaväärtust. Peale selle võib komisjon arvesse võtta ettevõtja poolt pärast andmete esitamist tehtud koostöö ulatust ja järjepidevust."

259 Viimaseks, koostööteatise lõike 23 punkti b viimane lõik näeb ette:

„Kui ettevõtja esitab […] tõendid selliste faktide kohta, millest komisjon ei olnud eelnevalt teadlik ja mis mõjutavad otseselt kahtlustatava kartelli tähtsust või kestust, ei võta komisjon neid andmeid arvesse võimalike trahvide määramisel kõnealused tõendid esitanud ettevõtja suhtes."

Komisjoni kaalutlusruum ja liidu kohtu kontroll

260 Tuleb meenutada, et määruse nr 1/2003 artikli 23 lõige 2, mis on liidu konkurentsiõiguse eeskirjade rikkumise eest trahvide määramise õiguslik alus, annab komisjonile trahvide kindlaksmääramisel kaalutlusruumi (vt selle kohta Üldkohtu 21. oktoobri 1997. aasta otsus kohtuasjas T-229/94: Deutsche Bahn *vs.* komisjon, EKL 1997, lk II-1689, punkt 127), mille kasutamine sõltub eelkõige tema üldisest konkurentsipoliitikast (eespool punktis 210 viidatud kohtuotsus Musique Diffusion française jt *vs.* komisjon, punktid 105 ja 109). Selles kontekstis võttis komisjon nende trahvialaste otsuste läbipaistvuse ja erapooletuse tagamiseks vastu 2002. aasta koostööteatise ja avaldas selle. Tegemist on instrumendiga, mille ülesanne on hierarhiliselt kõrgemalseisvat õigust silmas pidades täpsustada kriteeriumid, mida komisjon kavatseb oma kaalutlusõigust teostades kasutada. See viib enda kaalutlusõiguse piiramiseni (vt analoogia alusel Üldkohtu 30. aprilli 1998. aasta otsus kohtuasjas T-214/95: Vlaams Gewest *vs.* komisjon, EKL 1998, lk II-717, punkt 89), kuna komisjon peab järgima neid suuniseid, mille ta on ise kehtestanud (vt analoogia alusel Üldkohtu 12. detsembri 1996. aasta otsus kohtuasjas T-380/94: AIUFFASS ja AKT *vs.* komisjon, EKL 1996, lk II-2169, punkt 57).

261 2002. aasta teatise vastuvõtmisest tulenev komisjoni enda kaalutlusõiguse piiramine ei ole siiski vastuolus komisjoni märkimisväärse kaalutlusõiguse säilimisega (vt analoogia alusel eespool punktis 164 viidatud kohtuotsus Raiffeisen Zentralbank Österreich jt *vs.* komisjon, punkt 224).

262 2002. aasta koostööteatis sisaldab nimelt erinevaid paindlikke elemente, mis võimaldavad komisjonil oma kaalutlusõigust kasutada kooskõlas määruse nr 1/2003 artikli 23 sätetega, nagu Euroopa Kohus on neid tõlgendanud (vt analoogia alusel eespool punktis 164 viidatud kohtuotsus Raiffeisen Zentralbank Österreich jt *vs.* komisjon, punkt 224).

263 Seega tuleb märkida, et komisjonil on ulatuslik kaalutlusruum, kui ta peab hindama, kas 2002. aasta koostööteatise kohaldamise soovi avaldanud ettevõtja esitatud tõenditel on oluline lisaväärtus nimetatud teatise lõike 21 tähenduses (vt selle kohta Euroopa Kohtu 10. mai 2007. aasta otsus kohtuasjas C-328/05 P: SGL Carbon *vs.* komisjon, EKL 2007, lk I-3921, punkt 88, ja Üldkohtu 18. juuni 2008. aasta otsus kohtuasjas T-410/03: Hoechst *vs.* komisjon, EKL 2008, lk II-881, punkt 555). Seoses 2002. aasta koostööteatise lõike 8 punktidega a ja b tuleb märkida, et see oluline kaalutlusruum tuleneb selle sätte sõnastusest endast, mis viitab sõnaselgelt tõendite esitamisele, mis „komisjoni arvates" kas võimaldavad komisjonil teha otsuse uurimise läbiviimise kohta või võimaldavad tal rikkumise tuvastada. Ettevõtja koostöö kvaliteedi ja kasu hindamine eeldab nimelt keerukate faktiliste hinnangute andmist (vt selle kohta eespool viidatud 10. mai 2007. aasta kohtuotsus SGL Carbon *vs.* komisjon, punkt 81, ja eespool punktis 137 viidatud kohtuotsus Carbone-Lorraine *vs.* komisjon, punkt 271).

264 Pärast seda kui komisjon on tuvastanud, et tõenditel on oluline lisaväärtus 2002. aasta koostööteatise lõike 21 tähenduses, on tal siis, kui ta peab kindlaks tegema asjaomasele ettevõtjale võimaldatava trahvisumma vähendamise täpse taseme, ka laiaulatuslik kaalutlusõigus. Nimelt näeb kõnealuse teatise lõike 23 punkti b esimene lõige ette trahvisumma vähendamise vahemikud eri kategooriate ettevõtjate jaoks, samas kui selle lõike teises lõigus kehtestatakse kriteeriumid, mida komisjon peab arvesse võtma, et määrata nendes vahemikes kindlaks vähendamise tase.

265 Arvestades kaalutlusõigust, mis on komisjonil ettevõtja 2002. aasta koostööteatise kohase koostöö hindamisel, võib Üldkohus kritiseerida vaid selle kaalutlusõiguse piiride ilmselget ületamist (vt selle kohta eespool punktis 263 viidatud 10. mai 2007. aasta kohtuotsus SGL Carbon *vs.* komisjon, punktid 81, 88 ja 89, ning eespool punktis 263 viidatud 18. juuni 2008. aasta kohtuotsus Hoechst *vs.* komisjon, punkt 555).

Otise koostöö Belgias toimunud rikkumise tuvastamiseks

266 Komisjon otsustas vaidlustatud otsuse põhjenduses 767 „vähendada Otise trahvisummat 40% võrra [2002. aasta] koostööteatise lõike 23 [esimese lõigu] [punktis] b ette nähtud vahemikus".

267 Vaidlustatud otsuse põhjenduses 763 selgitab komisjon, et „Otis esitas Belgiat puudutavat teavet teise ettevõtjana veidi pärast Belgias läbi viidud esimest uurimiste seeriat", ja et „Otise [2002. aasta koostööteatise alusel] esitatud taotlus koondab peamiselt ettevõtja suulised avaldused ning piiratud ja kartelli tegevuse ajast pärinevad tõendid".

268 Seoses Otise koostöö väärtusega täpsustab komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 766, et koostöö oli järjepidev ja et „see aitas komisjonil rikkumist tõendada eelkõige tänu kartelli tegutsemise ajast pärinevatele dokumentaalsetele tõenditele, millel on järelikult oluline lisaväärtus". Nimetatud põhjenduses lisab komisjon, et „[e]sitatud tõendid annavad siiski vaid piiratud teavet asjaolude kohta, mis komisjonile teadmata oli".

269 Kohtuasja T-145/07 hagejate arvates oleks pidanud Otise trahvi vähendatama 50% võrra, kuna ta esitas menetluse varases etapis märkimisväärseid tõendeid Belgia kartelli kohta, sh kartelli tegutsemise ajast pärinevaid tõendeid, nagu projektinimekirjad. Nad viitavad selles suhtes oma vastusele vastuväiteteatisele. Otise sõnul ületasid esitatud tõendite ulatus ja tõenduslik väärtus suuresti Saksamaal toimunud rikkumise kohta Kone esitatud teabe, mille puhul vähendas komisjon trahvi 50% võrra.

270 Sellega seoses tuleb tõdeda, et hagejad kohtuasjas T-145/07 ei vaidle vastu sellele, et Otise koostöö kuulus 2002. aasta koostööteatise lõike 23 punkti b esimese lõigu esimese taande kohaldamisalasse ning sellest tulenevalt oli sel ettevõtjal õigus trahvi 30–50% vähendamisele. Otisele võimaldatud trahvi 40% vähendamine koostöö eest (vaidlustatud otsuse põhjendus 767) jääb seega nimetatud teatises selleks ette nähtud vahemikku.

271 Ilma et oleks vaja võtta seisukoht hagejate selle argumentatsiooni vastuvõetavuse osas, mis viitab sisuliselt hagiavaldusele lisatud dokumendis esitatud märkustele, tuleb nentida, et käesolevas asjas nad ei tõenda, et komisjon ületas ilmselgelt oma kaalutlusõiguse piire, kui ta kehtestas Otise trahvi vähendamise määraks 40% koostöö eest Belgias toimunud rikkumise tuvastamiseks.

272 Sellega seoses on oluline meenutada, et 2002. aasta koostööteatise lõike 23 punkti b teises lõigus on sätestatud, et igas rühmas trahvi vähendamise taseme kindlaksmääramisel võtab komisjon arvesse „[lõikes] 21 sätestatud tingimustele vastavate tõendite esitamise aega ja nende lisaväärtust".

273 Ent vaidlustatud otsuse vaidlustamata järeldustest nähtub (vaidlustatud otsuse põhjendused 95, 96 ja 766), et isegi kui Otis täitis 2002. aasta koostööteatise lõike 21 tingimused suhteliselt vähe aega pärast menetluse algust, esitati Otise Belgia kartelli puudutavad tõendid, mille alusel trahvisummat vähendati, komisjonile alles ajal, mil ta oli juba saanud nimetatud teatise alusel esitatud Kone taotluse, mis võimaldas tal Belgias toimunud rikkumise tuvastada (vaidlustatud otsuse põhjendus 760). Lisaks oli komisjon juba korraldanud kaks kontrollimiste seeriat Belgias, muu hulgas Otis Belgia ruumides.

274 Olenemata Otise esitatud tõendite kvaliteedist ja kasulikkusest, ei ületanud komisjon nende tõendite esitamise aega arvestades ilmselgelt oma kaalutlusõiguse piire, kui ta vähendas Otise trahvisummat 40% võrra koostöö eest Belgia kartelli tõendamiseks.

275 Seda järeldust ei lükka ümber argument selle kohta, et Kone trahvisummat vähendati Saksamaa kartelli raames 50%. Nimelt tuleb tõdeda, et selle hindamine, mille puhul on tegemist olulise lisaväärtusega, eeldab juba definitsiooni järgi kõikide komisjoni valduses olevate konkreetse rikkumisega seotud tõendite kontekstipõhist analüüsi, mistõttu ei ole erinevate rikkumistega, st antud juhul Belgias ja Saksamaal toimunud rikkumistega seotud teave võrreldav. Kuna erinevate ettevõtjate olukorrad ei ole

sarnased, vähendas komisjon Otise trahvi võrdse kohtlemise põhimõtet rikkumata 40% koostöö eest Belgia kartelli tõendamiseks, samas kui ta vähendas Kone trahvi 50% võrra koostöö eest Saksamaal toimunud rikkumise tõendamise raames.

276 Igal juhul ei toeta hagejad kohtuasjas T-145/07 esiteks oma väidet, mille kohaselt ületasid Belgia kartelli kohta Otise esitatud tõendite ulatus ja tõenduslik väärtus kaugelt teabe, mille Kone esitas Saksamaa kohta.

277 Teiseks ei ole vastu vaieldud sellele, et Kone esitas komisjonile Saksamaa kartelli kohta olulise lisaväärtusega tõendeid 12. ja 18. veebruaril 2004, st komisjoni 28. jaanuaril 2004 läbi viidud esimesele uurimisele järgneval kuul (vaidlustatud otsuse põhjendused 104–106 ja 792), samas kui Otise koostööd seoses Belgia kartelliga alustati [*konfidentsiaalne*], st pärast teise uurimiste seeria korraldamist selles liikmesriigis 9. märtsil 2004 (vaidlustatud otsuse põhjendused 95 ja 96).

278 Kolmandaks, ajal, mil Otis, kelle koostöö kuulus 2002. aasta koostööteatise lõike 23 punkti b esimese lõigu esimese taande kohaldamisalasse, esitas komisjonile tõendeid Belgia kartelli kohta, oli komisjoni valduses rikkumise tuvastamiseks juba piisavalt tõendeid, mis sisaldusid Kone eelnevas taotluses; mille eest viimati nimetatule anti täielik kaitse trahvide eest (vaidlustatud otsuse põhjendused 760 ja 761). Seevastu Saksamaal toimunud rikkumise osas ei antud ühelegi ettevõtjale kaitset trahvide eest, mis tähendab, et komisjonil ei olnud piisavalt tõendeid, et tuvastada Saksamaal toimunud rikkumine ajal, mil Kone esitas oma taotluse selle teatise alusel.

279 Kõigest eeltoodust nähtub, et kõik Otise etteheited, mis puudutavad 2002. aasta koostööteatise kohaldamist tema koostöö suhtes Belgias toimunud rikkumise tuvastamiseks, tuleb tagasi lükata.

Otise koostöö Saksamaal toimunud rikkumise tuvastamiseks

280 Teise ettevõtjana [*konfidentsiaalne*] (vaidlustatud otsuse põhjendus 107) 2002. aasta koostööteatise alusel Saksamaa kartelli puudutava taotluse esitanud Otise trahvi vähendati selle teatise lõike 23 punkti b alusel 25% koostöö eest Saksamaa kartelli tõendamiseks (vaidlustatud otsuse põhjendus 800). Sellega seoses selgitab komisjon vaidlustatud otsuse põhjendustes 796 ja 799:

„796 Võttes arvesse Otise märkuste tähtsust ja nende kvaliteeti ja ajakava, on esitatud tõenditel tõepoolest oluline lisaväärtus, mis aitab komisjonil tõendada vaatlusaluseid fakte. Siiski on tegemist tavapärase eelneva tingimusega, et vähendada [2002. aasta] koostööteatise [lõigete] 21 ja 22 alusel trahve. Otis ei tõendanud, mil moel saab tema koostööd samastada eriliste asjaoludega. Lisaks ei luba [2002. aasta] koostööteatis vähendada teisena tõendeid esitanud ettevõtja trahvi rohkem 20–30% vahemikust.

[…]

799 Trahvi vähendamine ettenähtud vahemikus võtab arvesse tõendite esitamise aega, nende lisaväärtust ja ettevõtja koostöö taset ja järjepidevust pärast märkuste esitamist. Otis täitis [lõike] 21 tingimused täielikult alles pärast [*konfidentsiaalne*] täiendust. Siiski oli Otise avaldustel oluline lisaväärtus, mis aitas märkimisväärselt komisjonil rikkumist tõendada. [*konfidentsiaalne*]. Esitatud tõendid ei sisalda siiski kartelli tegutsemise ajast pärit tõendeid."

281 Esiteks, hagejad kohtuasjas T-145/07 väidavad, et komisjon rikkus 2002. aasta koostööteatist, kuna Otis täitis tingimused, et saada kaitset trahvide vastu nimetatud teatise lõike 8 punkti b alusel. Nimelt teatas komisjon Otisele [*konfidentsiaalne*], et tal on ikka võimalik saada kaitset Saksamaa osas nimetatud teatise alusel ja et talle võidakse anda tingimuslikku kaitset. Taotlus kaitse saamiseks jäeti siiski

rahuldamata [*konfidentsiaalne*]. Vastupidi sellele, mida leiab komisjon, võimaldasid Otise esitatud tõendid, selgitused ja teave enne [*konfidentsiaalne*] tal tuvastada EÜ artikli 81 rikkumise vastavalt selle teatise lõike 8 punktile b.

282 Olgu meenutatud, et arvestades kaalutlusõigust, mis on komisjonil ettevõtja 2002. aasta koostööteatise kohase koostöö hindamisel, võib Üldkohus kritiseerida vaid selle kaalutlusõiguse piiride ilmselget ületamist (vt selle kohta eespool punktis 263 viidatud 10. mai 2007. aasta kohtuotsus SGL Carbon *vs.* komisjon, punktid 81, 88 ja 89, ning eespool punktis 263 viidatud 18. juuni 2008. aasta kohtuotsus Hoechst *vs.* komisjon, punkt 555).

283 Samuti tuleb meenutada, et üks 2002. aasta koostööteatise lõike 8 punkti b alusel kaitse saamise tingimus on see, et ettevõtja esitab esimesena tõendeid, mis komisjoni arvates võimaldavad tal tuvastada EÜ artikli 81 rikkumise seoses ühendust mõjutava väidetava kartelli olemasoluga.

284 Tuleb tõdeda, et ajal, mil Otis [*konfidentsiaalne*] esitas nimetatud teatise alusel oma taotluse Saksamaal toimunud rikkumisega seoses, oli komisjon juba läbi viinud kaks uurimiste seeriat nendes riikides 28. jaanuaril ja 9. märtsil 2004 (vaidlustatud otsuse põhjendused 104 ja 106). Lisaks oli komisjon juba saanud teavet kolmandast isikust informeerijalt 2003. aasta suvel (vaidlustatud otsuse põhjendus 91) ning tema poole oli pöördutud 12. veebruaril 2004 selle teatise alusel Kone esitatud taotlusega (vaidlustatud otsuse põhjendus 105).

285 Kohtuasja T-145/07 hagejate sõnul nähtub siiski komisjoni [*konfidentsiaalne*] kirjast Otisele, et komisjonil ei olnud võimalik tõendada Saksamaal toimunud rikkumist enne, kui tema valduses oli Otise esitatud teave.

286 Olles meelde tuletanud, et [*konfidentsiaalne*], teavitas komisjon selles kirjas Otist, et ta oli just vastu võtnud esimest 2002. aasta koostööteatise alusel esitatud taotlust puudutava otsuse ja [*konfidentsiaalne*]. Komisjon lisas, et ta kontrollib [*konfidentsiaalne*]. Komisjon rõhutas siiski seda, et [*konfidentsiaalne*] seoses tema osalemisega Saksamaa kartellis.

287 Tuleb märkida, et [*konfidentsiaalne*] kirja tuleb tõlgendada 2002. aasta koostööteatise lõikest 18 lähtuvalt, mille kohaselt „[k]omisjon kaalub teisi sama kahtlustatava rikkumisega seoses esitatud kaitsetaotlusi alles pärast seda, kui ta on võtnud seisukoha esimesena esitatud taotluse kohta”. Niisiis sooviti selle kirjaga üksnes teavitada Otist sellest, et komisjon võis pärast ühelt teiselt ettevõtjalt ehk käesolevas asjas Konelt saadud kaitse saamise taotluse üle otsustamist nüüd võtta arvesse Otise kaitse saamise taotlust. Kiri ei sisalda siiski mingit hinnangut Otise koostöö kvaliteedi kohta. Vastupidi, kirjas märgitakse sõnaselgelt, et komisjon peab veel uurima, kas Otise esitatud tõendid vastavad nimetatud teatise lõike 8 punkti b tingimustele.

288 Otise koostöö kvaliteedi osas seoses Saksamaa kartelliga tuleb tõdeda, et nagu nähtub toimikust, seisneb see koostöö sisuliselt ühepoolsetes avaldustes.

289 Kuid ettevõtja ühepoolsed avaldused, isegi kui need on üksikasjalikud, ei saa olla piisavad rikkumise tuvastamiseks, kui nende toetuseks ei ole esitatud täpseid ja üksteist toetavaid dokumentaalseid tõendeid. Nimelt peab komisjon oma otsuses esitama täpseid ja üksteist toetavaid tõendeid, mille põhjal saaks veenduda, et rikkumine on toime pandud (vt Üldkohtu 6. juuli 2000. aasta otsus kohtuasjas T-62/98: Volkswagen *vs.* komisjon, EKL 2000, lk II-2707, punkt 43 ja seal viidatud kohtupraktika).

290 Otis esitas tõepoolest 2002. aasta koostööteatise alusel esitatud taotluses teatavaid dokumentaalseid tõendeid. [*konfidentsiaalne*]

291 Nende tõendite tõenduslik väärtus on siiski piiratud. Nimelt ei sisalda need iseenesest ühtegi viidet vaidlustatud otsuses tuvastatud konkurentsivastasele tegevusele. [*konfidentsiaalne*]

292 Neil asjaoludel ja kuigi Otise esitatud tõendid sisaldasid mõningaid kartelli tegutsemise ajast pärit dokumente (st Otise kahe töötaja kuludokumendid), otsustas komisjon oma kaalutlusõiguse piire ilmselgelt ületamata, et Otise esitatud märkused ei olnud piisavad, et tuvastada EÜ artikli 81 rikkumine Saksamaal. Järelikult keeldus komisjon õigustatult Otisele andmast kaitset trahvide eest 2002. aasta koostööteatise lõike 8 punkti b alusel.

293 Seda järeldust ei saa ümber lükata asjaolu, et vaidlustatud otsus sisaldab arvukaid viiteid Otise märkustele. Sellega seoses tuleb meenutada, et komisjon oli juba saanud Kone 2002. aasta koostööteatise alusel esitatud taotluse ajal, mil ta sai Otise taotluse sama teatise alusel, ja et esimene taotlus seisnes sisuliselt sarnaselt Otise taotlusega ühepoolsetes avaldustes ja selle toetuseks ei esitatud ühtegi tõendit peale omaenda kirjalike avalduste, mis olid mälu järgi koostatud (vaidlustatud otsuse põhjendus 788). Kuna komisjon ei saanud tugineda üksnes Kone ühepoolsetele avaldustele, et tuvastada Saksamaal toimunud rikkumine, ega ka muide Otise omadele, pidi ta vaidlustatud otsuses (vaidlustatud otsuse põhjendused 209–288) viitama muude kinnitavate tõendite kogumile, mille hulgas on Otise esitatud tõendid, mis olid siiski iseenesest ebapiisavad rikkumise tuvastamiseks (vt eespool punkt 289).

294 Teiseks, hagejad kohtuasjas T-145/07 leiavad, et ajal, mil komisjon jättis rahuldamata Otise kaitse saamise taotluse [*konfidentsiaalne*], ei olnud ta täies ulatuses analüüsinud selle ettevõtja esitatud teavet ja eelkõige dokumente [*konfidentsiaalne*]. Nende dokumentide nõuetekohase analüüsi tulemusel oleks komisjon aga andud Otisele kaitset.

295 See argument tuleb tagasi lükata, kuna eespool punktides 282–293 tehtud analüüsist nähtub, et Otise poolt komisjonile esitatud teave tervikuna ja seega ka dokumendid [*konfidentsiaalne*] ei vasta 2002. aasta koostööteatise lõike 8 punkti b tingimustele. Nimelt ei olnud Otise ühepoolsed avaldused, mida ei ole kinnitatud täpsete ja üksteist toetavate dokumentaalsete tõenditega, iseenesest laadilt sellised, mis oleksid võimaldanud komisjonil tuvastada Saksamaal toimunud rikkumise.

296 Kohtuasja T-145/07 hagejate kinnitus, mille kohaselt ei analüüsinud komisjon dokumente [*konfidentsiaalne*], on igal juhul väär. Nimelt tuleb märkida, et komisjoni [*konfidentsiaalne*] kiri Otisele, milles teatatakse viimasele, et komisjon uurib, kas Otis vastab 2002. aasta koostööteatise lõike 8 punkti b tingimustele, viitab konkreetselt avaldusele, mis tehti [*konfidentsiaalne*], ja dokumendile, mis edastati [*konfidentsiaalne*]. Lisaks kasutas komisjon esiteks Otise esitatud teavet [*konfidentsiaalne*] (vt vastuväiteteatise punktid 108, 228, 253, 255, 257, 265, 266, 268 ja 270 ning vaidlustatud otsuse põhjendused 213, 240, 242, 244, 251–254, 257 ja 260) ning [*konfidentsiaalne*] (vt vastuväiteteatise punktid 255, 275 ja 282 ning vaidlustatud otsuse põhjendused 242 ja 272). Seoses e-kirjaga, mille Otis saatis komisjonile [*konfidentsiaalne*], piisab, kui nentida, et see sisaldab vaid Otise ettepanekut anda tema töötajad ning võimaluse piires tema endised töötajad komisjoni käsutusse.

297 Kolmandaks, hagejad kohtuasjas T-145/07 väidavad, et komisjonil oli Otise esitatud dokumentidest puudulik toimik ja järelikult on viimase koostööle antud hinnangu faktiline alus puudulik ja seega väär. Niisiis ei ole vaidlustatud otsuses arvesse võetud [*konfidentsiaalne*] panust, mis hõlmab Saksamaal tehtud reiside kokkuvõtlikku tabelit, [*konfidentsiaalne*] panust, mis hõlmab reisikulude arveid ja e-kirju sisaldavaid CD-ROM-e, [*konfidentsiaalne*] panust, mis hõlmab Otise poolt komisjoni abistamiseks võetud meetmeid, ja [*konfidentsiaalne*] panust, mis hõlmas ettepanekut eesmärgiga anda Otise endised töötajad komisjoni käsutusse. Pealegi ei mainita vaidlustatud otsuses koostööd, mida Otis tegi komisjoni heaks, vastates mitteametlikele Saksamaad puudutavatele teabenõuetele.

298 See etteheide tuleb tagasi lükata samadel põhjustel, kui on esitatud eespool punktis 295. Igal juhul tuleb tõdeda, et vastupidi sellele, mida väidavad hagejad kohtuasjas T-145/07, on Otise [*konfidentsiaalne*] panused osa komisjoni toimikust, need on vastuväiteteatise punktis 108 ja vaidlustatud otsuse põhjenduses 107 nõuetekohaselt nimetatud ning komisjon pealegi kasutas neid, nagu nähtub vastuväiteteatise punktidest 231, 232 ja 258 ning vaidlustatud otsuse põhjendustest 216, 217, 245 ja 247. Seoses CD-ROM-idega, mis komisjonile esitati ja mis ei ole toimikus ära toodud,

piisab selle nentimisest, et nagu märgivad hagejad kohtuasjas T-145/07, on need osa Otise [*konfidentsiaalne*] panusest, mis on nõuetekohaselt vaidlustatud otsuse põhjenduses 107 mainitud. Konkreetse viite puudumine nimetatud CD-ROM-idele vastuväiteteatises ja vaidlustatud otsuses on põhjendatav sellega, et need ei sisaldanud komisjoni uurimise jaoks kasulikku teavet, mis tuleneb eelkõige teatavate nendel CD-ROM-idel sisalduvate dokumentide analüüsist, mille Otis esitas Üldkohtu kirjaliku küsimuse tulemusel. Seoses [*konfidentsiaalne*] panusega, mis hõlmab Otise poolt komisjoni abistamiseks võetud meetmete kokkuvõtet, ja selle [*konfidentsiaalne*] panusega, mis koosneb ettepanekuga anda Otise endised töötajad komisjoni käsutusse, tuleb tõdeda, et nende puhul ei ole tegemist Saksamaa kartelli puudutava teabega. Viimaseks, e-kirjad, mis väidetavalt ei sisaldu komisjoni toimikus, puudutavad sisuliselt – nagu komisjon õigesti märgib – üksnes Otise koostöö puhtpraktilisi aspekte (nt kohtumiste kokkuleppimine või teatavate töötajate puudumine). Seega ei saa nõustuda kohtuasja T-145/07 hagejate etteheitega, mis tugineb Otise koostöö hindamisel tehtud vigadele.

299 Neljandaks, hagejad kohtuasjas T-145/07 märgivad, et komisjon ei selgitanud vaidlustatud otsuses põhjusi, miks ta Otise kaitse saamise taotluse rahuldamata jättis. Selliselt toimides rikkus komisjon EÜ artiklit 253, 2002. aasta koostööteatist, õiguspärase ootuse kaitse põhimõtet ja Otise kaitseõigusi, mistõttu tuleb Otisele Saksamaa kartelli eest määratud trahv tühistada.

300 2002. aasta koostööteatise lõikest 31, millele hagejad spetsiaalselt viitasid, tuleneb, et „kõigis otsustes [esitatakse] teave ettevõtja poolt haldusmenetluse käigus komisjoniga tehtud koostöö kohta, et põhjendada kaitset trahvide eest või trahvide vähendamist".

301 Lisaks tuleb väljakujunenud kohtupraktika kohaselt hinnata küsimust, kas otsuse põhjendused vastavad EÜ artikli 253 nõuetele, mitte ainult selle sõnastust, vaid ka konteksti ja kõiki asjaomast valdkonda reguleerivaid õigusnorme silmas pidades (vt selle kohta Üldkohtu 25. juuni 1998. aasta otsus liidetud kohtuasjades T-371/94 ja T-394/94: British Airways jt *vs.* komisjon, EKL 1998, lk II-2405, punkt 94 ja seal viidatud kohtupraktika).

302 Pealegi on Euroopa Kohus juba leidnud, et põhjendus võib olla tuletatav tingimusel, et see võimaldab huvitatud isikul teada põhjusi, miks kõnealused meetmed on võetud, ning et Üldkohtul on piisavalt tõendeid kontrolli teostamiseks (vt selle kohta eespool punktis 123 viidatud Euroopa Kohtu otsus Aalborg Portland jt *vs.* komisjon, punkt 372, ja 8. veebruari 2007. aasta otsus kohtuasjas C-3/06 P: Groupe Danone *vs.* komisjon, EKL 2007, lk I-1331, punkt 46).

303 Käesolevas asjas tuleb tõdeda, et vaidlustatud otsuse põhjenduses 795 märgib komisjon, et „Otis taotles kaitset [2002. aasta] koostööteatise [lõike] 8 punkti b alusel, väites, et ta oli esimene ettevõtja, kes esitas täiendavat teavet, ilma milleta ei oleks komisjonil olnud võimalik tõendada Saksamaa kartelli olemasolu".

304 Kuigi komisjon ei vastanud sellele argumendile otseselt, vastas ta sellele kaudselt, selgitades vaidlustatud otsuse põhjendustes 796–800, et tänu Otise esitatud tõenditele oli tal õigus trahvisumma vähendamisele 25% võtta 2002. aasta koostööteatise lõigete 21–23 alusel.

305 Kuid arvestades õiguslikku raamistiku, mille raames Otise koostööd hinnati, tuli tema trahvide eest kaitse saamise taotlus tingimata rahuldamata jätta, kuna 2002. aasta koostööteatise lõike 8 punkti b tingimused ei olnud täidetud või teisisõnu, kuna Otise esitatud tõendid ei võimaldanud komisjonil tuvastada Saksamaal toimunud rikkumist.

306 Vaidlustatud otsus võimaldab seega Otisel mõista komisjoni põhjusi, miks ta keeldus talle andmast kaitset trahvide eest koostöö eest 2002. aasta koostööteatise raames ja Üldkohtul teostada õiguspärasuse kontrolli. Järelikult tuleb EÜ artikli 253 ja 2002. aasta koostööteatise rikkumisel tuginevad etteheited tagasi lükata. Kuna hagejad kohtuasjas T-145/07 rajavad oma katiseõiguste rikkumise etteheite üksnes sellele, et vaidlustatud otsust ei ole seoses Otise kaitse saamise taotlusega

väidetavalt põhjendatud, tuleb ka see etteheide tagasi lükata. Sama kehtib ka etteheite kohta, et rikutud on õiguspärase ootuse kaitse põhimõtet, mis kohustas komisjoni andma selgitusi otsuse kohta talle kaitset mitte anda.

307 Viiendaks, hagejad kohtuasjas T-145/07 väidavad, et kui Üldkohus peaks järeldama, et Otisele ei tule anda kaitset trahvide eest, rikkus komisjon siiski 2002. aasta koostööteatist, kui ta keeldus talle andmast „osalist kaitset" seoses õigusvastaste kokkulepete teatavate aspektidega, mille ta vastavalt selle teatise lõike 23 punkti b viimasele lõigule esimesena teatavaks tegi. Seega ei oleks komisjon pidanud Otisele seoses liftikartelliga ajavahemikus 2000. aasta detsembrist 2002. aasta juunini ning eskalaatorikartelli eest ajavahemikus 1995. aasta augustist 2002. aasta juunini trahvi määrama.

308 Koostööteatise lõike 23 punkti b viimane lõik näeb ette, et „kui ettevõtja esitab tõendid selliste faktide kohta, millest komisjon ei olnud eelnevalt teadlik ja mis mõjutavad otseselt kahtlustatava kartelli tähtsust või kestust, ei võta komisjon neid andmeid arvesse võimalike trahvide määramisel kõnealused tõendid esitanud ettevõtja suhtes".

309 Isegi kui Otise osutatud koostööl oli komisjoni valduses olevate tõenditega võrreldes oluline lisaväärtus, millest tulenevalt vähendati tema trahvisummat 25% võrra koostööteatise lõike 23 punkti b esimese lõigu teise taande alusel (vaidlustatud otsuse põhjendused 796–800), võis komisjon õigustatult leida, et see ettevõtja ei saa nõuda trahvisumma täiendavat vähendamist nimetatud teatise lõike 23 punkti b viimase lõigu alusel.

310 Sellega seoses tuleb meenutada esiteks, et ajal, mil Otis esitas komisjonile oma [*konfidentsiaalne*] taotluse, oli viimane sama rikkumise kohta juba saanud 12. veebruaril 2004 Kone taotluse ja saanud ka teavet kolmandast isikust informeerijalt. Pealegi oli ta juba korraldanud Saksamaal lifti- ja eskalaatorisektoris kaks kontrollide seeriat. Niisiis oli Kone oma 12. veebruari 2004. aasta taotluses komisjoni juba teavitanud [*konfidentsiaalne*]. Lisaks ei vaidlusta hagejad kohtuasjas T-145/07 komisjoni järeldust lifti- ja eskalaatorisektori ühe ja vältava rikkumise kohta, mistõttu ei saa nõustuda argumentidega, mille kohaselt ei oleks Otisele tulnud trahvi määrata „liftikartelli eest" ajavahemikus 2000. aasta detsembrist 2002. aasta juunini ja „eskalaatorikartelli eest" ajavahemikus 1995. aasta augustist 2002. aasta juunini.

311 Selles kontekstis, vastupidi sellele, mida väidavad hagejad kohtuasjas T-145/07, ei oma tähtsust see, et komisjonile ei olnud teada konkurentidevaheliste koosolekute kuupäevi ja kohti puudutavad konkreetsed üksikasjad, kuna asjaolude hindamiseks EÜ artiklist 81 lähtuvalt ei ole tingimata vaja, et komisjon on kindlaks teinud konkurentidevaheliste koosolekute kuupäeva ja *a fortiori* koha (Üldkohtu 20. aprilli 1999. aasta otsus liidetud kohtuasjades T-305/94–T-307/94, T-313/94–T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 ja T-335/94: Limburgse Vinyl Maatschappij jt *vs.* komisjon, EKL 1999, lk II-931, punkt 675; vt selle kohta ka Üldkohtu 15. märtsi 2000. aasta otsus liidetud kohtuasjades T-25/95, T-26/95, T-30/95–T-32/95, T-34/95–T-39/95, T-42/95–T-46/95, T-48/95, T-50/95–T-65/95, T-68/95–T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 ja T-104/95: Cimenteries CBR jt *vs.* komisjon, EKL 2000, lk II-491, punkt 2354). Eelnevast tuleneb, et vastupidi hagejate väidetule oli komisjoni ajal, mil nad esitasid oma taotluse 2002. aasta koostööteatise alusel, juba teavitatud kartelli olemasolust alates 1995. aasta augustist.

312 Teiseks, nagu sai juba märgitud eespool punktis 295, koosnes Otise taotlus ühepoolsetest avaldustest, millega ei ole esitatud täpseid ja üksteist toetavaid dokumentaalseid tõendeid rikkumise kohta. Neil asjaoludel ei sisaldanud Otise Saksamaad puudutav taotlus tõendeid, millel on otsene mõju rikkumise raskust või kestust kindlaks määratavatele asjaoludele. Nimelt sai Otise panus rikkumise kestuse ja raskuse tõendamist mõjutada vaid kaudselt, kuna igat tema panuse aspekti tuli kinnitada muude tõenditega, mida komisjon oma uurimise käigus kogus.

313 Etteheide selle kohta, et 2002. aasta koostööteatise lõike 23 punkti b viimast lõiku ei ole kohaldatud, tuleb seega tagasi lükata.

314 Hagejad kohtuasjas T-145/07 heidavad ette ka EÜ artikli 253 rikkumist, kuna komisjon ei märkinud, miks Otisele ei saanud 2002. aasta koostööteatise lõike 23 punkti b viimase lõigu alusel anda „osalist kaitset”.

315 Siiski tuleb nentida, et 2002. aasta koostööteatise lõike 23 punkti b viimane lõik, mis asub B osas „Trahvi vähendamine”, kuulub trahvi vähendamise taseme kindlaksmääramise alla, mida võib võimaldada ettevõtjale, kes on komisjonile esitanud olulise lisaväärtusega tõendeid. Kuna komisjon vähendas Otise koostöö hindamisel 2002. aasta koostööteatise alusel (vaidlustatud otsuse põhjendused 795–800) tema trahvisummat 25% võrra nimetatud teatise lõike 23 punkti b esimese lõigu teise taande alusel, siis jättis ta kaudselt, kuid tingimata rahuldamata Otise taotluse, et tema suhtes kohaldataks selle teatise lõike 23 punkti b viimast lõiku.

316 Arvestades Otise koostöö hindamise õiguslikku raamistikku ja kuna komisjon leidis vaidlustatud otsuse põhjendustes 795–800, et Otise trahvi saab vähendada vaid 25% võrra, jäeti tema 2002. aasta koostööteatise lõike 23 punkti b viimase lõigu kohaldamise taotlus tingimata rahuldamata, kuna selle sätte tingimused ei olnud täidetud või teisisõnu, kuna tõendid, mille ta esitas seoses eelnevalt komisjonile teadmata asjaoludega, ei mõjutanud otseselt kahtlustatava kartelli raskust või kestust.

317 Vaidlustatud otsus võimaldab seega Otisel mõista põhjusi, millest tulenevalt keeldus komisjon tema trahvisumma vähendamise taseme kindlaksmääramisel kohaldamast 2002. aasta koostööteatise lõike 23 punkti b viimast lõiku ja Üldkohtul teostada õiguspärasuse kontrolli. Järelikult tuleb EÜ artikli 253 rikkumise etteheide tagasi lükata.

318 Kuuendaks, hagejad kohtuasjas T-145/07 väidavad, et kui Üldkohus peaks leidma, et Konele oleks Saksamaa osas pidanud andma kaitset, siis tuleb Otise koostööd analüüsida 2002. aasta koostööteatise lõike 23 punktis b ette nähtud esimese vähendamise vahemiku raames ning tema trahvi vähendada 50% võrra Saksamaa osas ning igal juhul oluliselt rohkem kui 25% võrra. Selle etteheitega ei saa nõustuda. Nimelt tugineb see pelgale hüpoteesile, mille kohaselt Kone oleks pidanud saama Saksamaa osas kaitset, mida ei ole lisaks põhjendatud.

319 Seitsmendaks, hagejad kohtuasjas T-145/07 väidavad seoses Otise trahvisumma 25% vähendamisega 2002. aasta koostööteatise raames tehtud koostöö eest esiteks, et seda vähendamist on ebapiisavalt põhjendatud, rikkudes EÜ artiklit 253.

320 See etteheide tuleb tagasi lükata. Komisjon esitas vaidlustatud otsuse põhjendustes 796–800 põhjused, millest tulenevalt vähendas ta Otise trahvisummat 25% võrra koostöö eest 2002. aasta koostööteatise raames. Vaidlustatud otsus võimaldab seega Otisel mõista kõnealuse vähendamise põhjusi ja Üldkohtul teostada õiguspärasuse kontrolli.

321 Teiseks, hagejad kohtuasjas T-145/07 väidavad, et komisjon oleks vastavalt 2002. aasta koostööteatise lõigetele 21 ja 22 pidanud Otise trahvisummat vähendama 50% võrra ja igal juhul oluliselt rohkem kui 25% võrra, kuna Otise koostööl oli oluline lisaväärtus, mis võimaldas komisjonil rikkumist tõendada.

322 Sellega seoses tuleb kõigepealt nentida, et Otise esimene panus, mille ta esitas 2002. aasta koostööteatise alusel esitatud Saksamaad puudutava taotluse raames [*konfidentsiaalne*], esitati pärast seda, kui Kone esitas sama rikkumise kohta taotluse 12. veebruaril 2004 ja mida ta täiendas 18. veebruaril 2004. Seega oli Kone esimene nimetatud teatise lõikes 21 sätestatud tingimused täitnud ettevõtja.

323 2002. aasta koostööteatise lõike 23 punkti b esimese lõigu esimeses taandes ette nähtud trahvisumma vähendamise vahemiku kohaldamine Otise koostöö suhtes oli välistatud, kuna seda kohaldatakse üksnes esimesele nimetatud teatise lõike 21 tingimused täitnud ettevõtjale.

324 Seega kuulub teisena 2002. aasta koostööteatise lõikes 21 ette nähtud tingimused täitnud ettevõtja Otise koostöö tingimata selle teatise lõike 23 punkti b esimese lõigu teise taande kohaldamisalasse. Sellest tulenevalt oli nimetatud ettevõtjal õigus trahvisumma 20–30% vähendamisele. Otisele Saksamaal toimunud rikkumise tõendamiseks tehtud koostöö alusel trahvi 25% vähendamine (vaidlustatud otsuse põhjendus 800) jääb seega nimetatud teatises selleks ette nähtud vahemikku.

325 Kuna Otis ei olnud esimene 2002. aasta koostööteatise alusel Saksamaad puudutava taotluse esitanud ettevõtja, ei saadud tema trahvi vähendada 50% võrra. Tema argument, mille kohaselt täitis ta vastupidi vaidlustatud otsuse põhjenduses 799 toodule selle teatise lõikes 21 kehtestatud tingimused enne [*konfidentsiaalne*], on selles suhtes asjassepuutumatu.

326 Edasi tuleb meenutada, et komisjonil on kaalutlusõigus, kui ta peab kindlaks määrama 2002. aasta koostööteatise lõike 23 punkti b esimeses lõigus ette nähtud vahemikus võimaldatava trahvisumma vähendamise täpse taseme ja et Üldkohus võib kritiseerida üksnes selle kaalutlusõiguse piiride ilmselget ületamist (vt selle kohta eespool punktis 263 viidatud 10. mai 2007. aasta kohtuotsus SGL Carbon *vs.* komisjon, punktid 81, 88 ja 89, ja eespool punktis 263 viidatud 18. juuni 2008. aasta kohtuotsus Hoechst *vs.* komisjon, punkt 555).

327 Seega tuleb hinnata, kas hagejad kohtuasjas T-145/07 on tõendanud, et komisjon ületas ilmselgelt oma kaalutlusõiguse piire, kui ta kehtestas Otise trahvisumma vähendamise taseme 25%-le koostöö eest Saksamaal toimunud rikkumise tuvastamiseks. Sellega seoses väidavad hagejad kohtuasjas T-145/07, et tõendid, mis olid komisjonil enne seda, kui Otis esitas oma dokumendid, olid ebamäärased ja puudutasid ainult aastaid 2002 ja 2003, et Otis jätkas koostööd isegi pärast kaitse saamise taotluse rahuldamata jätmist ja et vaidlustatud otsuses tehtud järeldused tuginevad Otise esitatud teabele, mis tõendab nende olulist lisaväärtust.

328 Sellega seose on oluline meenutada, et 2002. aasta koostööteatise lõike 23 punkti b teine lõik näeb ette, et igas nimetatud rühmas (antud juhul 20–30%) trahvi vähendamise taseme kindlaksmääramisel võtab komisjon arvesse samal ajal „[lõikes] 21 sätestatud tingimustele vastavate tõendite esitamise aega ja nende lisaväärtust".

329 Esiteks, isegi kui eeldada, et nagu väidavad hagejad kohtuasjas T-145/07, täitis Otis juba enne [*konfidentsiaalne*] 2002. aasta koostööteatise lõike 21 tingimused, ei saanud see ettevõtja siiski igal juhul täita nimetatud tingimusi enne [*konfidentsiaalne*] ehk ajal, mil Otis esitas oma taotluse Saksamaa kohta (vaidlustatud otsuse põhjendus 107). Ent sel ajal oli komisjonil valduses juba informeerija avalused (vaidlustatud otsuse põhjendus 91), ta oli juba korraldanud Saksamaal kaks uurimiste seeriat (vaidlustatud otsuse põhjendused 104, 106 ja 107) ning oli juba saanud Kone taotluse, milles kirjeldati kartelli eesmärke, korraldust, osalisi, eset ja kestust.

330 Teiseks, seoses Otise koostöö lisaväärtusega tuleb meenutada, et oma taotluse raames, mille ta esitas 2002. aasta koostööteatise alusel seoses osalemisega Saksamaal toimunud rikkumises, esitas see ettevõtja rikkumise kohta komisjonile sisuliselt ühepoolseid avaldusi. On tõsi, et nagu toonitab komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 799, „oli Otise avaldustel oluline lisaväärtus, mis aitas märkimisväärselt komisjonil rikkumist tõendada". Siiski on need tõendid, mille ettevõtja koostab selle teatise alusel esitatud taotluse jaoks väiksema kvalitatiivse väärtusega kui need kirjalikud tõendid, mis pärinevad ajast, mida asjaolud puudutavad (vt 2002. aasta koostööteatise lõige 22).

331 Lisaks, mis puudutab rikkumise ajast pärinevaid dokumente, mille Otis komisjonile esitas, siis tuleb meenutada, et neil oli piiratud tõenduslik väärtus, kuna need ei sisaldanud ühtegi viidet vaidlustatud otsuses tuvastatud konkurentsivastasele tegevusele (vt eespool punkt 291).

332 Eeltoodut arvestades ei ületanud komisjon ilmselgelt oma kaalutlusõiguse piire, kui ta vähendas Otise trahvisummat Saksamaa kartelli tõendamiseks tehtud koostöö alusel tasemel, mis jääb 2002. aasta koostööteatise lõike 23 punkti b esimese lõigu teise taande alusel kohaldatava vahemiku keskossa.

333 Kolmandaks, isegi kui eeldada, et – nagu väidavad hagejad kohtuasjas T-145/07 – Otise panus oli Kone omast kõrgema kvaliteediga, ei võimalda selline tõdemus asuda seisukohale, et komisjon rikkus ilmselgelt proportsionaalsuse ja õigluse põhimõtteid, kui ta vähendas Otise trahvisummat 25% võrra ja Kone trahvisummat 50% võrra. Nimelt ei ole vaidlust selles, et Kone koostöö oli Otise omast varasem ja Kone koostöö oli kvaliteedilt piisav, et pidada seda komisjoni valduses olevatele tõenditele olulist lisaväärtust lisanuks. Kuna salajaste ja keelatud kartellide tuvastamine võimalikult lühikese aja jooksul on ühenduse huvides, siis on proportsionaalsuse ja õigluse põhimõttega kooskõlas see, et tasustatakse rohkem esimest ettevõtjat, kes oma koostööga aitab oluliselt komisjonil asjaomast rikkumist tõendada.

334 Neljandaks, mis puudutab kohtuasja T-145/07 hagejate etteheidet, mille kohaselt rikub Otise ja Kone erinev kohtlemine võrdse kohtlemise põhimõtet, siis tuleb meenutada, et Kone koostöö oli Otise omast varasem ja et Kone koostöö algas vähe aega pärast esimest Saksamaal läbi viidud uurimiste seeriat, samas kui Otise koostöö sai alguse alles pärast teist uurimiste seeriat (vaidlustatud otsuse põhjendused 104–107). Isegi kui eeldada, et Otise panuse kvaliteet oli Kone omast kõrgem, tuleb märkida, et 2002. aasta koostööteatise alusel esitatud taotluse lisaväärtust hinnatakse juba komisjoni valduses olevate tõendite alusel. Ent komisjonil oli selgelt rohkem tõendeid ajal, mil Otis oma taotluse esitas, võrreldes tõenditega, mis olid komisjonil Kone taotluse esitamise ajal.

335 Kuna erinevate ettevõtjate olukorrad ei olnud sarnased, siis vähendas komisjon võrdse kohtlemise põhimõtet rikkumata Kone trahvisummat 2002. aasta koostööteatise lõike 23 punkti b esimese taande alusel 50% ja Otise trahvisummat nimetatud sätte teise taande alusel 25%.

336 Viiendaks, kohtuasja T-145/07 hagejate argumendiga, mis esitati hagiavalduse joonealuses märkuses ja mille kohaselt on rikutud nende kaitseõigusi, kuna nad ei saanud tutvuda haldusmenetluse käigus informeerija esitatud tõenditega, ei saa samuti nõustuda, kuna nad ei selgita, kuidas esines võimalus, et vaidlustatud otsuse sisu oleks võinud olla teistsugune, kui nad oleksid saanud selle dokumendiga tutvuda (vt eespool punktis 159 viidatud kohtuotsus Thyssen Stahl *vs.* komisjon, punkt 31 ja seal viidatud kohtupraktika).

337 Kaheksandaks ja teise võimalusena väidavad hagejad kohtuasjas T-145/07, et juhul, kui Üldkohus peaks asuma seisukohale, et Otise trahvi ei saa 2002. aasta koostööteatise alusel 50% võrra vähendada, peaks ta siiski käsitlema tema koostööd kergendava asjaoluna 1998. aasta suuniste raames.

338 See väide, mis on esitatud hagiavalduse joonealuses märkuses ja mida hagejad ei ole kuidagi arendanud, ei vasta kodukorra artikli 44 lõike 1 punktile c ning on seega vastuvõetamatu.

339 Kõigest eeltoodust nähtub, et kõik Otise etteheited, mis puudutavad 2002. aasta koostööteatise kohaldamist tema koostöö suhtes Saksamaal toimunud rikkumise tuvastamiseks, tuleb tagasi lükata.

Otise koostöö Luksemburgis toimunud rikkumise tuvastamiseks

340 Komisjon otsustas vaidlustatud otsuse põhjenduses 823 „vähendada Otise trahvi 40% võrra [2002. aasta] koostööteatise [lõike] 23 [esimese lõigu] [punkti] b esimeses [taandes] ette nähtud vahemikus”.

341 Komisjon selgitab vaidlustatud otsuse põhjenduses 818, et „Otis oli [2002. aasta koostööteatise alusel] teisena taotluse esitanud ja Luksemburgi kartelli kohta teavet esitanud ettevõtja”. Ta täpsustas vaidlustatud otsuse põhjenduses 819, et Otis esitas [*konfidentsiaalne*]. Vaidlustatud otsuse põhjenduses 820 lisab komisjon [*konfidentsiaalne*]

342 Otise koostöö väärtuse osas märgib komisjon vaidlustatud otsuse põhjendustes 821 ja 822:

„821 Komisjon järeldab, et ühelt poolt [*konfidentsiaalne*] avaldustel ja teiselt poolt [*konfidentsiaalne*] kartelli tegutsemise ajast pärinevatel tõenditel, mille Otis esitas, koos on oluline lisaväärtus. [*konfidentsiaalne*]

822 […] Otis täidab täielikult [lõike] 21 tingimused pärast [*konfidentsiaalne*] täiendust, millel on lisaväärtus, mis aitab oluliselt komisjonil rikkumist tõendada, ning see kinnitas sõnaselgelt kartelli algus- ja lõpukuupäevad. Märkustes sisalduv uus teave oli siiski piiratud [*konfidentsiaalne*].”

343 Hagejad kohtuasjades T-141/07 ja T-145/07 väidavad, et Otise koostöö 2002. aasta koostööteatise alusel õigustab nimetatud teatise lõike 23 punkti b esimese lõigu esimese taande kohaselt maksimaalset, st 50% trahvisumma vähendamist, arvestades aega, mil ta esitas komisjonile tõendeid, nende lisaväärtust seoses rikkumisest arusaamisega komisjoni poolt ja sel moel tema käsutusse antud dokumentaalseid tõendeid ja tema pidevat ja täielikku koostööd kogu uurimise ajal. Hageja kohtuasjas T-141/07 täpsustab sellega seoses, et GTO esitatud tõendid võimaldasid muu hulgas täpselt kindlaks teha kartelli kestuse, tuua esile korrigeeriva mehhanismi olemasolu, mis ei kompenseerinud kartelli mittekuuluvate konkurentide kasuks kaotatud turge ning kirjeldada kartelliosaliste poolt teostatava hindade järelevalve mehhanismi. Hagejad kohtuasjas T-145/07 väidavad samuti, et Luksemburgi kartelli kohta Otise esitatud tõendite ulatus ületab kaugelt nende dokumentide ulatuse, mille Kone Saksamaa kohta esitas ja mille eest vähendas komisjon trahvi 50% võrra.

344 Sellega seoses tuleb kõigepealt nentida, et hagejad kohtuasjades T-141/07 ja T-145/07 ei vaidle vastu sellele, et Otise koostöö kuulub 2002. aasta koostööteatise lõike 23 punkti b esimese lõigu esimese taande kohaldamisalasse ja sellest tulenevalt oli sellel ettevõtjal õigus 30–50% trahvisumma vähendamisele. Otise trahvi 40% vähendamine koostöö eest (vaidlustatud otsuse põhjendus 823) jääb seega nimetatud teatises selleks ette nähtud vahemikku.

345 Seejärel tuleb meenutada, et komisjonil on kaalutlusõigus, kui ta peab kindlaks määrama 2002. aasta koostööteatise lõike 23 punkti b esimeses lõigus ette nähtud vahemikes võimaldatava trahvisumma vähendamise täpse taseme ja et Üldkohus võib kritiseerida üksnes selle kaalutlusõiguse piiride ilmselget ületamist (vt selle kohta eespool punktis 263 viidatud 10. mai 2007. aasta kohtuotsus SGL Carbon *vs.* komisjon, punktid 81, 88 ja 89, ning eespool punktis 263 viidatud 18. juuni 2008. aasta kohtuotsus Hoechst *vs.* komisjon, punkt 555).

346 2002. aasta koostööteatise lõike 23 punkti b teine lõik näeb ette, et ühes rühmas trahvi vähendamise taseme kindlaksmääramisel võtab komisjon arvesse sama ajal „punktis 21 sätestatud tingimustele vastavate tõendite esitamise aega ja nende lisaväärtust”. Lisaks, vastavalt samale sättele „võib komisjon arvesse võtta ettevõtja poolt pärast andmete esitamist tehtud koostöö ulatust ja järjepidevust.”

347 Esiteks nähtub vaidlustatud otsuse vaidlustamata järeldustest selgelt, et isegi kui Otise koostöö vastaks 2002. aasta koostööteatise lõike 2 tingimustele, siis Otise esitatud Luksemburgi kartelli puudutavad tõendid, mille alusel trahvi vähendati, esitati komisjonile siiski alles ajal, mil viimati nimetatu oli esiteks juba saanud Konelt nimetatud kartelli kohta teavet, mis võimaldas tal rikkumise tuvastada ja millega seoses anti sellele ettevõtjale kaitset nimetatud teatise lõike 8 punkti b alusel (vaidlustatud otsuse põhjendus 816), ja oli teiseks Luksemburgi kartelli kahtlustatavate osaliste ruumides läbi viinud uurimise (vaidlustatud otsuse põhjendus 116).

348 Teiseks, seoses Otise esitatud tõendite lisaväärtusega võrreldes komisjoni valduses olevate tõenditega tuleb käesolevas asjas sarnaselt komisjonile asuda seisukohale, et kuna Kone oli juba esitanud komisjonile tõendeid, mis võimaldasid tal tuvastada Luksemburgis toimunud rikkumise, oli Otise koostöö lisaväärtus, kes esitas komisjonile teatavat teavet, mis ei olnud komisjonile veel teada, ning teatavaid dokumentaalseid tõendeid, tingimata piiratud.

349 Neil asjaoludel, sõltumata Otise osutatud koostöö ulatusest ja järjepidevusest ei ületanud komisjon ilmselgelt oma kaalutlusõiguse piire, kui ta vähendas Otise trahvi koostöö eest Luksemburgi kartelli tõendamisel 40% võrra.

350 Seda järeldust ei kummuta kohtuasja T-145/07 hagejate argument, mis tugineb Kone trahvi 50% vähendamisele Saksamaa kartelli raames.

351 Nimelt, nagu sai meenutatud eespool punktis 275, tuleb tõdeda, et selle hindamine, mille puhul on tegemist olulise lisaväärtusega, eeldab juba definitsiooni järgi kõikide komisjoni valduses olevate konkreetse rikkumisega seotud tõendite kontekstipõhist analüüsi, mistõttu ei ole erinevate rikkumistega, st antud juhul Belgias ja Saksamaal toimunud rikkumistega seotud teave võrreldav. Kuna erinevate ettevõtjate olukorrad ei ole sarnased, vähendas komisjon Otise trahvi võrdse kohtlemise põhimõtet rikkumata 40% Luksemburgi kartelli tõendamiseks tehtud koostöö eest, samas kui ta vähendas Kone trahvi 50% võrra koostöö eest Saksamaal toimunud rikkumise tõendamise raames.

352 Igal juhul ei täpsusta hagejad kohtuasjas T-145/07 esiteks oma väidet, mille kohaselt ületasid Luksemburgi kartelliga seoses Otise esitatud tõendite ulatus ja tõenduslik väärtus „kaugelt" teabe, mille Kone esitas Saksamaa kohta.

353 Teiseks, ajal, mil Otis, kelle koostöö kuulus 2002. aasta koostööteatise lõike 23 punkti b esimese lõigu esimese taande kohaldamisalasse, esitas komisjonile tõendeid Luksemburgi kartelli kohta, oli komisjonil rikkumise tuvastamiseks juba piisavalt tõendeid, mis sisaldusid Kone eelnevas taotluses, mille eest anti viimati nimetatule täielik kaitse trahvide eest (vaidlustatud otsuse põhjendus 816). Seevastu Saksamaal toimunud rikkumisega seoses ei saanud ükski ettevõtja kaitset trahvide eest. Komisjonil ei olnud seega piisavalt tõendeid, et tuvastada Saksamaal toimunud rikkumine ajal, mil Kone nimetatud teatise alusel oma taotluse esitas. Isegi kui eeldada, nagu väidavad hagejad kohtuasjas T-145/07, et Kone esitatud Saksamaal toimunud rikkumist puudutavad tõendid, kelle koostöö kuulus selle teatise lõike 23 punkti b esimese lõigu esimese taande kohaldamisalasse, olid vähem üksikasjalikud kui Otise poolt seoses Luksemburgi kartelliga esitatud, ei ületanud komisjon ilmselgelt oma kaalutlusõiguse piire, kui ta vähendas Otise trahvi 40% võrra ja Kone trahvi 50% võrra vastavalt nende Luksemburgi ja Saksamaa kartelli puudutava koostöö eest, kuna vastavalt nimetatud teatise lõikele 21 hinnatakse tõendite lisaväärtust komisjoni valduses olevate tõendite alusel.

354 Kõigest eeltoodust nähtub, et kõik Otise etteheited, mis puudutavad 2002. aasta koostööteatise kohaldamist Luksemburgis toimunud rikkumise tõendamiseks tehtud koostöö eest, tuleb tagasi lükata.

Väide, et väljaspool 2002. aasta koostööteatise raamistikku tehtud koostöö eest trahvisummade vähendamise taseme kindlaksmääramisel on rikutud õiguspärase ootuse kaitse ja proportsionaalsuse põhimõtteid

355 Vastuväiteteatise punktis 614 teatas komisjon, et ta kavatseb „[trahve] vähendada koostöö eest väljaspool [2002. aasta] koostööteatist, eeskätt siis, kui äriühing ei vaidlusta või kui ta osutab täiendavat abi, et selgitada või täiendada komisjoni tuvastatud fakte".

356 Vaidlustatud otsuse põhjenduses 758 märkis komisjon, et „[k]una vastuväiteteatise punkt 614 tekitab antud juhul ootusi, siis otsustas [ta] tõlgendada seda punkti ettevõtjate kasuks, kes selle alusel panustasid [vaidlustatud] otsuses esitatud rikkumise asjaolude kindlakstegemisel, jättes vaidlustamata faktid või esitades muud teavet või täiendavaid täpsustusi".

357 Komisjon vähendas seega kõikide neljas rikkumises osalenute trahvisummat, välja arvatud esiteks nende ettevõtjate trahvi, kes said kaitset trahvide eest (vaidlustatud otsuse põhjendused 762, 817 ja 839), ning teiseks Kone trahvi Madalmaade kartelli raames (vaidlustatud otsuse põhjendus 851), 1%

võrra koostöö eest väljaspool 2002. aasta koostööteatist selle alusel, et nad ei vaidlustanud vastuväiteteatises esitatud fakte (vaidlustatud otsuse põhjendused 768, 774, 777, 794, 801, 806, 813, 824, 829, 835, 845, 854, 855 ja 856).

358 Esiteks, hagejad kohtuasjades T-141/07 ja T-145/07 leiavad, et nad võivad õiguspäraselt nõuda Otisele Belgias, Saksamaal ja Luksemburgis toimunud rikkumiste eest määratud trahvisummade 10% vähendamist vastuväiteteatises nimetatud faktide vaidlustamata jätmise eest. Niisugune õiguspärane ootus tuleneb nende sõnul vastuväiteteatise punktist 614 ja komisjoni otsustuspraktikast, mille kohaselt vähendatakse 10% võrra ettevõtja trahvisummat, kes ei vaidle vastu vastuväiteteatises ette heidetavate faktide sisulisele õigsusele. Pealegi andis komisjoni meeskond Otise nõustajale 7. märtsil 2006 sellekohaseid tagatisi.

359 Esiteks tuleb meenutada, et õigus nõuda õiguspärase ootuse kaitset laieneb igale isikule, kes on olukorras, kus liidu haldusasutuse antud konkreetsete tagatiste tõttu on tal tekkinud põhjendatud ootus (Euroopa Kohtu 14. oktoobri 1999. aasta otsus kohtuasjas C-104/97 P: Atlanta *vs.* Euroopa Ühendus, EKL 1999, lk I-6983, punkt 52, ja 15. juuli 2004. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-37/02 ja C-38/02: Di Lenardo ja Dilexport, EKL 2004, lk I-6911, punkt 70; Üldkohtu 17. detsembri 1998. aasta otsus kohtuasjas T-203/96: Embassy Limousines & Services *vs.* parlament, EKL 1998, lk II-4239, punkt 74, ja 15. novembri 2007. aasta otsus kohtuasjas T-71/06: Enercon *vs.* ühtlustamisamet (tuulegeneraator), kohtulahendite kogumikus ei avaldata, punkt 36).

360 Seevastu ei saa isik õiguspärase ootuse põhimõtte rikkumisele tugineda haldusasutuse poolt antud konkreetsete tagatiste puudumisel (Üldkohtu 14. septembri 1995. aasta otsus kohtuasjas T-571/93: Lefebvre jt *vs.* komisjon, EKL 1995, lk II-2379, punkt 72, ja 29. jaanuari 1998. aasta otsus kohtuasjas T-113/96: Dubois et Fils *vs.* nõukogu ja komisjon, EKL 1998, lk II-125, punkt 68). Sellisteks tagatisteks on täpne, tingimusteta ja vastastikku kooskõlas olev teave, mis on pärit volitatud ja usaldusväärsest allikast (Üldkohtu 21. juuli 1998. aasta otsus liidetud kohtuasjades T-66/96 ja T-221/97: Mellett *vs.* Euroopa Kohus, EKL AT 1998 lk I-A-449 ja II-1305, punktid 104 ja 107).

361 2002. aasta koostööteatis ei näe erinevalt teatisest trahvide määramata jätmise või vähendamise kohta kartelliasjades (EÜT 1996, C 207, lk 4) (edaspidi „1996. aasta koostööteatis") tõepoolest ette nende ettevõtjate trahvisumma vähendamist, kes ei vaidle vastu vastuväiteteatises komisjoni süüdistuste aluseks olevate faktide sisulisele õigsusele. Vaidlustatud otsuse põhjenduses 758 möönab komisjon siiski, et vastuväiteteatise punkt 614 tekitas ettevõtjatel õiguspärase ootuse, et tänu faktide vaidlustamata jätmisele vähendatakse trahvisummat väljaspool 2002. aasta koostööteatist.

362 Vastuväiteteatise punktis 614 teatas komisjon, et ta „kavatseb [trahvi] vähendada koostöö eest väljaspool [2002. aasta] koostööteatist, eeskätt siis, kui äriühing ei vaidlusta või kui ta osutab täiendavat abi, et selgitada või täiendada komisjoni tuvastatud fakte". Niisugust kinnitust ei saa pidada konkreetseks tagatiseks, mis oleks võinud hagejatel tekitada põhjendatud ootusi, et nende trahvi vähendatakse üle 1%. Nimelt ei märgita vastuväiteteatise punktis 614 selle trahvi vähendamise ulatust või määra, mida olenevalt olukorrast asjaomastele ettevõtjatele võimaldatakse, mistõttu ei saanud see mingil juhul tekitada selles suhtes mis tahes õiguspärast ootust. Sellega seoses, hagejate väidet, millele komisjon vastu vaidles ja mille kohaselt ütles viimati nimetatu Otise nõustajale [*konfidentsiaalne*] koosolekul, et vastuväiteteatise punkti 614 kohaldatakse sama moodi nagu 1996. aasta koostööteatise raames, ei ole tõendatud vähimagi tõendiga ja see tuleb tagasi lükata.

363 Teiseks tuleb tagasi lükata hagejate argument, mille kohaselt kaldus komisjon kõrvale oma varasemast praktikast, mille kohaselt vähendatakse 1996. aasta koostööteatise kohaselt selle ettevõtja trahvisummat, kes ei vaidle vastu etteheidetavate faktide sisulisele õigsusele, 10% võrreldes trahviga, mis talle oleks määratud, kuna nagu sai märgitud eespool punktis 163, ei kujuta komisjoni otsustuspraktika igal juhul endast konkurentsi valdkonnas trahvide määramise õiguslikku raamistikku.

364 Lisaks ei vaidlusta hagejad, et nende taotluse suhtes on kohaldatav üksnes 2002. aasta koostööteatis, kusjuures taotlus esitati sõnaselgelt selle teatise alusel. Seega ei saa 1996. aasta koostööteatise punkti D alapunkti 2 teist taanet puudutav komisjoni otsustuspraktika või kohtupraktika igal juhul tekitada hagejatel vastuväiteteatise punkti 614 alusel õiguspärast ootust seoses trahvide vähendamise tasemega Belgia, Saksamaa ja Luksemburgi kartellidega seotud faktide vaidlustamata jätmise tõttu.

365 Teiseks, hagejad kohtuasjas T-145/07 väidavad, et komisjon rikkus proportsionaalsuse põhimõtet, jättes trahvi faktide vaidlustamata jätmise eest 10% võrra vähendamata.

366 Sellega seoses tuleb meenutada, et proportsionaalsuse põhimõte nõuab, et liidu institutsioonide tegevus ei läheks kaugemale sellest, mis on asjaomaste õigusnormidega taotletavate õiguspäraste eesmärkide saavutamiseks sobiv ja vajalik, ning juhul, kui on võimalik valida mitme sobiva meetme vahel, tuleb rakendada kõige vähem piiravat meedet, ning tekitatud piirangud peavad olema vastavuses seatud eesmärkidega (Euroopa Kohtu 5. mai 1998. aasta otsus kohtuasjas C-180/96: Ühendkuningriik *vs.* komisjon, EKL 1998, lk I-2265, punkt 96, ja eespool punktis 232 viidatud 12. septembri 2007. aasta kohtuotsus Prym ja Prym Consumer *vs.* komisjon, punkt 223).

367 Seoses faktide vaidlustamata jätmise eest trahvisumma võimaliku vähendamise tasemega tuleb märkida, et kohtupraktikast nähtub, et ettevõtjat, kes kinnitab otseselt, et ta ei vaidlusta faktiväiteid, millele komisjon rajab oma etteheited, võib pidada kaasa aidanuks komisjoni ülesande lihtsustamisele, mis seisneb liidu konkurentsieeskirjade rikkumiste tuvastamises ja nende eest karistamises (Üldkohtu 14. mai 1998. aasta otsus kohtuasjas T-352/94: Mo och Domsjö *vs.* komisjon, EKL 1998, lk II-1989, punkt 395, ja otsus kohtuasjas T-327/94: SCA Holding *vs.* komisjon, EKL 1998, lk II-1373, punkt 157).

368 Vaidlustatud otsuse põhjenduses 758 märkis komisjon siiski, et „[v]ähendamise ulatus peab arvesse võtma seda, et pärast vastuväiteteatise saamist pakutud koostöö, s.o pärast seda, kui komisjon on juba tuvastanud kõik rikkumise ajaolud, ja ajal, mil ettevõtjale on juba teada kõik uurimise asjaolud ning ta on tutvunud uurimistoimikuga, võib komisjoni uurimisel aidata kui üldse, siis vaid ülivähe,”. Samuti lisas ta, et „[ü]ldjuhul on asjaolude möönmine sellises olukorras kõige enam tõend, mis kinnitab asjaolusid, mida komisjon peab tavaliselt piisavalt tõendatuks muude toimikusse lisatud tõenditega”.

369 Sellega seoses tuleb samuti meenutada, et 2002. aasta koostööteatis nõuab tihedat koostööd komisjoniga ning see kavandab pealegi seda, et „trahvide vähendamisel võetaks suuremal määral arvesse äriühingu panust rikkumise kindlakstegemisel” (2002. aasta koostööteatise lõige 5). Seega esiteks ei näe 2002. aasta koostööteatis erinevalt 1996. aasta koostööteatisest ette trahvisumma vähendamist faktide vaidlustamata jätmise eest ja teiseks, mis puudutab komisjonile 2002. aasta koostööteatise alusel esitatud taotlusi, siis võidakse nende ettevõtjate trahvi, kes ei täida esimesena ega teisena teatise punktis 21 sätestatud tingimusi, kuid kelle tõenditel on siiski komisjoni valduses olevate tõenditega võrreldes oluline lisaväärtus, vähendada maksimaalselt 20%.

370 Arvestades eeltoodud kaalutlusi, seda, et käesolevas asjas faktide vaidlustamise eest trahvide vähendamine lisandus juba 2002. aasta koostööteatis raames võimaldatud trahvide vähendamisele, ja pärast koostööteatise saamist osutatud koostöö marginaalset väärtust (vaidlustatud otsuse põhjendus 758), jättis komisjon proportsionaalsuse põhimõtet rikkumata Otise trahvid 10% võrra vähendamata Belgia, Saksamaa ja Luksemburgi kartellidega seotud faktide vaidlustamata jätmise eest.

371 Kolmandaks, hagejad kohtuasjas T-145/07 märgivad, et komisjon ei vähendanud Otise trahvisummat üldse koostöö eest ja täiendavate selgituste või lisateabe eest, mille ta esitas oma vastuses vastuväiteteatisele ja pärast selle vastuse esitamist, rikkudes seetõttu õiguspäraseid ootusi, mille vastuväiteteatise punkt 614 tekitas. Otisel on seega õigus täiendavale trahvi vähendamisele.

372 Esiteks, seoses Saksamaal toimunud rikkumisega esitas Otis täiendavaid selgitusi ja lisateavet muu hulgas õigusvastaste koosolekute kohta. Seega ei olnud komisjonil enne, kui ta sai Otise vastuse vastuväiteteatisele, piisavaid tõendeid, et tõendada, et koosolekud toimusid [*konfidentsiaalne*]. Neid koosolekuid mainiti vaidlustatud otsuse 333. joonealuses märkuses.

373 Sellega seoses tuleb kõigepealt meenutada, et asjaolude hindamiseks EÜ artiklist 81 lähtuvalt ei ole tingimata vaja, et komisjon on kindlaks teinud konkurentidevaheliste koosolekute kuupäeva ja *a fortiori* koha (vt eespool punkt 311).

374 Lisaks nähtub igal juhul toimikust ja eeskätt Kone 18. veebruari 2004. aasta märkustest, et komisjon oli enne Otise „täiendavat abi" teadlik [*konfidentsiaalne*] koosolekutest, kusjuures seda viimast koosolekut on pealegi juba mainitud vastuväiteteatise punktis 260.

375 Neil asjaoludel ja isegi kui Otis tõepoolest teavitas komisjoni pärast vastuväiteteatise saamist [*konfidentsiaalne*] koosoleku toimumisest, mis ei olnud komisjonile teada, jättis viimati nimetatu oma kaalutusõiguse piire ilmselgelt ületamata trahvisumma vähendamata lisateabe eest, mille Otis esitas oma vastuses vastuväiteteatisele seoses etteheitega, mis puudutas nelja Saksamaa rikkumise raames toimunud õigusvastast koosolekut.

376 Teiseks, Otis esitas oma vastuses vastuväiteteatisele ja sellele järgnevalt lisateavet, mida komisjon kuidagi arvesse ei võtnud. Niisiis tegi Otis vastuväiteteatisele esitatud vastuse [*konfidentsiaalne*] ettepaneku teha teatavate komisjoni järelduste osas parandusi. Oma vastuses vastuväiteteatisele [*konfidentsiaalne*] esitas Otis ka teavet vallandatud töötajate kohta ja lisas oma vastuse vastuväiteteatisele [*konfidentsiaalne*] prinditud versiooni elektroonilisest nimekirjast, milles tuuakse ära varjatud read, mis sisaldavad lisateavet. Otis esitas lisaks majanduslikke tõendeid Saksamaal kohaldatud lifte puudutavate kokkulepete ulatuse kohta. Lisaks, [*konfidentsiaalne*], Otise esindajad kohtusid asja eest vastutava meeskonnaga, et vastata kõikidele küsimustele ja et arutada muid võimalusi, mis Otisel olid menetluses koostöö jätkamiseks. Viimaseks selgitas Otis kohtupraktika hiliseid arenguid, et aidata komisjonil kindlaks teha otsuse täpne adressaat Luksemburgis.

377 Tuleb siiski tõdeda, et ükski eelmises punktis nimetatud asjaoludest ei anna kasulikke täpsustusi või teavet, millest komisjon ei olnud juba teadlik. Niisiis tegi Otis vastuväiteteatisele esitatud vastuse [*konfidentsiaalne*] ainult ettepaneku teha mõned parandused seoses nimetatud teatise „kõrvalise" või mitte sisuliste järeldustega. Otis tegi sisuliselt ettepaneku, et viited töötajatele tooks esile ainult selle, et nad olid olenevalt olukorrast vallandatud. Vastuväiteteatisele esitatud vastuse [*konfidentsiaalne*] esitas Otis teavet vallandatud töötajate kohta. Ent selline teave ei võimalda lihtsustada komisjoni ülesannet rikkumine tuvastada ja selle eest karistada (eespool punktis 167 viidatud kohtuotsus BASF *vs.* komisjon, punkt 589). Lisaks ei ole elektroonilise nimekirja väljatrükil, mis lisati vastusele vastuväiteteatisele, mingit lisaväärtust, kuna Otis oli komisjonile juba edastanud selle nimekirja elektroonilise versiooni, [*konfidentsiaalne*]. Lisaks ei selgitanud hagejad selle nimekirja elektroonilises versioonis väidetavalt varjatud teabe võimalikku tarvilikkust. Saksamaa kartelli ulatusega seotud väidetavad majanduslikud tõendid ei lihtsustanud rikkumise tuvastamist, pealegi ei kasutanud komisjon Otise argumente, mille kohaselt on liftiturg ja kiirliftide turg kaks eri turgu. Samuti ei tõenda Otis seda, kuidas andsid [*konfidentsiaalne*] komisjoniga peetud koosolekud uut teavet, mis lihtsustas rikkumise tuvastamist ja selle eest karistamist. Lõpetuseks, asjaolu, et Otis esitas komisjonile juriidilisi argumente, mis puudutasid emaettevõtjate vastutuse eeldust oma tütarettevõtjate suhtes, üritades minimeerida trahvisummasid ja vastuolus komisjoni seisukohaga, ei lihtsustanud samuti rikkumiste tuvastamist ja nende eest karistamist.

378 Eeltoodust nähtub, et Otise etteheidetega, mis puudutavad komisjoni keeldumist tema trahvisummat vähendada selgitava ja täiendava teabe esitamise eest, ei saa samuti nõustuda.

379 Kõigest eeltoodust nähtub, et käesoleva väide tuleb tervikuna tagasi lükata.

Väide, et rikutud on määruse nr 1/2003 artikli 23 lõiget 2

380 Hagejad kohtuasjades T-141/07 ja T-145/07 väidavad, et GTO-le määratud trahvisummad peavad vastavalt määruse nr 1/2003 artikli 23 lõikele 2 piirduma 10%-ga tema käibest.

381 Arvestades seda, et nimetatud hagejad ei väida, et GTO-le vaidlustatud otsuses määratud trahv ületab kõigi majandusüksuse moodustavate ja rikkumised toime pannud ettevõtjate eelmisel majandusaastal saadud käibe 10% ülempiiri, tuleb tõdeda, et see etteheide kattub eespool punktides 63–90 ja 106–120 analüüsitud etteheidetega, mis puudutavad UTC-le, OEC-le ja Otis Belgiale GTO tegevuse süüks panemist. Ent sellekohasest arutluskäigust nähtub, et komisjon pani õigustatult neile äriühingutele süüks nende tütarettevõtja tegevuse, kes moodustab nendega majandusüksuse. See väide tuleb seega tagasi lükata.

Väide, et lõplike trahvisummade arvutamisel on rikutud proportsionaalsuse põhimõtet

382 Hageja kohtuasjas T-141/07 väidab, et talle määratud lõplik trahvisumma on ebaproportsionaalne.

383 Sellega seoses, nagu sai meenutatud eespool punktis 366, nõuab proportsionaalsuse põhimõte, et liidu institutsioonide tegevus ei ületaks piire, mis asjaomaste õigusnormidega seatud legitiimsete eesmärkide saavutamiseks on sobivad ja vajalikud, ning juhul, kui on võimalik valida mitme sobiva meetme vahel, tuleb rakendada kõige vähem piiravat meedet ning tekitatud piirangud peavad olema vastavuses seatud eesmärkidega.

384 Sellest järeldub, et trahvid ei tohi olla liiga suured võrreldes taotletavate eesmärkidega, st konkurentsieeskirjade järgimise eesmärgiga, ja konkurentsieeskirjade rikkumise eest ettevõtjale määratud trahvi suurus peab olema proportsionaalne rikkumisega, mida tuleb hinnata tervikuna, arvestades eelkõige rikkumise raskust (eespool punktis 232 viidatud 12. septembri 2007. aasta kohtuotsus Prym ja Prym Consumer *vs.* komisjon, punkt 224). Lisaks on trahvisumma kindlaksmääramisel põhjendatud see, et komisjon võtab arvesse vajadust tagada trahvi piisavalt hoiatav mõju (vt selle kohta eespool punktis 210 viidatud kohtuotsus Musique Diffusion française jt *vs.* komisjon, punkt 108, ja Üldkohtu 14. mai 1998. aasta otsus kohtuasjas T-304/94: Europa Carton *vs.* komisjon, EKL 1998, lk II-869, punkt 89).

385 Proportsionaalsuse põhimõtte rikkumise tõendamiseks viitab hageja kohtuasjas T-141/07 esiteks Luksemburgis toimunud süükspandava tegevuse siseriiklikule dimensioonile, mille mõju turule oli väike. Selleks tugineb ta üksnes argumentidele, mille ta esitas väidete raames, mis puudutavad rikkumise väidetavat valet kvalifitseerimist ja Luksemburgis toimunud rikkumise eest määratud trahvi lähtesumma väidetavat ülamäärasust. Teiseks kasutab ta argumendina GTO piiratud suurust ja seda, et GTO-d hallatakse täiesti iseseisvalt ning ta viitab sellega seoses üksnes argumentidele, mille ta esitas oma väite raames, mis puudutas tema trahvi lähtesumma kindlaksmääramisel hoiatuseesmärgi arvessevõtmiseks kontsernile kohaldatava korrutusteguri kohaldamist. Kolmandaks kinnitab ta, et asjaolude asetleidmise ajal ei olnud Luksemburgis konkurentsieeskirjadest kinnipidamist puudutavat regulatsiooni ega konkurentsiasutust. Neljandaks, tuginedes haldusmenetluses tehtud koostööd puudutava väite raames esitatud tõenditele, väidab ta, et ta tegi komisjoniga tihedat ja ulatuslikku koostööd.

386 Kui hagejale kohtuasjas T-141/07 kohtuistungil selle kohta küsimus esitati, kinnitas ta, et käesolev väide ei olnud sõltumatu muudest väidetest, milles ta esitas samad argumendid. Seega, kuna seoses argumentidega, mis puudutavad turu piiratud suurust, rikkumise väidetavat piiratud mõju, GTO väidetavat piiratud suurust ja tema koostööd haldusmenetluses, ei esita hageja muid asjaolusid kui need, mille ta esitas hagi muude väidete raames, siis tuleb need argumendid eespool punktides 148–165, 167–172, 238–242, 344–354 ja 359–364 toodud põhjustel tagasi lükata.

387 Mis puudutab argumenti, et Luksemburgis ei ole konkurentsieeskirjadest kinnipidamist puudutavat regulatsiooni ega konkurentsiasutust, siis tuleb rõhutada, et kuigi rikkumise ajal ei olnud Luksemburgis tõepoolest siseriiklikke õigusakte konkurentsieeskirjadest kinnipidamise kohta ega siseriiklikku konkurentsiasutust, oli määrus nr 17 vastavalt artiklile 24 rikkumise ajal kohaldatav kõikides liikmesriikides. Käesolev väide tuleb seega tagasi lükata.

388 Sellest tuleneb, et hagid tuleb tervikuna rahuldamata jätta.

Kohtukulud

389 Vastavalt kodukorra artikli 87 lõikele 2 on kohtuvaidluse kaotanud pool kohustatud hüvitama kohtukulud, kui vastaspool on seda nõudnud.

390 Kuna hagejad kohtuasjades T-141/07, T-142/07, T-145/07 ja T-146/07 on kohtuvaidluse kaotanud, tuleb kohtukulud vastavalt komisjoni nõudele neilt välja mõista.

Esitatud põhjendustest lähtudes

ÜLDKOHUS (kaheksas koda)

otsustab:

1. **Kohtuasjad T-141/07, T-142/07, T-145/07 ja T-146/07 tuleb käesoleva kohtuotsuse huvides liita.**

2. **Jätta hagid rahuldamata.**

3. **Mõista kohtuasjas T-141/07 kohtukulud välja General Technic-Otis Sàrl-ilt.**

4. **Mõista kohtuasjas T-142/07 kohtukulud välja General Technic Sàrl-ilt.**

5. **Mõista kohtuasjas T-145/07 kohtukulud välja Otis SA-lt, Otis GmbH & Co. OHG-lt, Otis BV-lt ja Otis Elevator Company'lt.**

6. **Mõista kohtuasjas T-146/07 kohtukulud välja United Technologies Corporationilt.**

Martins Ribeiro Wahl Dittrich

Kuulutatud avalikul kohtuistungil 13. juulil 2011 Luxembourgis.

Allkirjad

Sisukord

Haldusmenetlus . . . 3

Komisjoni uurimine . . . 3

Belgia . . . 3

Saksamaa . . . 3

Luksemburg . . . 4

Madalmaad . . . 4

Vastuväiteteatis . . . 4

Vaidlustatud otsus . . . 5

Menetlus ja poolte nõuded . . . 9

Õiguslik käsitlus . . . 10

Väide, et tütarettevõtjate toime pandud rikkumiste süüks panemisel emaettevõtjatele on rikutud EÜ artikli 81 rikkumiste eest vastutuse omistamist reguleerivaid põhimõtteid, süütuse presumptsiooni, karistuste individuaalsuse, võrdse kohtlemise põhimõtteid, kaitseõigusi ja EÜ artiklit 253 . . . 11

Sissejuhatavad märkused . . . 11

Otise tütarettevõtjate toime pandud rikkumiste süüks panemine UTC-le ja OEC-le . . . 13

GTO toime pandud rikkumise süüks panemine GT-le, Otis Belgiale, OEC-le ja UTC-le . . . 17

– Vaidlustatud otsus . . . 17

– GTO toime pandud rikkumise süüks panemine GT-le . . . 18

– GTO toime pandud rikkumise süüks panemine Otis Belgiale, OEC-le ja UTC-le . . . 19

– Kaitseõiguste rikkumine . . . 21

– Võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumine . . . 23

Väide, et trahvi lähtesummade kindlaksmääramisel rikkumiste raskuse alusel on rikutud 1998. aasta suuniseid, proportsionaalsuse ja võrdse kohtlemise põhimõtteid, kaitseõigusi ja EÜ artiklit 253 . . . 23

Sissejuhatavad märkused . . . 23

Vaidlustatud otsus . . . 24

Luksemburgis toimunud rikkumise kvalifitseerimine „väga raskeks” . . . 25

Trahvi lähtesummade väidetav õigusvastasus . . . 28

– Trahvide üldised lähtesummad . . . 28

– Trahvi konkreetsed lähtesummad 34

Väide, et lähtesumma suurendamise määra kindlaksmääramisel Saksamaal toimunud rikkumise kestuse alusel on rikutud 1998. aasta suuniseid ja proportsionaalsuse põhimõtet 36

Väide, et trahvi lähtesummade kindlaksmääramisel on rikutud 1998. aasta suuniseid ja proportsionaalsuse põhimõtet, kui kohaldati kontsernile kohaldatavat korrutustegurit, et võtta arvesse hoiatamise eesmärki 37

Väide, et rikutud on 2002. aasta koostööteatist, EÜ artiklit 253, õiguspärase ootuse kaitse, proportsionaalsuse, õigluse, võrdse kohtlemise põhimõtteid ja kaitseõigusi 39

2002. aasta koostööteatis 40

Komisjoni kaalutlusruum ja liidu kohtu kontroll 41

Otise koostöö Belgias toimunud rikkumise tuvastamiseks 42

Otise koostöö Saksamaal toimunud rikkumise tuvastamiseks 43

Otise koostöö Luksemburgis toimunud rikkumise tuvastamiseks 50

Väide, et väljaspool 2002. aasta koostööteatise raamistikku tehtud koostöö eest trahvisummade vähendamise taseme kindlaksmääramisel on rikutud õiguspärase ootuse kaitse ja proportsionaalsuse põhimõtteid 52

Väide, et rikutud on määruse nr 1/2003 artikli 23 lõiget 2 56

Väide, et lõplike trahvisummade arvutamisel on rikutud proportsionaalsuse põhimõtet 56

Kohtukulud 57